

ГРАЂАНСКО ПРАВО

1. СТВАРНО ПРАВО

ПРАВО СВОЈИНЕ

1

Када сојсџивеник на основу уговора о прогаји пренесе право својине на куиша, не може више уговором о поклону располагаи поим исјом нејокрејношћу.

Из образложења:

У првостепеном поступку утврђено је да је тужени раније живео у кућној заједници са пок. оцем Марковић Ранисавом. На кућном плацу су поседовали стару и дотрајалу кућу на кат. парц. бр. 476 у КО Шљивова, где су заједнички направили нову кућу 1970. године. Увидом у списе предмета П. бр. 345/83, суд је утврдио да су тужени и његов отац одмах по изградњи куће, још 1971. године, саставили поравнање о деобн заједничке имовине, које су код Општинског суда у Крупњу оверили 1979. године, а према којем су туженом припале кат. парц. бр. 422, 424, 495, 975 и 369, све у КО Шљивова, као и две зграде (чардак и штала) које су се налазиле на парцели која је у деоби припала тужениковом оцу Ранисаву. Целокупна остала имовина, укључујући и кућне плацеве на кат. парц. бр. 476 и 486 у КО Шљивова, припала је деобничару Ранисаву.

Тужилац је са пок. оцем туженог – Марковић Ранисавом, бившим из Шљивове, који му је иначе био теча – закључио уговор о купопродаји целокупне његове имовине, укључујући и кат. парц. бр. 476 и 486 у КО Шљивова, са свим зградама. Уговор је оверен код Општинског суда у Лозници под бројем Ов. 2792/86, 2. VII 1986. године. Тужилац је продавцу одмах исплатио купопродајну цену у износу од 2.000.000,00 тадашњих динара. Пошто је тужилац у то време био на привременом раду у Француској, уговорили су да продавац са својом супругом и даље користи имовину која је предмет уговора, све до своје смрти, или док му могућности буду дозвољавале да имовину обрађује и користи. Уговор о купопродаји странке су прописно овериле код суда и платиле порез на промет.

У време закључења наведеног уговора, у катастарским књигама је власник на свим непокретностима које су предмет купопродајног уговора био продавац. Међутим, 1988. године, сада пок. Ранисав, када је запао у тешкоће здравствене природе, уговором о поклону овереним код Општинског суда у Крупњу под бројем Об. 589/88 од 29. IV 1988. године, поклонио је свом сину, туженом Милораду, кат. парц. бр. 476 и 486, које је са осталом својом имовином већ продао тужиоцу. Пошто у катастарским књигама иста имовина није била преведена на тужиоца, на основу уговора о поклону сада је на спорним парцелама као власник уписан тужени, који тужиоцу не дозвољава да уђе у његов посед пако је пуноважним уговором тужилац стекао власништво на спорним парцелама.

Према овако утврђеном чињеничном стању, које се ревизијом не може побити, нижестепени судови су правилно применили материјално право. Будући да је у поступку утврђено да је између туженог и његовог пок. оца Ранисава извршена деоба заједничке имовине деобним поравнањем, те да су кућу која се налази на овим парцелама заједнички изградили и заједнички учествовали у стицању исте, то је овим поравнањем тужеников отац Ранисав остао искључив власник на заједничкој имовини спорних парцела број 476 и 486, укључујући и кућу која се на њима налази. На основу тога, отац туженог је могао самостално располагати својом имовином, па је пуноважан његов уговор о продаји имовине тужиоцу. Тужилац је постао законити власник купљене имовине, укључујући и спорне парцеле са свим зградама које су се на њима налазиле. Уговор о поклону који је пок. Ранисав касније закључио са туженим ништав је, јер Ранисав није могао располагати имовином која није у то време била његова, а која је била предмет уговора о поклону, па на основу тога тужени није могао стећи право својине на спорним парцелама и зградама.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 3289/97, од 2. јуна 1997)

2

Исплатом купопродајне цене и стицањем туженог у посед спорне шуме, уговор о продаји је у целости извршен, па нису основани наводи тужиоца као продавца да је он остао власник стабала у продајној шуми и да му је тужени извршеном сечом стабала причинио штету.

Из образложења:

Према утврђењу нижестепених судова, тужилац је туженом продао шуму у површини од 30 ари за износ од 375.000 динара, а друге обавезе туженог као купца нису уговорене. Тужени је исплатио купопродајну цену и ступио у посед купљене непокретности. Тужени је након реализације усменог уговора о купопродаји посекао целу парцелу, направио пут и посадио борове.

На утврђено чињенично стање правилно је примењено материјално право када су одбијени захтеви тужиоца за испоруку храстове грађе и за исплату накнаде за посечена стабла. Према усменом уговору о продаји, обавеза туженог као купца састојала се само у исплати купопродајне цене, коју обавезу је тужени испунио, а ступањем у посед туженог уговор о купопродаји је у целости извршен и тужилац као продавац нема правног основа да тражи накнаду за посечена стабла. Стога нису основани наводи ревизије да је тужилац остао власник стабала и да му је тужени извршеном сечом начинио штету.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 1133/94, од 30. марта 1994)

СУСВОЈИНА

3

Када постоји споразум о заједничкој изградњи куће на сувласничком земљишту, двојица сувласника не могу спречити пређењ да учествује у изградњи, али ни он не може истражити да сам, без учешћа осталих, доврши зграђење.

Из образложења:

У првостепеном поступку је утврђено да су тужилац и правни претходници тужених закључили уговор о заједничкој градњи куће, за коју су добили сагласност општине. Сва тројица живела су у заједничком домаћинству до јула 1979. године, када је дошло до сукоба између правног претходника туженог првог реда и тужпоца, па је тужилац морао да оде из куће. Иначе, они су били сувласници на некретнини на којој се градила спорна кућа.

Суд је утврдио да су странке заједнички приступиле изградњи стамбене зграде и да су се споразумеле да стамбену зграду изграде из заједничких средстава, с тим да све три постану сувласници по једне трећине.

Суд је несумњиво утврдио да је тужилац од стране туженог, сада покојног Душана Илића, био спречен да учествује у даљој градњи спорне стамбене зграде, и да је то искључивши разлог што је своје учешће и личним радом и финансирањем прекинуо.

С обзиром на овако утврђено чињенично стање, које се ревизијом не може побјавити у смислу одредаба члана 385 ЗПП, другостепени суд је правилно применио материјално право кад је утврдио право тужпоца да на предметној стамбеној згради учествује својим радом и средствима на даљем извођењу радова све до завршетка тих радова, и то на свим просторијама које се налазе на првом спрату зграде, као и на делу просторија у подруму, како је тужбеним захтевом прецизирано, и када је пренишано преостали део тужбеног захтева, јер тужилац нема право да сам својим радом и средствима изводи и доврши радове на поменутих просторијама спорне стамбене зграде.

Правила је и став другостепеног суда да тужилац има право да настави са градњом спорне зграде само заједно са туженима, а не потпуно сам, искључујући њихово учешће. За овакав захтев, и по оцени Врховног суда, тужилац нема правни основ, с обзиром да то не произлази из његовог споразума са осталим инвеститорима у изградњи ове стамбене зграде.

По оцени Врховног суда, правилно је суд применио материјално право, одредбе члана 10 и члана 17 Закона о облигационим односима, које одређују да стране у облигационим односима јесу слободне у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја да своје односе уреде по својој вољи, односно да су стране у облигационом односу дужне да изврше своју обавезу и да су одговорне за њено испуњење. Како су стране слободно уговориле ову заједничку градњу у границама јавног поретка, принудних прописа и добрих обичаја, и како се ова обавеза није угасила сагласношћу њихових воља, већ је тужилац само од једне стране спречен да настави учешће у даљој градњи, то је суд донео правилну одлуку кад је усвојио тужбени захтев као у изреци другостепене пресуде.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 1447/94, од 13. јула 1994)

4

Када се сувласничка заједница раскида на такав начин ипко један сувласник свој удео пренесе на другој уз накнаду, за уговор сувласника о деоби не тражи се да буде закључен према прописима о форми предвиђеним за промет непокрености.

Из образложења:

Из стања у списима произлази да је тужени уступно сувласнички удео тужиоцу уз накнаду, тако да овај исплати осталој његовој деци, сину и кћерки,

новчану противвредност за по 1/4 идеалног дела, да би странке раскинуле своје имовинскоправно учешће у куповини стана.

Самим тим, право својине тужпоца на делу предметног стана нижестепени судови нису могли да оцењују са аспекта правне ваљаности уговора о подели имовине за живота, чија је форма прописана одредбом члана 107 Закона о наслеђивању, већ са аспекта могућности сувласника да свој удео уступи другом сувласнику.

Према одредби члана 16 Закона о основним својинскоправним односима, сувласник има право да у свако време захтева деобу ствари, која се може вршити вансудским путем на основу споразума сувласника или на основу одлуке суда. Деоба имовине у смислу ове законске одредбе подразумева деобу на физичке делове, тако да сваки од сувласника постане власник реалног дела, или уступање сувласничког удела другом сувласнику, у ком случају овај добија у својину целу ствар. На овај начин, извршеном деобом односно раскидом имовинске заједнице између сувласника, утврђују се односи и одређује право својине на делу непокретности односно целој непокретности, и зато се оваквом деобом не врши промет, па се правна ваљаност извршене деобе не цени са становишта присудних прописа који у случају промета предвиђају законом одређену форму.

То значи да и усмени уговор о деоби представља правно ваљан основ за стицање права својине, па се он, због тако стеченог права, не може раскинути вољом једне уговорне стране, како закључују нижестепени судови. *(Решење Врховног суда Србије Рев. 1795/93, од 1. јуна 1993)*

5

Својство сувласника предузећа не може се ситићи ако се не уилаити удео у оснивачком улогу.

Из образложења:

Према стању у списима, предузеће „Копродукт“ ЛТД Лондон основало је 18. I 1970. године послвно удружење пољопривредне и прехранбене индустрије „Копродукт“ Нови Сад, чији је правни следбеник тужени. Инострано предузеће је уписано у регистар Савезног секретаријата за економске односе са иностранством решењем бр. 17-1350/30 од 18. III 1970. године.

Правни претходници тужпоца и туженог интегрисали су се тако што је РО „Копродукт“ приликом те интеграције променила назив фирме у ООУР „Аграр“ и под тим називом са ООУР „Продуктива“ основала РО „Копродукт“, с тим што су обе фирме задржале статус правног лица. Касније, са још две организације долази до интеграције у РО „Интеркоп“ Нови Сад. Приликом интеграције у РО „Копродукт“ странке су 12. XII 1980. закључиле самоуправни споразум о уређивању самоуправних односа, права и обавеза за рад предузећа у иностранству. Одредбом члана 4 наведеног споразума прописано је да сва затечена основна средства, основни капитал и друга средства у иностранству стичу својство заједничких средстава у односу 50% : 50%. Према истој одредби, правни претходник тужпоца је требало да правном претходнику туженог исплати своју половину оснивачког улога у девизама, и у том случају да правни претходник туженог призна правном претходнику тужпоца статус сувласника. Међутим, правни претходник тужпоца није извршио исплату уговорене обавезе ни уплатом девиза на жиро рачун туженог ни уплатом динарске противвредности у висини половине дела оснивачког улога. С обзиром на

ту чињеницу, парничне странке нису ни сачиниле записник о примопредаји инопредузећа, како је то прописано одредбом члана 6 наведеног споразума. Преко инопредузећа правни претходници парничних странака су пословали и остваривали девизни прилив, а добит делили сразмерно оствареном промету, а не напола.

У току пословања у оквиру исте радне организације (1989. године), правни претходник туженог је искључиво својим средствима купио зграду за инопредузеће. У току 1990. године, у поступку усаглашавања са одредбама Закона о предузећима, долази до распада РО „Интеркоп“ и сваки ООУР постаје самостално предузеће. Правни претходници странака потписали су самоуправни споразум по коме свака организација добија она средства која се у књиговодственој евиденцији воде као њена. При томе је инопредузеће књиговодствено непрестано било у својини правног претходника туженог. Сем тога, тужилац никада није био уписан у регистар земље домицила инопредузећа.

На основу овог утврђења, судови су у побијаним пресудама стали на становиште да не постоје законски услови да тужилац стекне право сувласништва на наведеном инопредузећу, пошто на основу закљученог самоуправног споразума није откупио половину оснивачког улога. Такође, инострано предузеће није основано у складу са тада важећим Законом о обављању привредних делатности у иностранству, да би тужилац евентуално и по том основу могао да стекне сувласништво на истом.

Супротно становишту судова, савезни државни тужилац налази да се тужбеним захтевом не остварује облигационоправни однос већ да је у питању статусни спор о подели имовине на нивоу радне организације у поступку трансформације.

Наведено становиште савезног државног тужиоца не може се прихватити.

Правилан је став судова изражен у побијаним пресудама да нису испуњени законски услови да тужилац стекне право сувласништва на спорном инопредузећу ни по основу правног посла, нити по основу правног следбеништва радне организације „Интеркоп“, о чему су дати ваљани разлози и које у целини прихвата и Савезни суд.

У вези са тим, неосновано се у захтеву за заштиту законитости истиче чињеница да је у конкретном случају у питању статусни спор о подели имовине на нивоу радне организације, те да тужилац као оснивач инопредузећа на основу потписаног самоуправног споразума, а неизвршених обавеза из тог споразума, има право да учествује у подели имовине на нивоу радне организације.

Разлог за овакав став јесте то што тужилац никад није био уписан у регистар земље домицила иностраног предузећа. Према стању у списима, тужилац као оснивач предузећа у иностранству није спорно предузеће основао на начин прописан одговарајућим одредбама тада важећег Закона о обављању привредних делатности у иностранству. Један од битних услова које овај закон прописује јесте да је оснивач дужан да преда савезном органу управе надлежном за евиденцију предузећа у иностранству или доказ о купљеним акцијама или, пак, оверен уговор о преносу права својине, како би предузеће могло да буде уписано у евиденцију иностраних предузећа које води Савезни секретаријат за економске односе са иностранством. То тужилац није извршио, а према садржини списка не постоји ниједан доказ да је тужилац од туженог, односно од његовог правног претходника откупио оснивачки улог а тиме и право сувласништва на спорном иностраном предузећу.

(Пресуда Савезног суда Гзс 21/97, од 11. септембра 1997)

ЕТАЖНА СВОЛИНА – ГАРАЖА КАО ПРЕДМЕТ УГОВОРА О ПРОДАЈИ

6

Утврђивање тачне површине гараже и пуноважност уговора о продаји гараже.

Из образложења:

Пресудом Општинског суда у Трстенику П-367/93 од 15. X 1993. године, у ставу 1 изреке, одбијен је као неоснован тужбени захтев тужноца Јовановић Радивоја из Трстеника, којим је тражио да суд обавезе тужено предузеће „План-копринг“ Трстеник да му на име неоснованог обogaћења због зарачуна-те веће површине купљене гараже, по уговору бр. 117 од 16. III 1993, постојеће на катастарској парцели 4687/6 к. о. Трстеник – исплати износ од 2,52 динара са законском затезном каматом, почев од 20. III 1993. па до исплате. У ставу 2 изреке, одбијен је као неоснован и тужбени захтев тужноца Јовановић Радивоја из Трстеника којим је тражио да суд пресудом према туженом предузећу „План-копринг“ Трстеник утврди да је ништава одредба уговора о купопродаји гараже бр. 4, постојеће на катастарској парцели 4687/6 к. о. Трстеник, закљученог између тужноца и туженог под бројем 117 од 16. III 1990, и то одредба члана 1, став 1, где је уместо нето површине од 15,59 m² наведена бруто површина гараже од 18 m².

Пресудом Окружног суда у Крушевцу Гж-2471/93 од 1. I 1994, одбијена је жалба тужноца као неоснована и првостепена пресуда је потврђена.

Против пресуде другостепеног суда тужилац је изјавио ревизију због битних повреда одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права.

Тужени је одговорио на ревизију тужноца и предложио да се иста као неоснована одбије.

Испитујући побијану пресуду у смислу чл. 386 ЗПП, Врховни суд је нашао да ревизија није основана.

У проведеном поступку нема битних повреда одредаба парничног поступка из чл. 354, став 2, тачка 10 ЗПП, на које Врховни суд пази по службеној дужности, а ни оних на које се указује у ревизији. Побијана пресуда садржи разлоге о свим одлучујућим чињеницама у овој парници које су у сагласности са изведеним доказима и утврђеним чињеничним стањем, док је другостепени суд оценио све жалбене наводе од значаја, па не стоје ревизијски наводи који тврде супротно.

У првостепеном поступку је утврђено да је дана 16. III 1993. године, под бројем 117, закључен уговор о купопродаји гараже између тужноца Јовановић Радивоја из Трстеника и туженог предузећа „План-копринг“ Трстеник. Из овог уговора је утврђено да је продавац предао купцу гаражу бр. 4, која се налази на катастарској парцели бр. 4687/6 к. о. Трстеник, површине 18 m², у Трстенику 2, између магистралног пута М-5 и неизграђеног локалног пута Трстеник 2. У ставу 2 члана 1 стоји да је цена једног метра квадратног од бруто површине 4.000.000.000.– динара, што за површину од 18 метара износи 72.000.000.000.– динара, и фиксна је за извршену уплату до 18. III 1993. године.

На овако утврђено чињенично стање нижестепени судови су правилно применили материјално право када су одбили тужбени захтев тужитеља, зато

што се нису стекли услови из чл. 210 Закона о облигационим односима. О овоме су дат детаљни разлози у нападнутим пресудама које, као правилне, усваја и Врховни суд, па су зато и неосновани наводи у ревизији да је побијана пресуда заснована на погрешној примени материјалног права.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 1301/94, од 13. априла 1994)

ЕТАЖНА СВОЛИНА – ЗАЈЕДНИЧКА НЕДЕЉИВА СВОЛИНА

7

За поштовање уређаја у заједничке делове зграде потребна је сагласност свих заједничара.

Из образложења:

Из утврђеног чињеничног стања произлази да су странке сувласници са 1/2 дела на заједничком подруму, гаражи и ходнику стамбене зграде у којој станују и да је туженик без сагласности тужиоца као сувласника извео радове на постављању електричног котла, затим на постављању експанзионих судова и цеви за парно грејање у заједничким просторијама које нису подељене.

Имајући у виду изложено, и Врховни суд налази да су нижестепени судови правилно наложили туженику да, у смислу члана 15, став 4 Закона о основним својинскоправним односима, уклони целокупну постављену инсталацију за парно грејање, јер је исту поставио без сагласности тужиоца као сувласника.

Неосновано је истицање туженика у ревизији да је он био овлашћен у смислу члана 14 наведеног закона да овако поступи, јер је постављањем ове инсталације туженик несумњиво повредио права тужиоца као другог сувласника на заједничкој ствари. Уосталом, пошто се овде ради о споредним заједничким просторијама странака, туженик је, у смислу члана 5, став 3 Закона о својини на деловима зграда, сагласност морао да добије од тужиоца пошто они заједнички располажу и управљају овим просторијама. То туженик није учинио, па је несумњиво у обавези да постављену инсталацију за парно грејање уклони и заједничке просторије доведе у пређашње стање, онакво какво је било пре извођења радова.

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 397/95, од 19. априла 1995)

СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ

8

Право својине на згради не може се стићи пре него што се заврше сви радови.

Из образложења:

Пре свега, погрешно је правно становиште општинског и окружног суда да се тужиоцима може признати право својине на спорним локалитетима иако исти нису у потпуности изграђени, нити технички примљени, тако да произ-

лази да су судови тужницима признали право својине на непокретностима које још увек не постоје, што правно није могуће.

Уосталом, ова одлука о признању права својине на спорним локалитетима као завршеним, у супротности је са даљом одлуком у првостепеној пресуди, којом се тужени обавезује да изврши многобројне наведене радове у циљу завршавања ових локалитета, како би се исти тек по завршетку ових радова могли употребљавати.

Даља одлука првостепеног суда, којом се тужени обавезује да тужницима на име накнаде штете плаћа одређене износе и после закључења расправе, када ти износи још увек нису доспели, у супротности је са одредбом члана 326 ЗПП, која прописује да суд, са изузетком захтева за издржавање, може туженом наложити извршење одређене чинице само ако је она доспела до закључења главне расправе.

(Решење Врховног суда Србије Рев. 4650/95, од 3. априла 1996)

9

Како је пок. М., као деда туженог, усменим уговором из 1970. год. туженом поконио спорни плац, а тужени уз сагласност деде својим личним средствима 1975. изградио стамбену зграду и 1981. помоћни објекат, оуда сви ови објекти нису били власништво пок. М. да би он њима могао да располаже уговором о доживотном издржавању, него, најпрвиш, власништво туженог.

Из образложења:

У току поступка утврђено је да се сада покојни Милан Павловић 1950. године одделио од сина Радисава и других синова и да је остао да живи у заједничком домаћинству са туженим Витаном у кући саграђеној на кп. број 899. Такође је утврђено да је пок. Милан усменим уговором од 1970. године дао на поклон свом унуку, туженом Милићу спорни плац, те да је тужени Милић својим личним средствима на том плацу саградио стамбену зграду 1975. а помоћне објекте 1981. године.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, нижестепени судови су правилно применили материјално право када су одбили тужбени захтев. Наиме, имајући у виду да је пок. Милан живео у заједничком домаћинству са туженим до 1985. године, да се сагласно да се стара кућа поруши 1970. и да се изгради нови грађевински објект, да је први грађевински објект завршен 1975. а помоћни 1981. године, Врховни суд налази да се у конкретном случају нису стекли услови за усвајање тужбеног захтева, јер постоји споразум о градњи спорне стамбене зграде. Код таквог стања ствари без утицаја је на законитост и правилност побјане одлуке чињеница што је 1987. године закључен уговор о доживотном издржавању између тужиље и сада пок. Милана, на коме тужила заснива свој тужбени захтев, односно по ком основу тужила тражи исплату противвредности за непокретности које су наведене у првостепеној пресуди, јер ове непокретности нису ни могле бити предмет уговора о доживотном издржавању пошто нису представљале својину пок. Милана којом је могао да располаже.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 802/94, од 5. октобра 1994)

РЕИВИНДИКАЦИОНА ТУЖБА

10

Реивиндикационом тужбом може се изражити повраћај индивидуално одређене ствари, а не и ствари одређених по роду. Али, ако тужилац по другом чињеничном основу докаже да му је проузрокована штета, он може изражити од туженог да му на име накнаде штете преда исту количину исте врсте (и вредности) ствари.

Из образложења:

Истина, чињенични основ тужбе, укључујући и чињеничне наводе тужиоца на расправама и у поднесцима, упућује на закључак да је реч о својинској тужби (предаја ствари тужиоцу као власнику). Таква тужба не би била основана, јер није у питању индивидуално одређена ствар нити индивидуализована ствар у државини првотуженог, што је прописано чланом 37, став 1 Закона о основним својинскоправним односима.

Међутим, другостепени суд је пропустио да уочи да је тужилац у односу на првотужену Републику Србију истакао чињенице на које би требало применити прописе о накнади штете у односу на исти тужбени захтев, без обзира да ли је тужбени захтев по том основу и основан. Наиме, тужилац је већ у тужби и на расправама навео да су му спорну робу органи првотужене одузели неовлашћено, без правног основа; да је управни орган знао да је тужилац власник робе, а не друготужени; да тужилац није био обавештен од управног органа о покренутом управном поступку и да због тога у њему није учествовао. У свом поднеску од 16. августа 1994. године, тужилац је истакао да према прописима Закона о контроли, утврђивању и наплати јавних прихода, управни орган није био овлашћен да заплени и одузме његову робу, због пропуста складштара, а да га о томе не обавести као власника робе, те да га је незаконитим поступањем онемогућио да учествује у управном поступку. И у жалби је тужилац разјаснио да не може да сноси штетне последице због тога што се складштар није понашао у складу са Законом о контроли, утврђивању и наплати јавних прихода.

Треба ценити не само битне чињенице наведене у тужби, него и оне које је тужилац навео на расправама и у поднесцима. Исти тужбени захтев може се заснивати на једном чињеничном основу, али и на два па и више основа, као у конкретном случају: на основу чињеница о својини тужиоца и државини туженог, по члану 37, став 1 Закона о основним својинскоправним односима; на основу чињеница о неправилном и незаконитом раду државног органа, по прописима о проузроковању штете. Није од значаја правна квалификација чињеничног основа који је дао тужилац, јер суд за њу није везан (члан 186, став 3 ЗПП). Везан је за чињенични основ на коме се заснива тужбени захтев.

Странка не може у парничном поступку да тражи остварење права за које сматра да јој припада (у конкретном случају предају њене ствари па макар била и индивидуално одређена) и о коме је већ правноснажно одлучено у управном поступку. Али, ако основано тврди да је незаконитим или неправилним радом службеног лица или државног органа претрпела штету, онда има право на накнаду штете (члан 123 Устава Савезне Републике Југославије, члан 25 Устава Републике Србије, члан 385 Закона о основама система државне управе и о Савезном извршном већу и савезним органима управе – *Службени лист СРЈ*, бр. 23/78, 42/90, 74/90 и 35/91), по члану 154 ЗОО.

У смислу наведених прописа, погрешно примењивање прописа или непримењивање прописа од стране државног органа представља чињенични основ за проузроковање, одговорност и накнаду штете, осим ако је у питању погрешно тумачење закона.

Када се захтев заснива на чињеничном основу проузроковања штете, тужбени захтев може гласити на накнаду штете у новцу или на предају ствари, јер поред секундарне новчане накнаде постоји и натурална реституција као примарна (одредба члана 185, став 1 Закона о облигационим односима). Наиме, према овом пропису, успоставу ранијег стања (натурална накнада штете) представља, између осталог, предаја ствари исте врсте и вредности.

С обзиром на чињенице које је тужилац истакао, првостепени суд је правно основано утврђивао чињенице релевантне за одговорност првотужене за штету. На основу тих чињеница закључио је да се финансијска полиција „у свему понашала у складу са важећим Законом, те је у смислу члана 19 Закона о контроли, утврђивању и наплати јавних прихода, одузела спорну робу“.

Другостепени суд је пропустио да цени да ли постоји одговорност првотужене за накнаду штете тужиоцу на подлози чињеница које је тужилац истакао и првостепени суд утврдио, те да донесе мериторну одлуку применом материјалног права. Дакле, исти суд је пропустио да примени одговарајуће материјално право и, доношењем одлуке о одбацивању жалбе због апсолутне ненадлежности суда, починио је битну повреду процесног права из члана 354, став 2, тачка 7 Закона о парничном поступку.

И у погледу одлуке која се односи на друготуженог ТП „БМВ“ из Ковиља, другостепени суд је погрешно закључио да је реч само о својинској репвиндикационој тужби, па пошто је она неоснована, тужбени захтев против друготуженог је одбио. При том је пропустио да уочи да је тужилац своју тужбу против друготуженог предузећа засновао и на другим чињеницама, и то на бројним обавезама друготуженог из уговора о ускладиштењу (члан 730 ЗОО), закљученог између тужиоца и туженог као складиштара, посебно на обавези да ускладиштену робу врати. Првостепени суд своју одлуку заснива управо на обавезама друготуженог из уговора о ускладиштењу, утврђујући и бројне пропусте друготуженог као складиштара, које би евентуално могле да послуже и као чињенични основ за накнаду штете, с обзиром да је тужилац, макар и узгредно, истакао пропусте туженог као складиштара (у поднеску од 16. августа 1994. и у жалби).

Према томе, другостепени суд је, погрешном применом материјалног права и битном повредом процесног права (члан 354, став 2, тачка 13 Закона о парничном поступку), пропустио да цени жалбу тужиоца и првостепену пресуду у односу на друготуженог и по основу уговора о ускладиштењу и по основу проузроковања штете.

Из наведених разлога, захтев за заштиту законитости је као правно основан усвојен и одлучено је као у изреци решења (члан 394, став 1, члан 395, став 2 и члан 415 Закона о парничном поступку).

У поновном поступку другостепени суд ће отклонити указане недостатке и поново одлучити о поднетим жалбама тужиоца и друготуженог, укључујући и жалбу тужиоца против одлуке о укидању привремене мере.

(Решење Савезног суда Гзс бр. 2/96, од 14. маја 1996)

За њуноважно стицање својине од невластника њошребно је да је ствар прибављена од преносиоца који је овлашћен да у оквиру своје делатности ставља у промет одређене ствари.

Сагласно одредби члана 66 ЗОО, уговор о комисионој продаји не производи правно дејство ако је промет ствари (исплаћене цене и предаја у државину) обављен пре закључења њош уговора, ња куцац као несавесниан не може на основу одредбе члана 31 ЗОСПО стићи право својине.

Из образложења:

Према чињеничном утврђењу на коме се заснивају побијане пресуде, тужилац је купио путничко возило марке „мерцедес“ тип 200 Д на пијаци аутомобила, од М. Р. из Љига, након чега је по рачуну бр. 39 од 2. марта 1992. године преко комисионара легализовао овај правни посао. Предметно возило је уредно регистровао пред надлежним органом. Међутим, након годину дана од дана куповине возила, органи СУП-а су поништили регистрацију предметног возила и тужиоцу одузели регистарске таблице под сумњом да је возило регистровано на основу лажних података. Наведено возило није евидентирано у систему несталих возила МУП-а Србије.

На основу тог утврђења, судови су побијаним пресудама стали на становиште да је тужилац, по основу одредбе члана 31 Закона о основним својинскоправним односима, власник предметног возила.

Наведено правно становиште судова се не може прихватити.

Према одредби члана 31 Закона о основним својинскоправним односима, савесно лице стиче право својине на покретну ствар: ако ју је прибавило уз накнаду од невластника који у оквиру своје делатности ставља у промет такве ствари; затим, од невластника коме је власник предао ствар у државину на основу правног посла који није основ за прибављање права својине; као и на јавној продаји.

Дакле, за стицање својине од невластника један од услова је да је стицалац савестан, односно да је, с обзиром на околности случаја, оправдано веровао да је друга уговорна страна власник, односно да је овлашћена на закључење уговора у име власника. С тим у вези, за ствари које су изашле из државине власника противно његовој вољи, савесно стицање је искључено не само за првог стицаоца већ и за све касније стицаоце. Постојање савесности је фактичко питање о коме суд закључује узимајући у обзир све околности случаја, ценећи га као вредносно мерило које се односи на правила морала и добрих обичаја.

У конкретном случају судови у току поступка нису утврдили све чињенице које су од значаја за оцену савесности тужиоца као стицаоца спорног возила. Прво, с обзиром на утврђену чињеницу да је тужилац спорно возило купио од М. Р. из Љига, на пијаци, где је на лицу места промет обављен (исплаћена купопродајна цена у целини и возило предато купцу у државину), није испитано да ли је продавац (комисионар) овлашћен да у оквиру своје делатности ставља у промет такве ствари. Ако ово лице није овлашћено да, у оквиру своје делатности, ставља у промет аутомобиле, а тужилац је са њим закључио уговор о продаји возила пре комисионе продаје, у том случају је

уговор тужиоца са комисионаром фиктиван, те у смислу члана 66 Закона о облигационим односима, не производи правно дејство, а тужилац је несавестан стицалац.

(Решење Савезног суда Гзс бр. 5/97, од 10. априла 1997)

12

Сојистивеник украденог аутомобила има право да захтева његов повраћај од Републике Србије, када се аутомобил, пошто је одузет од невластника, налази у државини Министарства унутрашњих послова.

Из образложења:

Према утврђеном чињеничном стању, тужилац је власник наведеног аутомобила, који је купио у Немачкој, а који му је украден 23/24. VIII 1991. године, приликом боравка у Београду. Тужилац је пријавио крађу СУП-у Београд као и надлежном органу у Минхену, где је овај аутомобил био и регистрован. Тужилац је у Врњачкој Бањи препознао свој аутомобил код туженог Живомира и о томе обавестио СУП у Краљеву, ОУП Врњачка Бања, тако да је наведени аутомобил приликом провере одузет од туженог Живомира и сада се налази на чувању код ОУП Врњачка Бања.

Нижестепени судови су на несумњив начин утврдили да се ради о возилу које је власништво тужиоца, али да је овај аутомобил пререгистрован. Вештачењем од стране СУП-а утврђено је да је утиснут други број шасије који није оригиналан, односно није фабрички утиснут.

Код овако утврђеног чињеничног стања, наиме, да је тужилац власник наведеног аутомобила, што тужени Живомир Смљанић и не спори, нижестепени судови су правилно применили материјално право када су обавезали МУП Србије ОУП Врњачка Бања код кога се налази аутомобил да га преда власнику по његовој тужби за повраћај ствари коју је поднео сходно чл. 37 Закона о основним својинскоправним односима.

Наводи у ревизији којима се постиже да нижестепени судови нису утврдили који је број шасије (пако у самој ревизији пуномоћник туженог постиже да признаје власништво тужиоца на спорном аутомобилу), као ни чињеница да се на шасији налази фалсификован број, не могу утицати на обавезу да се аутомобил преда власнику.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 6312/96, од 18. марта 1997)

13

Циљ тужбе за повраћај ствари у смислу одредбе члана 37 ЗОСПО јесте предаја државине власнику, а основ тужбе је право својине тужиоца на одређеној ствари.

Тужиоцу који право својине изводи из одредбе члана 31 ЗОСПО ствар не може бити враћена као претпостављеном власнику пре него што буде доказано да је власник ствари по основу стицања од невластника.

Из образложења:

Према чињеничном утврђењу на коме се заснивају побјане пресуде, тужилац је од Зорана Настевског из Тетова купио предметно путничко возило

које се водило на име Басри Азиса из Београда. Тужилац је возило преузео од трећег лица из Јагодине. После пријема возила у државину, тужилац је преко радника СУП-а у Краљеву проверио исправност саобраћајне дозволе и то да ли је возило украдено, па је по добијању позитивних информација закључно уговор о комисионој продаји. У поступку регистрације возила вештачењем је утврђено да број на шасији возила није оригиналан. МУП Србије – Секретаријат у Краљеву одузео је возило.

На основу овог утврђења, судови су стали на становиште да је тужилац активно легитимисан за подношење тужбе ради утврђења права својине у смислу члана 187, став 2 Закона о парничном поступку и да тужена одузимањем ствари без правног основа узнемирава тужиоца у својини и државини ствари, те да је из тих разлога у обавези да врати одузету ствар.

У ревизијској пресуди, Врховни суд Србије у Београду заузео је становиште да првостепени суд није утврдио све чињенице значајне за примену члана 31 Закона о основним својинскоправним односима, тј. чињенице које се односе на савесност тужиоца као купца, те је из тих разлога укинуо донете пресуде у делу којим се утврђује да је тужилац власник возила. Својом пресудом, Врховни суд Србије је потврдио нижестепене пресуде у делу у којем је тужени обавезан да тужиоцу преда у државину путничко возило, с обзиром на то да тужилац ужива државинску заштиту и има право на повраћај ствари као претпостављени власник у смислу члана 41 Закона о основним својинскоправним односима, а тужени се налази у државини без правног основа.

Наведено правно становиште није основано.

Тужилац је покренуо спор подижући својинску тужбу за повраћај ствари у смислу одредбе члана 37 Закона о основним својинскоправним односима, дакле *rei vindicatio*. Према наведеној законској одредби, власник може тужбом тражити од држаоца повраћај индивидуално одређене ствари, с тим што мора доказати своје право својине, као и чињеницу да се ствар налази код туженог. Значи, наведеном законском одредбом су код виндикационе тужбе прописани услови који морају кумулативно бити испуњени. Циљ ове тужбе јесте предаја државине власнику, али је основ тужбе право својине. Из тог разлога није довољно да тужилац само наведе да је власник ствари, већ мора доказати чињенице из којих изводи своје право својине.

У конкретном случају, првостепени суд у току поступка није утврдио све чињенице значајне за оцену савесности тужиоца, тј. није утврдио чињенице одлучујуће за примену члана 31 Закона о основним својинскоправним односима, по коме је тужилац, као савестан стицалац, власник по основу стицања од невластника. Па како у поступку није утврђено право својине тужиоца на ствари, то нема услова ни за доношење одлуке о повраћају ствари у државину тужиоцу, без обзира на чињеницу што се овлашћења туженог исцрпљују само у забрани регистрације возила, али не и у одузимању возила.

Како наведене одлучујуће чињенице у овом спору нису утврђене, а од битног су утицаја на оцену основаности тужбеног захтева, то се основано у захтеву за заштиту законитости указује да су побијаним пресудама повређене одредбе Закона о основним својинскоправним односима.

(Решење Савезног суда Гзс 4/97, од 10. априла 1997)

*Тужени не може истинити приговор да спорне непокретности пред-
стављају заједничку својину ако раније није побијао уговоре о отуђењу на
основу којих је тужилац прибавио право својине.*

Из образложења:

У поступку је утврђено да је тужила искључиви власник спорних непокретности које држе тужени: њен син Душан и снаха Миланка. Применом чл. 3 и чл. 37 Закона о основама својинскоправних односа, нижестепени судови су правилно закључили да је основни тужбени захтев да тужени предају тужили у својину и државину спорне непокретности, претходно испражњене од лица и ствари. За закључак о основаности тужбеног захтева судови су дали правилне разлоге које прихвата и овај суд.

Ревизијом се наводи да су спорне непокретности припадале сада пок. Љубици Тојић, баби туженог Душана, да је тужени од рођења живео у породичној заједници са бабом и својим привређивањем ту имовину одржао и увећао, и да су стога судови морали да узму у обзир његов допринос у стицању „приновка“. Ови наводи ревизије нису од утицаја на одлуку о тужбеном захтеву. Наиме, у поступку је утврђено да су спорне непокретности биле предмет уговора о доживотном издржавању, Р. 287/82, закљученог 21. X 1982. године између примаоца издржавања, сада пок. Љубице Тојић, и даваоца издржавања – њене ћерке, тужиле Мирославе, и унука, туженог Душана. Те непокретности је наредним уговором о поклону, Ов. 596/83 од 24. VI 1993. године, сада пок. Љубица поклонила ћерки, тужили Мирослави. Тужбени захтев у спору сада пок. Љубице са тужилом Мирославом да се ти уговори раскину, одбијен је правноснажном пресудом П. 49/94 од 15. VI 1994. године, а у том спору тужени Душан био је умешач на страни тужиле Љубице. Према томе, нижестепени судови правилно закључују да је о својини тужиле на спорним непокретности-ма расправљено правноснажном пресудом, па су неосновани наводи ревизије којима се оспорава да је тужила искључиви власник тих непокретности. Наводи ревизије који се односе на „приновка“ и допринос туженог у стицању спорне имовине, нису од утицаја. Заједнички стечену имовину у породичној заједници има право да штити члан породичне заједнице који је учествовао у њеном стицању, побијањем уговора о отуђењу или оптерећењу тих непокретности које изврши члан породичне заједнице уписан као власник у земљишне, односно друге јавне књиге, а под условима прописаним чл. 342, ст. 3 Закона о браку и породичним односима. Тужени Душан предметне уговоре није побијао, па се у овом спору не може основано позивати на предају у државину тужили стечених непокретности, да те непокретности потпадају под режим заједничке имовине туженог и његове бабе, сада пок. Љубице.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 179/97, од 7. маја 1997)

*Тужени као савеситан држалац има право да задржи плодове обране до
ипренутика подношења тужбе.*

Из образложења:

Предмет спора у овој парници је тужбени захтев тужилаца као власника к.п. 7682/28 и 7682/27 КО Уздин за предају плодова које су те парцеле дале у економској 1992. години, а које је тужени као њихов тадашњи држалац задржао.

Према чињеничном утврђењу првостепеног суда, на којем се заснива и побјана другостепена пресуда, произлази: да је решењем Комисије за враћање земљишта Општине Ковачица бр. 04-46-113/91 од 11. марта 1992. године, тужиоцима признато право на повраћај земљишта и одређено да, поред осталих парцела, тужена у року од 15 дана по правноснажности решења, тужиоцу Василију преда у посед и државину к.п. бр. 7682/28 од 3 ха, 80 ари и 31 м², а тужиоцу Илији к.п. бр. 7682/27 од 3 ха, 73 ара и 77 м²; да им те парцеле у том року нису предате јер је тужена против означеног решења Комисије за враћање земљишта изјавила жалбу; да се та жалба тужене по којој је одлучивано 30. октобра 1992. показала основаном, и да је због тога раније решење бр. 04-46-113/91 од 11. марта 1992. стављено ван снаге и донето ново решење које је постало правноснажно 22. децембра 1992. У поступку је као чињеница такође утврђено: да су предметне парцеле биле у 1992. години под пшеницом; да су тужиоци у посед и државину тих парцела уведени по скидању пшенице, 10. децембра 1992; да су у посед осталих парцела, које у 1992. нису биле под пшеницом нити предмет туженикове жалбе, уведени 24. априла 1992. године.

С обзиром на тако утврђено чињенично стање, окружни и општински судови су, и по становишту Врховног суда, основано закључили да тужбени захтев тужилаца нема правног основа, па су правилно применили материјално право када су исти одбили.

Разлоге које су за своје одлуке дали нижестепени судови, као правилне, потпуне и основане, прихвата и овај суд.

Указивање тужилаца у ревизији да је основ туженикове државине предметних парцела моментом доношења Закона о враћању земљишта ранијим сопственицима отпао, и да од момента подношења захтева за враћање тих парцела, који се показао основаним, њима као власницима припада и право на користи које су те парцеле до предаје у државину давале, Врховни суд је оценио и налази да је неосновано и без утицаја за другачију одлуку у овој парници. Ово стога јер је чланом 6, став 4 Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа, одређено да решење Комисије, којим се утврђује право својине ранијег сопственика на одузето земљиште, обавезује држаоца да то земљиште преда у року од 15 дана од дана правноснажности решења, уколико орган из оправданих разлога не одреди дужи рок.

Пошто је у конкретном случају решење Комисије за враћање земљишта постало правноснажно тек 22. децембра 1992. године, што значи да је туженик у време сетве пшенице у 1992. години био савестан и законити држалац предметних парцела, то његова обавеза на предају парцела тужиоцима пре правноснажности решења није ни постојала, а следом тога ни право тужилаца да од тужене организације по основу измакле добити траже предметне количине пшенице, како су то правилно закључили и нижестепени судови.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 1856/94, од 25. маја 1994)

КОМАСАЦИЈА

Сразмера у којој постоје сувласнички удели пре постојућа комасације, треба да буде истиа и после извршене комасације.

Из образложења:

Према стању у списима, нижестепени судови усвојили су тужбени захтев тужιοца и одредили успоставу пређашњег стања у земљишним књигама тако што ће се спорне некретности уписати у корпст парничних странака са једнаким уделима, закључивши да је у поступку комасације учињена грешка јер се на основу података из земљишних књига, деобног уговора и записника са обнове земљишних књига није могао извршити упис права власништва искључиво у корпст туженог.

По налазу Врховног суда, до оваког закључка нижестепени судови дошли су услед погрешне примене материјалног права, због чега је чињенично стање остало непотпуно утврђено, па су обе нижестепене одлуке морале бити укинуте.

Напме, судови су пошли од чињенице да су пре комасације тужилац и тужени били сувласници спорних непокретности са једнаким уделима пако за такав закључак нема доказа у списима. Будући да је у питању земљиште колониста, судови нису на поуздан начин утврдили да ли су непокретности пре комасације биле уписане само на име парничних странака, или и на друге чланове породице, па је за сада преурањен закључак да су тужилац и тужени сувласници спорних непокретности са једнаким уделима.

У поновном поступку, првостепени суд ће утврдити какво је било стање у земљишним књигама пре поступка комасације, ко су били сувласници спорних непокретности и са коликим уделима и колики су били удели парничних странака, након чега ће на новодобљеним парцелама бити могуће успостављање стања какво је било пре поступка комасације.

(Решење Врховног суда Србије Рев. 4331/96, од 29. јануара 1997)

17

У поступку комасације учесници могу закључити уговор о продаји непокретности, и тада потписи уговорника не морају бити оверени у суду.

Из образложења:

Из чињеничног утврђења првостепеног суда произлази да је у 1976. години између сада пок. Радосава Тодоровића, оца тужιοца Јована, као купца, и сада пок. Видена Ноковића, оца тужене Надежде Петровић, као продавца, закључен писмени уговор о купопродаји дела кат. парц. бр. 2740, површине од око 4,5 ари у тамо означеним мерама и границама, за које је утврђено да су произвољно одређене, као и сама површина продатог земљишта.

Међутим, у поступку комасације, по записнику о утврђивању фактичког стања (бр. 1719, од 9. маја 1984. године), учесник Виден, отац тужене, пренео је на учесника Јована, овде тужιοца, део кат. парц. бр. 2740/1 површине од 0.03.99 ха КО Грљан, што су својим потписима обојица и потврдили, по основу продаје Јовановом оцу Радосаву, па је то и проведено у катастру.

Вештачењем на лицу места, од стране вештака геодетске струке, утврђено је да од наведене површине тужилац држи 0.03.71 ха, што значи мање за 0.00.28 ха и тај део је означен у мерама и границама наведеним у изреци првостепене пресуде.

Код оваквог стања ствари, правилно је одлучено у тужбеном захтеву када је утврђено да је тужилац власник и спорног дела површине и да је тужена обавезна да му тај део преда у државину, јер је тужилац то право стекао после смрти свога оца Радосава, а овај је право својине стекао правним послом, тј. уговором о купопродаји.

Правилно је и схватање судова да тужена, као ни њен правни претходник, нису могли стећи право својине на том делу наведене парцеле одржајем, јер за то није испуњен законом прописан услов у погледу савесности државине, пошто је правни претходник тужене знао да тај део није његов.

Оваква одлука судова заснована је на правилној примени одредаба члана 20. став 1, члана 37 и члана 28, став 2 и 4 Закона о основама својинскоправних односа, па су неосновани наводи ревизије тужене о погрешној примени материјалног права. Осим тога, по одредбама Закона о коришћењу пољопривредног земљишта из 1981. године, са изменама и допунама, који је важно у време предметне комасације, у том поступку се, поред осталог, могао вршити и пренос права својине на непокретности између учесника комасације, а није спорно да су то својство имали тужилац и отац тужене.

За правилност побијане пресуде није од значаја што на наведеном писменом уговору о купопродаји потписи уговорника нису оверени од стране суда, с обзиром на изнето о преносу права својине у поступку комасације.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 6181/96, од 25. мајта 1997)

18

Сувласници зграде не могу својим споразумом извршити физичку деобу грађевинског земљишта у друштвеној својини него могу само уредити начин његовог коришћења.

Из образложења:

Према стању у списима, странке су сувласници непокретности и сукописници катастарске парцеле на којој се непокретност налази, и држе имовину која је предмет физичке деобе. По спроведеном вештачењу, судови су закључили да су катастарска парцела и објекти који се налазе на њој физички дељиви, па је у овом поступку извршено цепање на две засебне парцеле.

Из стања у списима произлази да парцела која је била предмет деобе представља градско грађевинско земљиште на коме, према члану 4, став 3 Закона о грађевинском земљишту, не може постојати право својине већ само право коришћења. Следом тога, такво земљиште би могло бити предмет физичке деобе између носилаца права коришћења само ако би се препарцелисало, што се може извршити само у складу са урбанистичким плановима којима се утврђују критеријуми, смернице и урбанистички нормативи и решења за изградњу, реконструкцију и уређење насељених места (члан 11, ст. 3 Закона о планирању и уређивању простора и просторном плану СР Србије).

Стога је Врховни суд укинуо нижестепене одлуке како би првостепени суд у поновном поступку прибавио извештај надлежног органа за урбанизам о томе да ли је предложена парцелација у складу са усвојеним просторним плановима, као и да би, одлучујући поново о предлогу за физичку деобу, имао у виду да се без сагласности надлежног органа управе не може вршити препарцелација грађевинског земљишта у циљу физичке деобе, већ се између сукорисника може само уредити начин његовог коришћења.

(Одлука Врховног суда Србије Рев. 2232/94, од 14. јуна 1994)

ЗАДРУЖНА СВОЈИНА

19

По члану 36 Закона о задругама, средстава субјеката који се организују у задругу постојају средства задруге на дан стварања на снагу тога закона, али се врста и обим тих средстава утврђују деобним билансом заједничког правног лица, иако да задруги припадају, углавном, средства која су била унесена у то правно лице и одговарајући део средстава која су заједнички стечена у истом правном лицу, како би, равноправно, преосталом делу правног лица остала средства која су и раније њему припала и одговарајући део средстава која су заједнички стекли, без обзира ко је која средства „држао“ у време организовања задруге.

Из образложења:

Одлуке судова у захтевом побјанним деловима заснивају се на утврђењу да се тужилац издвојио из састава туженог ДПП „Л. Н.“ и основао као Земљорадничка задруга „П.“ у С., да му је 27. јануара 1990. године, када је ступио на снагу Закон о задругама (*Службени лист СФРЈ*, број 3/90), припала имовина која му је, на основу члана 36 Закона о задругама, и досуђена.

Овакво становиште судова није прихватљиво.

Земљорадничка задруга „П.“ из С. припојена је ДД „Р. Р.“ 1976. године, којом приликом је формиран нови правни субјекат, а ранији субјекти су унели у фонд заједничке имовине одређене непокретности и покретне ствари, новчана средства, дугорочна потраживања и обавезе, као и хартије од вредности. У периоду пословања до 1990. године, када се издвајањем Земљорадничке задруге „П.“ формира нова радна организација од постојећих радних јединица, дошло је до промена у имовном стању, тако да је стечена нова имовина, побољшана је постојећа имовина коју су субјекти унели, или је путем аранжације и комасације извршено укупљавање земљишта, те обављени мелiorациони радови. Тако створеном имовином располагали су сви радници туженог, те она није могла бити у државини било ког дела, па ни задруге.

Фактичко стање, које судови узимају у обзир у побјанним пресудама, у погледу права власништва на непокретностима и покретним стварима, не може бити основ за стицање својине на наведеним покретним и непокретним стварима.

Одредба члана 32 Закона о задругама прописује да су постојеће задружне организације, организације коопераната и њихови основни облици организовања, као и задружни савези, дужни да се до краја 1990. организују и ускладе самоуправне опште акте са одредбама Закона о задругама. Организације удруженог рада за кооперацију, радне и обрачунске јединице и делови организације удруженог рада, односно предузећа, настали на основама ранијих задруга, могу се личним изјашњавањем њихових радника задругара и коопераната организовати у задруге. Чланом 36 истог закона прописано је да средства постојећих задружних организација, организација коопераната и њихових основних облика организовања и задружних савеза, као и организација из члана 32, став 2 и члана 34 овог закона – постају средства задруге. Имовина задруге из става 1 овог члана, настала радом и пословањем тих задруга после 1. јула 1953. године, постаје задружна својина.

Тачно је да закон предвиђа да средства постојећих задружних организација које се организују у задругу, ступањем на снагу овог закона постају средства задруге. Међутим, спорно је, као што се види из читавог тока овог поступка, која су средства припадала задрузи у време када је дошло до спајања бивше Земљорадничке задруге и ДД „Р. Р.“ 1976. године, а која су средства ДД „Р. Р.“ у време наведеног припајања, те колики је допринос био бивших радних јединица „П.“ и „Н.“, а који је допринос био осталог дела радне организације, колико је побољшање извршено на имовини која је раније припадала задрузи. Исто тако, није из ваљане документације утврђено шта се унело у радну организацију приликом припајања странака и да ли је сачињен деобни биланс приликом издвајања тужноца из састава туженика. Будући да је до тада постојећа радна организација функционисала као предузеће, издвајањем из састава предузећа мора се сачинити и деобни биланс и установити какав је био статус тужноца у том предузећу, односно радној организацији.

Судови ове спорне чињенице нису разјаснили, јер су пошли од погрешне примене одредбе члана 36 Закона о задругама. На тај начин погрешно је примењено материјално право и учињене су битне повреде одредаба Закона о парничном поступку (члан 354, став 2, тачка 13).

У захтеву за заштиту законитости основано се указује на постојање ове повреде Закона о парничном поступку и погрешне примене материјалног права.

(Решење Савезног суда, Гзс бр. 32/94, од 9. фебруара 1995)

ЗЕМЉИШНОКЊИЖНО ПРАВО

20

Укњижба се може захтевати само постојећим земљишнокњижним прелиминарним.

Из образложења:

Решењем Општинског суда у Великој Плани Дн. 117/96 од 19. фебруара 1996. године, одбија се молба Јањић Вере за укњижбу права власништва на парцели 500/1 њива Кључ, од 1.48.26 ха, као и укњижба права власништва на парцели бр. 500/2 њива Кључ, од 3 ха, у корист Петра Миловановића.

Решењем Окружног суда у Смедереву Гж. 1045/96 од 17. септембра 1996, одбија се жалба предлагача и назначено првостепено решење се потврђује.

Против другостепеног решења благовремено је изјављена ревизија предлагача.

Испитујући побијано решење у смислу чл. 386 и 400 ЗПП, Врховни суд је нашао да ревизија није основана.

Према утврђењу судова, предлагач је поднео захтев за упис свог права својине на некретнини парц. бр. 500/1, њива од 1.48.26 ха, као и упис права власништва на парцели бр. 500/2, њива од 3 ха, у корист Петра Миловановића а на основу пресуда судова П. 226/67, П. 880/92, решења О. 136/95 и уговора о купопродаји Ов. 2786/92. Према стању у земљишној књизи, као власник

некретнине у зкњ. улошку бр. 880 КО Ст. Село парц. бр. 500/1, површине од 1.48.26 ха и парц. бр. 500/2, површине од 3 ха, убележен је Радивоје Никוליћ.

Правноснажном пресудом суда П. 880/92 од 17. IX 1992, утврђује се право својине тужиле у односу на парцелу 500, њива од 1.48.26 ха, у односу на тужене у тој парници Слободана Степића, Синишу Степића и Љубинку Влајић. Међутим, тужила није прикључила и ваљану исправу да су ови тужени и наследници сада пок. Радивоја Никוליћа.

Ценећи утврђене чињенице, судови су правилно применили материјално право када су предлог за упис траженог права као неоснован одбили.

Наиме, у поступку уписа у земљишне књиге важн правило по коме се упис новог титулара права може дозволити само против оног који је у време подношења захтева уписан као ималац права у погледу кога се врши упис и који треба да је материјалноправни власник назначене непокретности.

Како је према стању у земљишној књизи као власник предметне некретнине убележен други овлашћени а не тужени из назначене пресуде о утврђењу права својине предлагача на овој некретности, то су судови правилно применили материјално право када су предлог за укњижбу траженог права као неоснован одбили.

Овим предлагач није преклудирао у праву да поново тражи упис у земљишну књигу свог права својине, за коју налази да му припада, када достави исправу да су у наведеној парници назначени тужени наследници сада пок. Радивоја Никוליћа, те да су, као правни следници поменутог, предлагачу могли да признају раније стечено право својине.

(Решење Врховног суда Србије Рев. 10/97, од 26. марта 1997)

21

*Ималац права трајног коришћења и располагања може изражити бри-
сање укњижења које је извршено без његовог прилианка у користи пређећ
лица.*

Из образложења:

Пресудом Петог општинског суда у Београду П. 4701/93 од 28. септем-бра 1995. године, усвојен је захтев тужноца да није правно ваљана укњижба права коришћења, извршена у корист туженог на основу решења Другог општинског суда у Београду Дн. 15832/92 од 20. јула 1992, ближе описано у том делу изреке, и наложено је брисање те укњижбе и успостава пређашњег стања у земљишним књигама. Тужени је обавезан да тужноцу накнади трошкове парничног поступка у износу од 860 динара.

Пресудом Окружног суда у Београду Гж. 2701/96 од 22. априла 1996, одбијена је као неоснована жалба туженог и првостепена пресуда је потврђена.

Против пресуде другостепеног суда тужени је пјавпо ревизију због битних повреда одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права, и то прво благовременим поднеском од 4. јуна 1996, а затим је поднео и допуну ревизије поднеском од 26. јуна 1996. године, по протеклу законског рока за пјављивање ревизије.

Испитујући побијану пресуду у смислу члана 386 ЗПП, Врховни суд је нашао да ревизија туженог није основана по благовременом поднеску, а поднесак поднет после законског рока за пјављивање ревизије није ни узимао у разматрање.

Побијана пресуда не садржи битне повреде одредаба парничног поступка због којих се, у смислу члана 385, став 1, тачка 1 и 2 ЗПП, ревизија може изјавити.

У првостепеном поступку је утврђено да је тужилац носилац права трајног коришћења и располагања на предметним непокретностима, и то на основу правноснажне пресуде П. 3272/84 од 11. марта 1995. године. Утврђено је да су предметне непокретности изграђене између 1950. и 1954. године, а помоћни објект 1955, и то средствима из фонда за инвестиције за друштвени стандард, која су дата тужиоцу. Тужилац је добио и грађевинску дозволу за градњу помоћног објекта. Међутим, Општина Вождовац је, уверењем број 356-148 од 12. новембра 1991, на предметним непокретностима, уз сагласност шумско-ловног газдинства као носиоца права коришћења и располагања идеалним делом, извршила пренос права коришћења и располагања на туженог, и то без накнаде за право коришћења национализованог грађевинског земљишта.

Према овако утврђеном чињеничном стању, правилно је примењено материјално право када је захтев тужиоца за брисање укњижбе предметних непокретности на туженог усвојен као основан.

Право трајног коришћења тужиоца утврђено је правноснажном судском одлуком 1985. године, што му даје ваљан правни основ за захтев да се брише укњижба права коришћења и располагања на туженог, коју је извршио орган Општине Вождовац без сагласности тужиоца као легитимног носилаца права трајног коришћења и располагања. Укњижење непокретности у друштвеној својини врши се на основу правноснажне одлуке суда, или другог надлежног органа, којом се утврђује да је непокретност прешла у друштвену својину; на основу овереног уговора који садржи одредбу да се непокретност може укњижити као друштвена својина; и на основу оверене једностране изјаве којом се сопственик непокретности одриче права својине у корист друштвене заједнице.

С обзиром да је у конкретном случају судска одлука П. бр. 3272/84 од 11. марта 1985. ваљана јавна исправа на основу које се може вршити књижење непокретности у друштвеној својини, онда тужилац као титулар тог права, да би се укњижио, мора прво тражити брисање раније извршеног књижења туженог.

(Пресуда Врховног суда Рев. 5105/96, од 19. марта 1997)

22

Шућа као споредна, дворишна зграда може се увести у земљишне књиже ако је саграђена уз дозволу надлежног органа.

Из образложења:

Предмет тужбеног захтева у овој парници је утврђивање права својине на објекту – дворишној згради, шући (заједничким просторијама) – и укњижба тог права. Ради се у ствари о два тужбена захтева, јер се првим тражи утврђивање права својине, а другим укњижба тог права.

Утврђено је да се улична зграда у улици М. која је у зк. ул. број 992 КО Б. уписана под II, састоји од два четворособна стана, с тим што је свако од тужилаца уписан као власник једног стана, затим од гараже и пословне

просторије на којима су тужњоци уписани као сувласници са по 1/2 идеалног дела. У истом зк. ул. под III уписана је и дворишна зграда – шупа (заједничке просторије) али без уписа ко је власник ових просторија. Овај упис извршен је 1970. године на основу пријавног листа градског геодетског завода, а према налазу вештака, ове просторије не представљају споредне просторије у односу на главну уличну зграду.

Тужњоци који полажу право да су власници спорног објекта имају право да то у парници утврђују ако им се то право оспорава, што је овде случај. Питање да ли је спорни објекат изграђен са дозволом надлежног органа или не, може имати само значаја за упис тог права у земљишне књиге.

У овом случају требало је расправити и утврдити да ли су тужњоци изградили спорну просторију и када, те да ли су по том основу власници ове просторије, и тако расправити први захтев за утврђивање права својине.

Што се, пак, тиче другог захтева, захтева за укњижбу права својине на овом објекту, он може бити основан само у случају да тужњоци докажу да су спорни објекат изградили уз дозволу надлежног органа или у време када таква дозвола није била потребна. При томе, Врховни суд прихвата као правилно правно становиште општинског суда да у том случају тужњоци могу тражити само брисање извршеног уписа ових просторија, те да се упис у односу на ове просторије врши уз упис под II, као споредне просторије уз главну зграду, јер се не ради о посебној стамбеној згради, него о шупи, споредној просторији, па је супротан налаз вештака без ослоња на стање у списима. У том смислу тужњоци би морали да уреде тужбу.

(Решење Врховног суда Србије Рев. 1140/92, од 1. априла 1992)

СТВАРНЕ СЛУЖБЕНОСТИ

23

Начело рестрикције службености нарочито се односи на службеност пролаза преко дворишта, јер се њоме ограничавају личне вредности као што је, на пример, породични мир у дому власника посљужног добра, без обзира да ли овај трпи какву материјалну штету. Стога се службеност пролаза кроз двориште против воље власника, по правилу, не може дозволити, осим изузетно, када то нарочити разлози и потребе коришћења повласног добра захтевају.

Из образложења:

Право службености опште, па и право службености пешачког пролаза, или, како ревизијски суд налази, право нужног пролаза – представља оптерећење и ограничење права својине свагдашњег власника посљужног добра. Стога важи начело рестрикције, према коме се код заснивања и вршења тога права полази од неопходних потреба за коришћење повласног добра (члан 50, став 1 Закона о основним својинскоправним односима). Начело рестрикције службености нарочито се односи на службеност пролаза преко дворишта, јер се њоме ограничавају личне вредности као што је, на пример, породични мир у дому власника посљужног добра, без обзира да ли овај трпи какву материјалну штету. Стога се службеност пролаза кроз двориште против

воље власника, по правилу, не може дозволити, осим изузетно, када то нарочити разлози и потребе коришћења повласног добра захтевају. Насупрот мишљењу судова, у конкретном случају такви разлози свакако нису у томе да другим, јавним путем треба прећи 71 метар више.

Ако су парцеле тужилаца и парцела туженог у време првобитно установљене службености биле пољопривредно земљиште, те ако је та службеност установљена ради убирања пољопривредних производа на парцелама тужилаца, онда се накнадном изградњом стамбених објеката на тим парцелама сврха те службености изменила. А ако измењена сврха службености са становишта начела рестрикције службености преко кућног дворишта није више неопходна, онда постоји правни основ за њено укидање у смислу члана 58, став 2 Закона о основним својинскоправним односима, према коме власник послужног добра може захтевати да престане право стварне службености када престане разлог због кога је она заснована, и то без обзира по ком правном основу је службеност заснована (уговор, одржај и тако даље). Захтев за укидање службености због промењених околности не застарева, па стога, насупрот мишљењу судова, није од утицаја протек времена од настанка промењених околности до подношења тужбе (противтужбе) ради укидања службености, без обзира што је за коришћење повласног добра тужилаца стално постојао алтернативни, јавни пут, и што га они нису користили.

Судови су пропустили да са ових материјалноправних аспеката цене релевантне чињенице. Уз то, није довољно утврђена намена уске стазе поред магистралног пута, да ли је намењена и да ли служи за пролаз пешака, те да ли поред ње постоји и други простор који би могао да користи пешак, као и да ли се део магистралног пута користи за кретање пешака на том простору. Према томе, због погрешне примене материјалног права, чињенично стање је остало недовољно утврђено.

(Решење Савезног суда Гзс бр. 10/96, од 17. октобра 1996)

24

Сагласно начелу рестрикције (члан 50, став 1 ЗОСПО), конституисање права стварне службености колског пролаза преко кућног плаца дозвољено је само изузетно, и то када се повласно добро на други начин или без несразмерно великих трошкова не може користити.

Из образложења:

Како је у првостепеном поступку утврђено да постоји и алтернативни правац којим се службеност може установити, али да установљење службености у том правцу и положају изискује знатна инвестициона улагања, при чему се не наводи колика су та улагања, то је првостепени суд вештачењем и на други погодан начин, требало да испита и поуздано утврди и ту чињеницу, јер се конституисању ове врсте службености преко економског дворишта и кућног плаца прибегава једино онда када се ова ни на који други начин, или без несразмерно великих трошкова, не може остварити. Тек на основу утврђења свих релевантних чињеница и околности, првостепени суд је могао да конституише и да утврди начин и обим коришћења службености пролаза воловском запрегом и моторним возилом којима ће задовољити економско искоришћавање повласних парцела, а у најмањој мери оптеретити послужно добро.

(Решење Савезног суда Гзс. 6/94, од 30. јуна 1994)

Стварна службеност врши се на начин којим се најмање оштећењу послужно добро и зато власник тог добра има право да тражи да се праваи службености пролаза измести када постојећи праваи представља неопходно и превелико оштећење послужног добра, а иста се економска сврха службености може постићи погоднијим правцем преко земљишта истог власника послужног добра.

Из образложења:

Стварна службеност, у смислу члана 49 Закона о основним својинскоправним односима, представља право власника једне непокретности (повласно добро) да за потребе те непокретности користи непокретност другог власника (послужно добро), тако да овако установљена службеност представља терет за послужно добро и зато се, у смислу члана 50 истог закона, стварна службеност увек врши на начин којим се најмање оштећењу послужно добро.

У конкретном случају, тужени је преко послужне парцеле формирао путно земљиште са тврдом подлогом које и сам користи за пролаз. На другој страни службени пут који су тужници користили као титулари права службености пролаза нема тврду подлогу и за његово проширење је потребно не само улагање средстава већ и заузимање веће површине послужне парцеле и сечење постојећих садница. Због тога је правилан закључак нижестепених судова да је у циљу економичнијег коришћења послужне парцеле потребно да тужници користе трасу пута коју је тужени формирао, те да се на тај начин изврши измештање службености пролаза, а да тужницима престане право службености пролаза путем на коме су раније имали установљено право службености.

(Одлука Врховног суда Србије Рев. 3042/93, од 13. октобра 1993)

Право пролаза преко послужног добра обухвата и право доласка на то добро.

Из образложења:

Према чињеничном стању утврђеном у поступку, тужени, као сувласници повласног добра кат. парц. бр. 2373/1 и 2373/2 у КО Умчарп, имају право да, колима, трактором и осталим пољопривредним машинама, као и пешице, прелазе преко послужног добра к. п. бр. 2376/1 у КО Умчарп, на којој је тужилац сувласник једне трећине идеалног дела непокретности. Службеност је конституисана пресудом Избраног суда – грочанског суда КО Умчарп, број К. 18558 од 16. септембра 1929. године. Правноснажним пресудама Петог општинског суда у Београду, донетим у предметима П. 191/83, П. 2104/84 и П. 2905/88, није укинута конституисана право службености пролаза.

Полазећи од утврђеног чињеничног стања, нижестепени судови су правилно оценили да је неоснован тужбени захтев да се туженима забрани долазак на кат. парц. тужноца бр. 2376/1 у КО Умчарп. За ову одлуку дати су разлози које у целини прихвата и Врховни суд, па наводи ревизије о погрешној примени материјалног права исуз тачни.

Наиме, чланом 49, став 1 Закона о основним својинскоправним односима прописано је између осталог да је стварна службеност право власника једне непокретности (повласно добро) да за потребе те непокретности врши одређене радње на непокретности другог власника (послужно добро).

У конкретном случају је конституисана стварна службеност права пролаза колима, трактором и осталим пољопривредним машинама, као и пешице, преко кат. парц. тужноца. Право пролаза у себи сублмира и право доласка на парцелу тужноца. Према томе, у ситуацији када право службености пролаза није укинато, туженима, као сувласницима повласног добра, не може се забранити долазак на парцелу тужноца као сувласника послужног добра.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 4294/94, од 29. септембра 1994)

27

Вршење службености црпљења термалне воде са експроприсаног земљишта зависи не само од техничке него и од правне могућности.

Из образложења:

Према члану 72, став 1 Закона о експропријацији, даном правноснажности решења о експропријацији престају на експроприсаној непокретности хипотеке, личне службености и сви стварни терети, осим стварних службености чије је вршење могуће након привођења намени експроприсане непокретности.

Нижестепени судови су се позивали на ову одредбу, али нису испитали да ли постоје услови за примену изузетка. Они су се задовољили чињеницом да тужноци још увек „захватају и користе воду преко каптаже“, али су занемарили да овде није реч само о томе да ли је црпљење воде са експроприсане непокретности технички могуће, него и да ли је правно допуштено. Наиме, предмет службености је црпљење термалне воде, а по члану 3, тачка 7 у вези са чланом 1 Закона о рударству, вода у земљи представља рудно благо које се, због тога што је у друштвеној својини, може експлоатисати и користити по посебном режиму императивних прописа наведеног закона. Без оцене могућности вршења службености црпљења термалне воде са становишта тих прописа, не може се закључити да ли постоје услови за примену изузетка утврђеног чланом 72, став 1 Закона о експропријацији.

Пошто таква оцена није учињена, овај суд је, у смислу члана 395, став 2 ЗПП, укинуо обе пресуде и предмет вратио на поновно суђење.

Правилна примена материјалног права захтева да се разјасне све околности од значаја за вршење службености црпљења термалне воде, а оне се тичу не само техничке него и правне могућности. У ову оцену мора се укључити и околност да је вода неопходан услов живота људи у сваком стамбеном простору. Зато се мора испитати да ли постоји могућност увођења обичне воде у објекте тужених и какви су изгледи да се то, уз обострани напор, учини.

(Одлука Врховног суда Србије Гзз 137/94, од 21. септембра 1994)

Власник послужног добра има право да постави капије на улазу и излазу својих парцела уколико се има власник повласног добра не омета у вршењу права службености.

Из образложења:

Одлучујући о захтеву тужноца, као власника послужног добра, да се утврди да има право постављања капија на улазу и излазу својих парцела ради што рационалијег коришћења истих, правилно је примењено материјално право кад је такав захтев усвојен.

Према одредби члана 49 Закона о основним својинскоправним односима, стварна службеност је право власника једне непокретности (повласно добро) да за потребе те непокретности врши одређене радње на непокретности другог власника (послужно добро), али да захтева од власника послужног добра да се уздржава од вршења одређених радњи које би иначе имао право да врши на својој непокретности. На овај начин стварна службеност представља терет за послужно добро и зато се она у смислу члана 50 истог закона врши на начин којим се најмање оптерећује послужно добро.

Ако је власник повласног добра неосновано спречаван или ометан у вршењу стварне службености, он може тужбом захтевати да то спречавање или ометање престане.

Самим тим, власник послужног добра у остваривању права својине може да врши сва права и да предузима све радње, али само уколико на тај начин не омета титулара стварне службености у вршењу овог права. У конкретном случају, тужилац као власник послужног добра, постављањем капија на улазу и излазу својих парцела не би ометао туженог као власника повласног добра у вршењу његовог права службености, па је правилно закључено да има право да постави капије.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 204/94, од 9. фебруара 1994)

Сопственик који је приликом деобе јединствене парцеле пропустио да од деоничара захтева да се установи службеност пролаза до јавног пута, не може доићи и тражити да се конституише службеност на терет суседног земљишта које припада трећем лицу.

Из образложења:

Приликом деобе није установљена службеност за излаз на јавни пут у корпст тужночеве к.п. бр. 1097/3 која је формирана деобом јединствене к.п. бр. 1097. За улаз у своју парцелу тужилац је користио суседну парцелу, власништво тужене као трећег лица, која није била у саставу раније јединствене парцеле, а кад му је тужена забранила пролаз, тужилац је тражио да се преко парцеле тужене установи право колске службености.

Нижестепени судови су правилно применили материјално право кад су нашли да је овакав тужбени захтев тужноца неоснован, јер парцела тужене није дужна да трпи оптерећење службености ради коришћења тужночеве парцеле, пошто то оптерећење треба да трпе парцеле које су настале деобом

ранијег комплекса и да тако омогуће коришћење парцеле која по свом положају због извршене деобе нема везу са путем.

(Одлука Врховног суда Србије Рев. 1027/94, од 30. марта 1994)

30

Сопственик има право да захтева укидање сопствене службености ако је претијала поштеба сопственика повласног добра за службеношћу.

Из образложења:

Према стању у списима, правни претходници странака су приликом деобе сувласничке парцеле установили службеност пролаза преко тужиочеве к.п. бр. 1110 као послужног добра, а у корист туженикове к.п. бр. 1108 као повласног добра. Последњих година тужени не користи предметну службеност јер је обезбедио излаз на јавни пут са којим се и граничи његова парцела.

С обзиром на овако утврђено чињенично стање, и по оцени Врховног суда правилно је примењено материјално право кад је усвојен тужбени захтев тужиоца за укидање службености.

Стварна службеност, у смислу одредбе члана 49 Закона о основним својинскоправним односима, представља право власника једне непокретности (повласног добра) да за рачун ове непокретности користи непокретност другог лица (послужно добро). Овако установљена службеност представља терет за послужно добро и зато се увек кад за то постоје законом прописани разлози, цени оправданост даљег постојања службености.

Како је у конкретном случају тужени обезбедио излаз тако да директно из свог плаца излази на јавни пут, то је предметна службеност изгубила корисност за повласно добро, те тужилац основано, у смислу члана 58, став 2 наведеног закона, тражи укидање службености.

(Одлука Врховног суда Србије Рев. 4090/93, од 24. новембра 1993)

СУСЕДСКО ПРАВО

31

Суседско право је својеврсно ограничење својине, које намеће и обликује живој, зависно од ситуације и месних обичаја.

Из образложења:

Нижестепени судови су правилно закључили да је противтужбени захтев основан, а тужбени захтев неоснован и дали разлоге које прихвата и овај суд. Они су, полазећи од тога да су странке суседи и да спорни прозор, који је отворио правни претходник тужиоца, омогућује продор светлости у туженикову собу, али и отвара видик из те собе према тужениковом дворишту, основано закључили да потреба тужиоца за светлост и потреба туженог за спречавањем погледа компромисно задовољавају постављањем дрвеног рама са мат стаклом типа „орламент“, јер он омогућује пролазак светла у собу, али и онемогућује гледање из ње, односно у њу. Додуше, ови судови се нису позвали на правила која овакву интервенцију допуштају, на шта указује и

ревизија, али ова мана је отклоњива. Реч је о правним правилима суседског права која од суседа траже да вршење својих својинских овлашћења удесе тако да један другог не узнемиравају. Ово правило садржано је у члану 141 Општег имовинског законика за Црну Гору, а примењује се на основу Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације. Суседско право је својеврсно ограничење својине, које намеће и обликује живот, зависно од ситуације и месних обичаја.

(Одлука Врховног суда Србије Рев. 2701/94, од 8. јуна 1994)

ХИПОТЕКА

32

I. Заложним правом на покрећној и непокрећној ствари могу се обезбедити будућа потраживања само из истог правног односа. Када се заложним правом обезбеђују потражбине које могу настати због одобреног кредита, преузетог пословодства, јемства или накнаде штете, онда се у исправи на основу које се врши упис наводи највећи износ који кредит може достићи.

II. Ништива је свака одредба уговора којом се у тренутку закључења уговора о залози на непокрећној ствари (хипотека) или на покрећној ствари (ручна zaloга) предвиђа да ће заложена ствар прећи у својину повериоца ако његово потраживање не буде намирено у моменту доспелости.

Образложење:

I. Одредбом члана 971 Закона о облигационим односима предвиђено је да се залога може дати за будућу, као и за условну обавезу. У случају условног потраживања, заложно право зависи од тога да ли ће се остварити будућа неизвесна чињеница која је предвиђена као услов у правном послу. Ако је уговор закључен под одложним условом, поверилац чије је потраживање угрожено може захтевати од дужника да му да ствар у залогу (члан 76 ЗОО).

Залога се може дати за орочено потраживање.

У том случају, примењују се сходно правила о условном потраживању (члан 78 ЗОО). Заложно право се може засновати за будућа потраживања. То је случај кауционе залогe, које се даје за потраживање које може а не мора настати, и кредитне залогe, која се даје за потраживање које може настати из одобреног кредита. Заложно право настаје конституисањем залогe, пако је потраживање будуће. Тако, заложним правом на непокретности могу се обезбедити и будућа потраживања. Правна правила земљишнокрњичког права (Закон о земљишним књигама, *Службене новине* од 18. маја 1930) предвиђају да се заложним правом могу обезбедити потражбине које би могле настати због одобреног или отвореног кредита, због преузетог пословодства, због јемства и накнаде штете, с тим што се у исправи, на основу које се врши упис хипотеке, наводи највиши износ који кредит или одговорност сме достићи (кредитна хипотека, параграф 14).

Разлика између обичне и кредитне хипотеке јесте у томе што се код обичне хипотеке осигурава само једно потраживање, а код кредитне хипотеке је осигуран цео скуп, цео низ будућих потраживања. Код обичне хипотеке

мора се навести тачан износ тражбине, бројчано одређен, за који јемчи непокретност, док се код кредитне хипотеке, којом се обезбеђује будуће али и постојеће потраживање, мора навести највиши износ за који одговара хипотекарно добро.

II. Према одредби члана 2516 Закона о извршном поступку, може се заснивати заложно право на непокретним и покретним стварима на основу споразума странака. Поверилац и дужник могу сагласно да траже од суда да одреди и спроведе укњижу заложног права на непокретности дужника, односно да одреди и спроведе попис покретних ствари дужника ради обезбеђења новчаног потраживања повериоца. Суд на предлог странака одређује рочиште на коме утврђује споразум странака о постојању потраживања и времену његовог доспећа и њихову сагласност да се укњижи заложно право на непокретности дужника, односно да се пописом заложног права на непокретним стварима дужнику обезбеђује новчано потраживање. Потписани записник о споразуму странака има снагу судског поравнања.

Ако се има у виду чињеница да поступак обезбеђења заснивања заложног права на основу споразума странака, тј. да судско поравнање које странке закључују пред судом на рочишту има правну снагу, као правноснажна судска одлука, и да представља извршну исправу (члан 19 ЗИП) на основу које се уређује и спроводи обезбеђење успостављања заложног права (члан 251г ЗИП) – јер суд решењем уређује укњижу и предузима све што је потребно ради спровођења укњиже заложног права на непокретности дужника, односно одређује и спроводи попис покретних ствари дужника – то значи да се поступак не би могао поједноставити тако што би поверилац и дужник, заснивањем заложног права на имовини дужника, закључили споразум о обезбеђивању новчаног потраживања, који би био оверен у суду. Оверени уговор о заснивању заложног права није извршна исправа на основу које би суд по службеној дужности могао да донесе решење о обезбеђењу и да одреди укњижу заложног права и попис покретних ствари.

Регулишући ручну залог, Закон о облигационим односима (чл. 973, ст. 1) предвиђа да је забрањено уговарање *lex commissoriae*, тј. да странке у уговору о залози предвиде да ће заложена ствар прећи у својину повериоца ако његово потраживање не буде намирено у року доспелости, и предвиђа одредбу по којој ће у том случају поверилац моћи, по унапред одређеној цени, да прода ствар или да је задржи за себе.

Закон о својинскоправним односима (у члану 69) предвиђа да је ништава одредба уговора о хипотеци којом хипотекарни поверилац уговара за себе право да у случају неисплате дуга намири своје потраживање стицањем права својине на заложеној непокретности, убирањем плодова које та непокретност даје, или искоришћавањем непокретности на други начин.

Овакве одредбе уговора о залози су ништаве и не производе ни облигационоправно дејство.

Одредбе члана 973 ЗОО и члана 69 Закона о основним својинскоправним односима имају заштитни карактер, да поверилац не би искористио стање нужде или тешко материјално стање дужника код тражења кредита и за себе уговорио зеленашке клаузуле (члан 141 ЗОО), по којима му заложена ствар веће вредности или остаје у својини или је може продати по унапред утврђеној цени која не одговара њеној стварној вредности.

Због тога Закон о облигационим односима у члану 980 предвиђа да поверилац (залогапримац) има право да своје потраживање наплати из вредности заложене ствари ако то потраживање не буде намирено у року доспелости, с тим што ће захтевати од суда одлуку да ствар прода на јавној лицитацiji или по текућој цени кад ствар има берзанску или тржишну цену. *(Закључак са Савештовања грађанских и грађанско-привредних одељења Савезног суда, рејубличких и покрајинских судова и Врховног војног суда, од 26. децембра 1991, у Београду)*

33

Хипотекарни поверилац чије је потраживање доспело има право да захтева намирење из вредности хипотековане непокретности, а није дужан да прелиходно у редовном поступку истражи намирење свој потраживања.

Из образложења:

Према утврђеном чињеничном стању, тужилац је уговором о краткорочном кредиту бр. 291/94, од 17. маја 1994. године, одобрио краткорочни кредит предузећу за производњу и промет „Коштуњаци“ из Салаша Црнобарског за тог јунади и свиња у износу од 75.000 динара. Уговором бр. 363/94 од 31. маја 1994. године, одобрен је кредит у износу од 45.000 динара, а као обезбеђење ових кредита закључени су уговори о хипотеци бр. 49/93 од 1. IX 1993. и бр. 76/94 од 25. III 1994. године. Затим су тужени дали заложене изјаве: Драгослав Јанковић у Општинском суду у Богатићу, 4. X 1993; Радослав Јанковић у Петом општинском суду у Београду, 8. X 1993; Михајло Јанковић у Општинском суду у Богатићу, 29. III 1993. године. Хипотека је стављена на кат. парцелу бр. 2827 КО Салаш Црнобарски, уписану у пос. лист бр. 193 у КО Салаш Црнобарски заједно са објектима који се на овој парцели налазе а описани су ближе у изреци првостепене пресуде. Кредит ради чијег обезбеђења је стављен терет на наведену непокретност није у целости отплаћен, па је предмет спора захтев тужаца да се утврди да је он, као хипотекарни поверилац доспелог потраживања према туженима, овлашћен да буде намирен из заложене непокретности.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, нижестепени судови су правилно усвојили тужбени захтев. За ову одлуку дате разлоге у целини прихвата и Врховни суд, па се у ревизији неосновано указује на погрешну примену материјалног права. Наиме, према чл. 63 Закона о основним својинскоправним односима, ради обезбеђења одређеног потраживања, непокретна ствар може бити оптерећена хипотеком у корист повериоца који је овлашћен, на начин предвиђен законом, да тражи намирење свог потраживања из вредности те непокретности.

Како је у конкретном случају утврђено да је предметна катастарска парцела бр. 2827, заједно са објектима који се на њој налазе, заложена у корист тужаца као повериоца, а како тужени дуг нису платили, то су нижестепени судови правилно одлучили кад су утврдили да је тужилац, као хипотекарни поверилац доспелог потраживања према туженима, овлашћен да тражи намирење свог потраживања из заложене непокретности.

Истицање у ревизији да је тужилац, претходно, у редовном поступку, требало да тражи намирење свог потраживања а не да одмах иде на намирење путем реализације хипотеке, није од утицаја на одлуку о тужбеном захтеву, јер тужени своје дуговање могу да измире тужацу у сваком часу, према томе и пре реализације хипотеке.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 178/97, од 19. фебруара 1997)

Одредба у уговору о конституисању хипотеке по којој хипотекарни поверилац стиче право својине на хипотекованој непокретности, ако дужник не плати дуг о доспелости, ништава је, али уговор ослобођен је одредбе оспјаје у важности.

Из образложења:

Према подацима у списима, тужилац је закључио уговор о кредиту са Н.Н. банком, а као средство обезбеђења уговорено је јемство, па је закључен уговор о јемству те банке са Л.Л. предузећем, овде туженим. Закључен је и уговор тужноца и туженог бр. 33/4 од 26. априла 1991. године. У том уговору Л.Л. се обавезује да ће дати гаранцију тужноцу на краткорочну позајмицу од 1.500.000,00 динара, са роком враћања од 60 дана од дана уплате на жиро-рачун тужноца, и да се наведена позајмица одобрава банци која је дала кредит тужноцу. Тужилац се обавезује да ће вратити позајмљена средства туженом, с тим да, уколико их не врати у договореном року, тужени преузима све обавезе по уговору за враћање наведеног износа. Чланом 3 наведеног уговора предвиђено је да у случају преузимања обавезе од стране туженог, тужени стиче право својине на спорном пословном простору власништво тужноца ако у року утврђеном уговором тужилац не врати у целини позајмљени износ средстава. Такође је уговорено и право прече куповине наведених пословних просторија, под истим условима под којима су пренете на туженог, уз умањење износа по основу цене кредита. Тужилац је гарантовао да простор који преноси у својину туженом није оптерећен реалним теретима, нити је издат у закуп са отказним роком дужим од три месеца.

Следом наведеног може се закључити да је уговор број 33/4 од 26. априла 1991. мешовити уговор, са елементима уговора о преузимању дуга, кредита и хипотеке.

Одредбом члана 4 наведеног уговора, на пословном простору уговорена је хипотека „права залог“.

Оваква одредба уговора је ништава и не производи правно дејство, те се њена ништавост, будући да се ради о апсолутној ништавости, може истиграти без обзира на рок, а суд о њој мора водити рачуна по службеној дужности.

Закон о облигационим односима, у ставу 1 члана 973, забрањује уговарање *lex commissorie*, тј. да странке у уговору о залози предвиде да ће заложена ствар прећи у својину повериоца ако његово потраживање не буде намирено до рока доспелости, и садржи одредбу по којој у том случају поверилац може, по унапред одређеној цени, да прода ствар или да је задржи за себе. Законом о својинскоправним односима, члан 69, прописано је да је ништава одредба уговора о хипотеци којом хипотекарни поверилац уговара за себе право да у случају неисплате дуга намири своје потраживање стицањем права својине на заложеној непокретности, убирањем плодова које та непокретност даје, или искоришћавањем непокретности на други начин. Наведене одредбе су прописане баш у циљу заштите, како поверилац не би искористио стање нужде или тешко материјално стање код тражења кредита, и за себе уговорио зеленашке клаузуле из члана 141 Закона о облигационим односима, по којима му или остаје ствар веће вредности у својини или може да је прода по унапред утврђеној цени која не одговара стварној вредности заложене ствари. Наведене одредбе уговора о залози су ништаве и не производе ни облигационо-правно ни стварноправно дејство.

Како је наведена одредба уговора о залози закључена противно законском пропису, она је незаконита, те је уговор у том делу, како је правилно закључно другостепени суд, апсолутно ништав и не производи правно дејство. Водећи по службеној дужности рачуна о дозвољености оваквог уговарања странака, Врховни суд Црне Горе је правилно поступио када није пружио правну заштиту овој одредби уговора, с тим што је правилно закључно и то да ништавост ове одредбе, у смислу члана 105 Закона о облигационим односима, не повлачи ништавост самог уговора, па је у осталом делу одбио тужбу тужбоца ради утврђивања ништавости осталих одредаба уговора и о томе дао чињеничне и правне разлоге које прихвата и овај суд.

(Пресуда Савезног суда Гзс 19/94, од 24. новембра 1994)

35

Хипотекарни поверилац има право да намери своје подраживање из вредности хипотековане непокретности без обзира што се непокретности налази и својини лица које ништа не дужује хипотекарном повериоцу.

Из образложења:

Пресудом Општинског суда у Трстенику П. бр. 865/95 од 30. маја 1996. године, одбијен је захтев тужиле којим је тражила да она као хипотекарни поверилац има право да тражи намерење свог потраживања за 12.100 DM у диспарској противвредности, са одговарајућом каматом из износа који се добије јавном продајом пословног простора у Трстенику, описаног у том делу изреке првостепене пресуде, и да се тужени обавезе да дозволи продају овог пословног простора. Тужиле је обавезана да туженом на име трошкова парничног поступка плати износ од 660 динара.

Пресудом Окружног суда у Крушевцу Гж. 1974/96 од 12. новембра 1996. године, одбијена је као неоснована жалба тужиле, а првостепена пресуда је потврђена.

Против пресуде другостепеног суда тужиле је изјавила ревизију због битних повреда одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права.

Тужени је дао одговор на ревизију тужиле и тражио трошкове свог одговора.

Испитујући побијану пресуду у смислу члана 386 ЗПП, Врховни суд је нашао да је ревизија основана.

Према неспорном чињеничном стању утврђеном у првостепеном поступку, тужени је писменим уговором овереним пред Општинским судом у Трстенику купио предметну непокретност од Миломира Тошића и ступио у посед те непокретности. Међутим, утврђено је да је Миломир Тошић хипотекарни дужник тужиле, јер је од ње посебним уговором узео на зајам 17.000 DM заједно са каматом коју су уговорили, а са роком враћања од 6 месеци, и ради обезбеђења враћања дуга Миломир је пристао да се његов локал који је предмет овог спора интерети хипотеком, тако да у случају неизвршења његове уговорне обавезе тужиле има право намерења свог потраживања продајом његовог локала или уписом у јавне књиге као свог власништва. Пошто је тужиле првобитно тужбом тужила само дужника Миломира, а касније у односу на њега тужбу повукла и остала при тужби против туженог Братислава, који је купио предметни локал од Миломира, нижестепени судови су

закључили да тужени Братислав није ни у каквом правном односу према тужилици и да она своје потраживање може захтевати само од свог дужника Миломира Тошића, па су њен тужбени захтев одбили као неоснован.

Врховни суд је нашао да оваква одлука није законита и да је због погрешне примене материјалног права у првостепеном поступку чињенично стање остало непотпуно утврђено.

У конкретном случају је између тужиле и Миломира Тошића, као њеног дужника, заснована уговорна хипотека, а уговор садржи и клаузулу интабулације с обзиром да је Тошић пристао да се оптерећена непокретност у његовом власништву, у случају невраћања дуга, прода ради нампрења тужилиног потраживања. У вези с тим, Општински суд у Трстенику је као ванпарнични суд донео решење о дозволи уписа хипотеке по том уговору у деловодни протокол интабулација.

Када је стављена хипотека на непокретност по правно ваљаном основу, што је у конкретном случају новчано потраживање тужиле – хипотека остаје на снази све док то потраживање не буде наплаћено. Пошто је тужени купно непокретност оптерећену хипотеком, а потраживање тужиле није наплаћено, онда и он као нови власник ступа у исти правни однос са тужилом као хипотекарним повероцем, јер његова обавеза произлази из обавезе његовог правног претходника Миломира као хипотекарног дужника. То је због тога што се у оваквом случају извршење дуга не односи на личност него на оптерећену непокретност, без обзира што се она налази у власништву лица које није засновало никакав облигационоправни однос са хипотекарним повероцем. Такође и због тога што се непокретност оптерећена хипотеком углавном продаје испод њене стварне вредности, тако да купац плаћа мању купопродајну цену од оне коју би платио да не постоји хипотека.

Према томе, у смислу члана 63 Закона о основним својинскоправним односима, тужила може хипотекарном тужбом тражити нампрење свог потраживања од туженог Братислава.

Наиме, тужила је као поверилац имала право избора да, у сопственом интересу, због сигурнијег обезбеђења наплате потраживања, тужбом истовремено обухвати и свог дужника Миломира Тошића и туженог као власника хипотековане непокретности, да би у случају исплате од стране Тошића хипотека била угашена и отпала обавеза туженог Братислава.

Међутим, тужила се определила само за туженог Братислава, што је право њеног избора, па се у том случају парница мора водити против овог туженог. Ако сматра да је оштећен, јер наводно није знао за хипотеку (што није искључено, пошто у његовом уговору о купопродаји стоји да је непокретност без терета, а Општински суд у Трстенику нема земљишне књиге у које је тужени могао извршити непосредан увид, већ само деловодни протокол интабулација), онда овај тужени са своје стране може у парницу укључити и Миломира Тошића или се од њега на други начин обештетити. Међутим, обавезу према тужилици не може избећи све док њено потраживање постоји.

У новом поступку ће се испитати да ли је Миломир Тошић делимично дуг исплатио, јер постоји податак у спису да је тужилици дао 5.500 DM, па ако јесте, то ће суд узети у обзир.

(Решење Врховног суда Србије Рев. 628/97, од 11. марта 1997)

2. ОБЛИГАЦИОНО ПРАВО

А. Уговорно право

ПУНОВАЖНОСТ УГОВОРА

36

Сваки уговор, да би био пуноважан, мора да изражава стварну и слободну вољу уговорних страна.

Из образложења:

Пре свега, сваки уговор, па и спорни уговор, да би био пуноважан, треба да изражава стварну и слободну вољу уговорних страна. У овом случају нико од странака не напада пуноважност уговора, а саме странке су уговор назвале уговор о удруживању средстава, а не уговор о продаји.

Поред тога, из садржине уговора, а посебно из одредаба члана 1, 3, 5 и 6 произлази да ће се спорни локали градити средствима тужилаца, а не средствима туженог, јер су тужници преузели обавезе да 70% од оријентационе вредности спорних локала плате у року од 8 дана од дана потписивања уговора, а преостале износе до 15. марта 1993. године, с тим да у случају пораста цене изградње локала доплате и разлику, док је предаја локала уговорена до 31. децембра 1993. године.

Из ових одредаба произлази да тужени није ни могао да прода тужницима спорне локале, јер их није градио својим средствима, па нису ни могле бити његове будуће непокретне ствари, да би их као такве могао продати тужницима, што би указивало да се заступа ради о уговору о удруживању средстава, а не о уговору о продаји.

При томе, чињеница да је тужени сам, без учешћа тужилаца, бирао извођача радова, не мора представљати околност која иде у прилог закључку да је реч о уговору о продаји, јер је у том смислу могао постојати споразум странака.

Најзад, пошто уговор представља сагласност воља странака, због околности да је нејасно ради ли се о уговору о удруживању средстава или о уговору о продаји, нужно је било саслушати странке, што међутим првостепени суд није учинио иако је овај доказ извео.

Уколико би се несумњиво утврдило да су странке закључиле уговор о удруживању средстава, онда спорни правни однос треба расправити не само применом одредаба овог уговора, него и применом правних правила о ортаклуку, која дају потпуно drukчија решења, имајући при томе у виду не само начело савесности и поштења из члана 12 Закона о облигационим односима, већ и начела једнаке вредности узајамних давања.

(Решење Врховног суда Србије, Рев. бр. 4650/95, од 3. априла 1996)

СПОРАЗУМ О ПОСЕБНОЈ ФОРМИ УГОВОРА

37

Одлуком о расписивању лиценцирајуће закупне, између осталога, прописано је да уговор о закупу потписује председник Извршног одбора тужене, што је претходно представља закључење уговора у писменој форми. Дакле, судови оцењују

правилно да су се у конкретном случају уговорне стране споразумеле о посебној форми уговора, иио је по одредби чл. 69, став 1 ЗОО услов иуноважности уговора.

Из образложења:

Према стању у списима, на основу Закључка Извршног одбора тужене од 27. IV 1995. године расписан је оглас и одржано јавно надметање 1. VI 1995, поред осталог и за пословни простор који се налази у старој Градској кући у Сомбору, и то локал број 15, површине 43,91 m². Како је на том јавном надметању тужилац понудио највишу цену закупа (38.600 динара), то је комисија која је спроводила јавно надметање једногласно донела закључак да се њему тај локал и даје у закуп. У закључку је наведено да је предметни пословни простор намењен за пружање специјалних туристичких услуга, услуга банкарства, угоститељства, за продајне галерије, специјализоване модне бутике, апотекарску делатност, за обављање уметничких и других заната који се уклапају у амбијент центра града и за малопродајну трговину.

У расписаном огласу за издавање наведеног пословног простора у закуп, поред осталог је наведено да је најповољнији понуђач дужан да у року од три дана закључи уговор о закупу, као и да одмах по јавном надметању плати закуподавцу износ излциитиране цене закупа. Тужилац је у целини уплатио излциитирани износ закупнине.

Међутим, на основу изјаве тужиоца, коју је овај дао на записник код Одељења за комуналне послове, да наведени пословни простор намерава да користи за продају хлеба, пецива, бурека и колача које ће производити на другом месту, Извршни одбор Скупштине општине Сомбор је, Закључком од 14. VI 1995. године, поништио јавно надметање одржано 1. VI 1995. за наведени пословни простор и одредио да Одељење за комуналне послове распише нови оглас за издавање тог простора у закуп у складу са Решењем о намени пословног простора, које је објављено у *Службеном листу Општине Сомбор* број 9/93, као и да тужиоцу врати уплаћени излциитирани износ закупнине. Одлучујући по жалби тужиоца, исти орган је Закључком од 11. VII 1995. године жалбу одбио.

Након тога тужилац је поднео тужбу суду и примарним тужбеним захтевом тражио предају у посед наведеног пословног простора, а евентуално да се утврди да је између странака закључен уговор о закупу, односно да се тужена обавезе да приступи закључењу уговора о закупу са тужиоцем.

На основу утврђеног, првостепени суд стао је на становиште да није било услова за поништај јавног надметања, налазећи да је оно у свему обављено према одредбама Одлуке о давању у закуп пословног простора чији је носилац права коришћења Општина Сомбор.

Другостепени и ревизијски суд стали су на супротно становиште, налазећи да основаност постављеног примарног тужбеног захтева зависи од основаности евентуалног тужбеног захтева којим је тужилац тражио успостављање закупног односа са туженом општином, јер је у супротном предаја поседа без правног основа. Сем тога, сматрају да је на основу одредбе члана 5, став 3 Одлуке о давању у закуп пословног простора чији је носилац права коришћења Општина Сомбор, комисија овлашћена само да проводи јавно надметање, а не и да својим закључком издаје тужиоцу у закуп локал, већ је за то, према одредбама члана 9, став 1 наведене одлуке, надлежан Извршни

одбор Скупштине општине Сомбор, који је надлежан и да закључи уговор о закупу.

У захтеву за заштиту законитости, међутим, савезни државни тужилац налази да постављени редослед истакнутих тужбених захтева није могао бити основан разлог за одбијање примарног тужбеног захтева. Он сматра, на основу одредбе члана 26 у вези са чланом 39, став 1 Закона о облигационим односима, да је, прихватањем тужбачеве понуде као најповољније, између странака закључен пуноважан уговор о закупу простом сагласношћу воља о битним ставкама уговора на јавном надметању, и истиче да за пуноважност оваквог уговора није потребна писмена форма која се као услов пуноважности може прописати само законом или установити вољом странака (члан 69, став 1 п 3 ЗОО).

Наведено становиште савезног државног тужилаца није прихватљиво.

У захтеву за заштиту законитости неосновано се указује на то да постављени редослед истакнутих тужбених захтева није могао бити основан разлог за одбијање примарног тужбеног захтева. Могућност објективне кумулације захтева прописана је одредбом члана 188 Закона о парничном поступку, по којој тужилац овлашћује суд да одлучи о више захтева који су у међусобној вези, одређујући их редоследом који њему одговара, тако да се усвајањем првог по реду искључује обавеза суда да расправља о сваком даљем захтеву. Код овако истакнутих тужбених захтева пресуда се не може побјавити због тога што није одлучено о свим захтевима после оног који је усвојен.

Судови у побјавним пресудама правилно оцењују да не постоје законски услови да тужена тужилоцу преда у посед спорни пословни простор, с обзиром на то да уговор о закупу између парничних странака није закључен у писменој форми, како је прописано одредбом члана 9 Одлуке о давању у закуп пословног простора (*Сл. листић Општине Сомбор* бр. 9/93), о чему су дати јасни и потпуни разлози, које у целини прихвата и Савезни суд.

С тим у вези, не може се прихватити становиште захтева за заштиту законитости да је, прихватањем тужбачеве понуде као најповољније, између парничних странака закључен пуноважан уговор о закупу за чију пуноважност није потребна писмена форма, будући да странке ту форму нису уговориле, нити је она изричито наведена у условима конкурса. Ово из разлога што је оглас на који се тужилац пријавио као личитант, расписан на основу наведене одлуке, која поред осталог прописује да уговор о закупу потписује председник Извршног одбора тужене, што претпоставља закључење уговора у писменој форми. Дакле, судови правилно оцењују да су се у конкретном случају уговорне стране споразумеле о посебној форми уговора, што је по одредби члана 69, став 1 Закона о облигационим односима услов пуноважности њиховог уговора. Тужилац се сагласио са предузимањем тих радњи, почев од јављања на оглас, којим је, поред осталог, било одређено да је понуђач дужан да у року од 3 дана од дана одржаног надметања са закуподавцем закључи уговор о закупу, па до свог одласка код тужене са намером да такав уговор закључи, а сагласност тужене управо проистиче из наведене одлуке којом је прописано да се уговори о закупу пословног простора закључују у писменој форми. На основу тога, условљавање да се уговор закључи у одређеној форми – даје том уговору формални карактер, а тиме и његову пуноважност.

(*Пресуда Савезног суда, Гзс бр. 36/97, од 25. септембра 1997*)

ПОВЕРИЛАЧКА ДОЦЊА

38

Тужени се у односу на тужиоца могао ослободити своје уговорне обавезе и позвати се на поверилачку доцњу само у случају да је све предузео у циљу испуњења своје уговорне обавезе, чиме би одбијање тужиоца за одбијање пријема новца који му је понудио.

Из образложења:

Када између уговорника дође до неспоразума око начина извршења обавезе, као што се догодило међу дотичним странкама, онда је уговорник који покушава да испуни своју обавезу у свом интересу, а сходно одредби члана 18 Закона о облигационим односима, дужан то да учини на начин којим ће са себе потпуно скинути одговорност, у случају да друга страна не прихвати начин његовог извршавања уговора. То значи да се тужени у односу на тужиоца могао ослободити своје уговорне обавезе и позвати се на поверилачку доцњу само ако је са своје стране све предузео, чиме би оптеретио тужиоца за одбијање новца који му нуди. Према томе, тужени је новац тужиоцу могао уплатити путем поште, или га депоновати код суда, или на други начин којим би своју понуду учинио озбиљном.

Према подацима у спису, тужени је у предмету Р. 531/93 прво депоновао новац на име исплате тужиоцу, а онда га је повукао, тако да се сматра да га није ни уплатио.

Стога се сада тужени не може позивати на одредбе члана 325 и 326 Закона о облигационим односима, јер њему те одредбе не користе да би се ослободио обавезе коју је добровољно по уговору са тужиоцем прихватио.

(Пресуда Врховног суда Србије, Рев. бр. 3856/94, од 14. септембра 1994)

ИЗВРШЕЊЕ СПОРАЗУМА О РАСКИДУ УГОВОРА

39

Споразум о раскиду уговора о заједничком улагању средстава у појединости је извршен само ако је тужиоцу исплаћено све оно што је споразумом уговорено.

Из образложења:

У проведеном поступку утврђено је да је у септембру 1990. године између парничних странака закључен уговор о заједничком улагању средстава ради куповине путничког аутомобила, да је јула 1991. на предлог уговорника који нису добили аутомобиле, а међу њима је и тужилац, раскинут уговор и постигнут споразум да тужиоцу у 12 месечних рата туженица исплате оно што је до тада уплатио на име своје уговорне обавезе, да је то и учињено и да је тужилац евентуално могао да тражи само затезну камату на износ који му је враћен, а не накнаду противвредности од 24,81% од цене возила на дан исплате, због чега је тужбени захтев и одбијен.

Међутим, у ревизији тужиоца основано се указује на битну повреду одредаба парничног поступка, јер се нижестепени судови нису изјаснили о одлучујућим чињеницама за пресуђење ове правне ствари. Наиме, ниједан суд

се није изјаснио о чињеници да ли је споразум о раскиду уговора о заједничком улагању средстава у потпуности извршен, односно да ли је тужноцу исплаћено све оно што је и споразумом уговорено, и од каквог је утицаја та чињеница на основаност захтева тужноца. Тиме је очигледно учињена апсолутно битна повреда поступка из одредбе члана 354, став 2, тачка 13 ЗПП, на коју је тужилац основано указао.

Такође се у ревизији основано указује да је утврђено чињенично стање у супротности са изведеним доказима. Према изведеним доказима у списима, јула месеца 1991. године, на предлог уговорника који су добили аутомобиле а не уговорника који их нису добили, како је посведочно сведок Мирољуб Цветковић, постигнут је споразум по ком уговорници који нису добили аутомобиле треба да буду обештећени на тај начин што ће им у 12 месечних рата бити враћен износ који су на име своје обавезе уплатили, а затим и разлика добијена валоризацијом тих уплата. На овакав споразум посебно указује испитани сведок Цветковић Мирољуб, који је био овлашћени представник свих уговора, а који је посведочно и то да овај валоризовани део уплата није обрачунат нити исплаћен тужноцу. Према томе, закључак нижестепених судова о неоснованости захтева тужноца супротан је чињеницама које произлазе из изведених доказа, због чега је погрешан закључак судова да су туженици своју уговорну обавезу према тужноцу извршили.

У поновном поступку првостепени суд ће оценити да ли је између парничних странака у потпуности извршен споразум о раскиду уговора о заједничком улагању средстава ради куповине аутомобила, а посебно да ли је тужноцу исплаћен валоризовани износ уплате коју је он извршио на име своје обавезе; а ако туженик то није учинио, суд ће, на погодан начин, ако је потребно и вештачењем, утврдити колики је тај валоризовани износ накнаде који туженици треба да исплате тужноцу.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 380/94)

ИЗРАЧУНАВАЊЕ ПОТПУНЕ НАКНАДЕ

40

Штетења за време доцње ког новчаној поштраживања нагоднађује се преко зашезне камате. Ако зашезна камата није довољна да покрије штетењу коју поверилац новчаној поштраживања трпи због доцње дужника, тада поверилац, у смислу чл. 278, ст. 2 Закона о облигационим односима, има право да захтева разлику до поштруне накнаде штетење. Ова штетења за период доцње дужника израчунава се на основу разлике између висине стипоје зашезне камате и стипоје расића цена на мало од моменита досјећа на до моменита плаћања новчане обавезе.

Из образложења:

Првостепеном пресудом тужноцу је, поред новчане накнаде нешмовнске штете са затезном каматом, досуђена од пресуђења до исплате и накнада штете у висини разлике између затезне камате и штете, која се састоји у порасту цена на мало у односу на досуђени износ од 424.000.000 динара, због губитка вредности ове новчане масе након падања дужника у доцњу, тј. од пресуђења.

Препначујући првостепену пресуду, другостепени суд сматра да би тужилац имао право на накнаду у висини поменуте разлике између затезне камате и пораста цена на мало само у случају да тужени не плати досуђену накнаду штете у паричном року од 15 дана, тј. од падања дужника у доцњу, што је одређено првостепеном пресудом.

Тужилац ревизијом основано указује да је другостепени суд погрешно применио материјално право када је у овом делу одбио тужбени захтев, занемарујући при том да би у условима хиперинфлације досуђени износ био потпуно обезвређен.

Штета за време доцње код новчаног потраживања накнађује се преко затезне камате, према чл. 278, ст. 1 Закона о облигационим односима. Ако затезна камата није довољна да покрије штету коју поверилац новчаног потраживања трпи због доцње дужника, тада поверилац има право на разлику до потпуне накнаде штете, према чл. 278, ст. 2 Закона о облигационим односима. Ова штета за период доцње дужника израчунава се на основу разлике између висине стопе затезне камате и стопе раста цена на мало од момента доспећа до момента плаћања новчане обавезе. Зато поверилац новчаног потраживања које услед изложености инфлацији губи вредност, има право да од дужника у доцњи поред главнице и затезне камате захтева и разлику до потпуне накнаде штете. С тим у вези, дужник накнаде штете пада у доцњу моментом одређивања њене висине, а то је дан доношења првостепене судске пресуде. Према томе, другостепени суд погрешно налази да тужени као дужник накнаде штете пада у доцњу не од пресуђења, већ од истека паричног рока.

Имајући речено у виду, првостепени суд је правилно поступио када је тужиоцу досудио, поред новчане накнаде неимовинске штете са затезном каматом, и накнаду штете у висини предметне разлике до потпуне накнаде штете, за период доцње туженог који се рачуна од пресуђења, као дана доспећа обавезе накнаде штете, до плаћања досуђене накнаде неимовинске штете од 424.000.000 динара.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 3954/93, од 2. фебруара 1994)

ПРАВО НА ПОТПУНУ НАКНАДУ

41

Поверилац новчаног потраживања изложеној инфлацијама има право да од дужника у доцњи, поред главнице и затезне камате, захтева и разлику до пуне накнаде штете, која се може састојати у губици вредности одређене ствари, у губици камате на штедњу под најповољнијим условима или у неком другом губици.

Из образложења:

У односу на обавезу тужених за исплату пет процената од уговором означене камате на главни дуг, за период од доцње до исплате, побијана пресуда је заснована на погрешној примени материјалног права, што је имало за последицу и непотпуно утврђено чињенично стање.

Наиме, правилно је становиште из побијане пресуде да уговором предвиђена камата од 5% дневно за случај доцње у исплати појединих рата, не

представља уговорену камату већ затезну камату везану за доцњу дужника, јер је између странака закључен уговор о бескаматном зајму. Међутим, при оцени основаности тужбеног захтева у овом делу, требало је имати у виду да у случају новчаних обавеза у условима инфлације, поверилац новчаног потраживања изложеног инфлацији има право да од дужника у доцњи, поред главнице и затезне камате, захтева и разлику до pune накнаде штете, која се може састојати у губитку вредности одређене ствари, у губитку камате на штедњу под најповољнијим условима или у каквом другом губитку, а према наводима ревизије тужноца, он је исплатио накнаде штете коју трпи одредно уговором у проценту од 5 посто дневне камате, сматрајући то потпуном и реалном накнадом, са чиме се и првотужени сагласио.

Због тога је, у поновном поступку, потребно утврдити да ли је тужилац, и у ком износу, трпео штету због доцње дужника у извршењу уговорне обавезе, и у зависности од тога треба донети нову одлуку.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. 736/94, од 28. априла 1994)

ВАЛОРИЗАЦИЈА НОВЧАНОГ ПОТРАЖИВАЊА

42

Валоризација важи под условом да поверилац није у целини обезбеђен уговореном индексном клаузулом или на други начин, а ако је делимично обезбеђен, валоризација важи за необезбеђени део. Када је новчана обавеза валоризована 3. јула 1993, повериоцу припада заштедна камата од тога дана до исплате.

Из образложења:

Тужичево потраживање у овој парници односи се на исплату валоризованог износа новчане накнаде, по полисама осигурања, за неваљитност као последицу несрећног случаја.

Делимично усвајајући тужбени захтев тужноца, нижестепени судови су закључили да тужноцу, по полисама осигурања, припада део осигуране суме према проценту инвалидитета, по одбитку примљеног износа, а да нема право на накнаду у већем износу без обзира што је осигурана сума у међувремену због високе стопе инфлације обезвређена.

Тужилац у ревизији основано указује да су нижестепени судови погрешно применили материјално право када су закључили да му не припада накнада у износу већем од досуђеног.

Наиме, Закон о облигационим односима прописује да у случају кад обавеза има за предмет своту новца, дужник мора исплатити онај број новчаних јединица на који гласи обавеза, изузев ако закон одређује што друго. Кад је због високе инфлације број новчаних јединица на који обавеза гласи обезвређен, повериоцу припада, сагласно начелу једнаких вредности узајамних давања, валоризовани износ по стопи раста цена на мало, ако законом или уговором није другачије предвиђено. Валоризација важи под условом да поверилац није у целини обезбеђен уговорном индексном клаузулом или на други начин, а ако је делимично обезбеђен, валоризација важи за необез-

беђени део. Када је новчана обавеза валоризована 3. јула 1993. године, повериоцу припада затезна камата само од тога дана па до исплате.

Када се штетно дејство инфлације изражава како у време од дана настанка новчане обавезе до дана падања дужника у доцњу, тако и од дана падања дужника у доцњу до дана главне расправе, па и после тога дана, све до исплате – постоје разлози да се за читаво то време повериоцу призна право на валоризацију новчаног потраживања, па и онда када би поверилац имао право на накнаду штете од настанка доцње до исплате, по чл. 278, ст. 2 ЗОО. Ово се односи на новчане обавезе настале и доспеле пре 3. јула 1993, када је ступио на снагу Закон о висини стопе затезне камате, којим се, за разлику од до тада важећег закона, предвиђа висина затезне камате која треба да покрива инфлацију са +1,2%.

У случају да је новчана обавеза валоризована 3. јула 1993, повериоцу припада затезна камата само од тога дана па до исплате. Иначе, поверилац нема право на затезну камату за време до дана кад је извршена валоризација, без обзира када је она извршена. Полазећи од становишта да валоризација треба да има правно дејство и циљ да успостави равнотежу једнаких вредности узајамних давања поверилаца и дужника, дужници на већ успостављени валоризам не би могли бити оптерећени и каматом до дана када је валоризација извршена.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 4972/93, од 2. фебруара 1994)

ЗНАЧАЈ ИНФЛАЦИЈЕ КОД УТВРЂИВАЊА ВИСИНЕ ПОТРАЖИВАЊА

43

Како је код утврђивања и описивања суд прихватио да утврди колико је то описивање на дан пресуђења износило у немачкој валути у односу на наслеђени валути износ тужене општине, то због инфлацијом обезвређеног динара у том моменту није ни могао поуздано да утврди стварни однос између новчане вредности изражене накнаде и наслеђених валути износа, односно колико је износила одговарајућа динарска променљива вредност тих износа.

Из образложења:

Из стања у списима и образложења побијаних пресуда произлази да су нижестепени судови тужбени захтев тужноца преко досуђеног износа од 679.888 динара одбили као неоснован, јер су пошли од чињенице да тужена општина као наследник сада пок. Илзе одговара за њене обавезе имовинске природе само до висине вредности наслеђене имовине. Пошто је (решењем Општинског суда у Тополи О. бр. 270/90, од 21. XII 1991) туженој општини после смрти сада пок. Тимотијевић Илзе бив. из Винче (која је умрла 12. јануара 1989. као лице без наследника) предата као заоставштина само девизна штедна књижица (бр. 12-62-21740-9 „Југобанке“ Крагујевац – филијала у Тополи) са салдом на дан 31. марта 1991. од 1.370,96 DM и 29,89 америчких долара и пошто је динарска противвредност тог наслеђеног валутног износа на дан 22. децембра 1992, када је вештачење извршено и донета првостепена пресуда, износила 679.888 динара – то су нижестепени судови тужбени захтев

тужноца усвојили за тај износ, а преко тога као неоснован одбили пако укупни трошкови сахране, према допуни налаза вештака од 22. XII 1992. године износе 1.904.088 динара.

Такав правни закључак окружног и општинског суда се и по налажењу Врховног суда основано ревизијом побија као непоуздан и заснован на погрешној примени материјалног права.

Пре свега, не може се као правилан прихватити закључак нижестепених судова да наслеђена имовина тужене општине представља износ од 679.888 динара, већ је то према стању у списима девизни износ од 1.370,96 немачких марака и 29,89 америчких долара, односно одговарајућа динарска противвредност тих износа.

Сама пак околност што је вештак динарску противвредност тог валутног износа на дан 22. XII 1992. (када је допуна вештачења извршена) утврдио према курсној листи банке која је важила тог дана, на укупан износ од 679.888 динара – не значи да је то реална вредност имовине коју је тужена општина наследила, јер конверзија стране валуте у домаћу валуту у условима високе инфлације по банкарском курсу на дан пресуђења, када је у питању новчано потраживање, какав је случај овде, има за последицу драстичан губитак супстанце самог тог потраживања.

Пошто је првостепени суд у конкретном случају код утврђивања висине спорног потраживања пропустио да утврди колико је то потраживање исказано у немачкој валути износило на дан пресуђења у односу на наслеђени валутни износ тужене општине – то суд, због инфлацијом обезвређеног динара, у том моменту није ни могао поуздано да утврди стварни однос између новчане вредности тражене накнаде и наслеђених валутних износа, односно колико је износила одговарајућа динарска противвредност тих износа, па самим тим ни висина тужбеног захтева.

Осим тога, према стању у списима пропизлази да вештак Јовановић у допуни свог налаза од 22. децембра 1992. није исказао колико износи камата на наслеђени валутни износ за период од 12. јануара 1989. као дана смрти пок. Илзе па до пресуђења, а што је по становишту овог суда било нужно, јер и тај износ представља њену заоставштину и улази у вредност наслеђене имовине.

Пошто је реч о новчаном потраживању које је у условима високе инфлације, каква је била у нашој земљи, могло бити знатно обезвређено ако његова висина није одређена и уз помоћ начела једнаке вредности узајамних давања, што свакако доводи у питање и начело савесности и поштења странака у облигационом односу (члан 12 ЗОО) – то се, и по налазу Врховног суда, ревизијом основано истиче да је о висини тужбеног захтева, због погрешне примене материјалног права код утврђивања вредности наслеђене имовине, погрешно одлучено.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 34/94, од 19. јануара 1994)

ФИКТИВНИ УГОВОР

Имајући у виду да је између странака закључен наведени уговор о заједничкој производњи лозно-сидног материјала и да је тужилац произвео уговорену количину од 30.000 лозних калема и туженој задрузи што испоручио,

а задруга му по најлажи својих улагања исплатила цену за 20.000 лозних калема, иако да је спорна само количина од 10.000 лозних калема – не може се за сада прихватити као поуздан закључак да је реч о фиктивном и недозвољеном уговору који су странке у већем делу извршиле.

Из образложења:

Према стању у списима, тужилац тражи да му тужени на основу закљученог уговора о производњи лозних калема, број 193 од 27. априла 1988. године, исплати износ од 575 динара, на име разлике цене неисплаћених лозних калема производње 1988. године, са законском каматом, као и да му тужени исплати износ од 2.797,50 динара на име обрачунате камате у исплати за преузету количину од 20.000 лозних калема.

У погледу захтева тужиоца за исплату износа од 575 динара на име разлике цене неисплаћених лозних калема производње 1988. године, према уговору број 193 од 27. априла 1988. године, нижестепени судови су стали на становиште да је наведени уговор фиктиван, да је супротан закону о семену и садном материјалу, те да стога тужилац на основу таквог уговора не може да стиче материјалне користи јер уговор између тужиоца и туженика о производњи и пласману лозних калема није стварно закључен, па је у том делу тужбени захтев тужиоца одбијен као неоснован.

По оцени Врховног суда, који има у виду да је између странака закључен наведени уговор о заједничкој производњи лозно-садног материјала, према којем је тужилац произвео уговорену количину од 30.000 лозних калема, а тужена задруга обезбедила репроматеријал, аванс, средства за заштиту и стручни надзор; да је тужилац предао задрузи 30.000 лозних калема а задруга му по наплати својих улагања исплатила цену за 20.000 лозних калема; да је спорна само количина од 10.000 лозних калема у вези са којом је ранијом правноснажном пресудом усвојен тужбени захтев тужиоца за износ од 575 динара, јер се тужена задруга на тај део није жалила – не може се за сада прихватити као поуздан закључак да се ради о фиктивном и недозвољеном уговору који су странке у већем делу извршиле.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 1313/91, од 14. новембра 1991)

ВАЛУТА ОБАВЕЗЕ

45

Конверзија стране у домаћу валуту у овом случају извршена је у условима високе инфлације и нереалног курса динара, а што, са аспекта начела једнаке вредности узајамних давања (чл. 15, ст. 1 ЗОО), иобијане одлуке чини и нејравичним, будући да за последицу имају драстичан губитак сукцесије самог штог истраживања.

Из образложења:

Предмет спора у овој парници је тужбени захтев тужиоца за исплату износа од 115.526 динара на име накнаде за коришћење другог дела годишњег одмора у 1992. години. Тај износ представља разлику између динарске противвредности валутног износа од 690,43 USA долара обрачуналог по званичном курсу банке на дан 30. јуна 1992, и тог истог валутног износа обрачуналог по истом курсу 17. јула 1992. године као дана испуњења туженикове новчане обавезе која је гласила у страниј валути.

Првостепени суд је овај тужбени захтев одбио као неоснован. Пошао је од чињенице да је обрачун динарске противвредности предметног валутног износа – који је тужбоцу на име коришћења другог дела годишњег одмора у 1992. години (искоришћеног у периоду од 18. маја до 30. маја те године) припадао – извршен у свему у складу са чл. 13, ст. 1 Правилника о накнадама и издацима за послове у иностранству.

Такав правни закључак првостепеног суда прихватио је и другостепени суд.

Сама пак околност што је у моменту исплате важно други обрачунски курс долара и што је у међувремену (од 30. јуна 1992, када је обрачун извршен, па до 17. јула 1992, када је туженик по том основу тужбоцу исплатио износ од 22.560 динара) реална вредност тако обрачунатог исплаћеног износа умањена, према становишту нижестепених судова нема значаја за другачију одлуку у овој парници зато што је обрачун извршен задњег дана у месецу (30. VI 1992), како је то прописано чл. 13, ст. 2 Правилника који је у том моменту као нормативни акт био на снази, дакле за туженика обавезујући без обзира да ли је био у сагласности са уставом и законом или није.

Изложено становиште нижестепених судова и по налажењу Врховног суда основано се ревизијом побија као непоуздано и засновано на погрешној примени материјалног права.

Напме, новелираним одредбама чл. 395 Закона о облигационим односима прописано је да се испуњење новчане обавезе која гласи на плаћање у некој страниј валути или злату може захтевати у домаћем новцу према курсу који је важно у тренутку испуњења обавезе.

У конкретном случају туженик је испунио своје обавезе, супротно цитираној императивној законској одредби, утврдио сходно чл. 13, ст. 2 Правилника према курсу који је важно на дан 30. јуна 1992. године а не према курсу од 17. VII 1992, кад је исплатом износа од 22.560 динара своју обавезу испунио. Код таквог стања ствари, и по налажењу Врховног суда основано се ревизијом указује да је тужилац обрачуном извршеним у складу са чл. 13, ст. 2 Правилника без своје кривице оштећен, односно да Правилник није могао бити примењен јер је у супротности са Законом и да су због тога и побијана и првостепена пресуда засноване на погрешној примени материјалног права.

Ово утолико пре јер је спорни обрачун односно конверзија стране валуте у домаћу валуту у овом случају извршена у условима високе инфлације и нереалног курса динара, а то са аспекта начела једнаке вредности узајамних давања (чл. 15, ст. 1 ЗОО) побијане одлуке чини и неправичним, будући да за последњу имају драстичан губитак супстанце самог тог потраживања.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 2120/94, од 18. маја 1994)

РАСКИД УГОВОРА И ИСПУЊЕЊЕ ОБАВЕЗЕ

У конкретном случају дошло је до раскида уговора о заједничкој кужовини возила у смислу чл. 132 Закона о облигационим односима, али је тужилац пре тога испунио своју уговорну обавезу према туженом. Сходно

шоме, и шужени је дужан да испуни своју обавезу према шужиоцу, а шипање раскида уговора и правних последица овог раскида релевантно је за односе са другим уговорницима према којима нису испуњене обавезе из уговора.

Из образложења:

Тужилац је у овој парници тражио од туженог као саговорника из уговора о заједничкој куповини означених аутомобила, исплату тридесет првог дела цене аутомобила, и то на дан исплате.

Из списка предмета произлази да је тужилац са туженим и другим саговорницима закључио уговор о заједничкој куповини означених путничких возила, и то тако да сви уговорници месечно исплаћују одговарајући део цене возила која важн на дан испоруке возила. Из чињеничног стања које је утврдио првостепени суд такође произлази да неколико уговорника, укључујући и тужиоца, нису могли да наставе са исплатом одговарајућег дела цене, па су се уговорници споразумели да се ова лица и даље рачунају као учесници групе и да се према њима измире обавезе из уговора.

Судови су основано закључили да тужилац, који је испунио своју уговорну обавезу према туженоме, има право да од туженог тражи исплату одговарајућег дела вредности возила.

Неосновано се у ревизији указује да је тужени према члану 132 Закона о облигационим односима дужан да тужиоцу врати само исплаћени новчани износ. Наиме, у конкретном случају јесте дошло до раскида уговора о заједничкој куповини возила у смислу наведене законске одредбе, али је тужилац пре тога испунио своју уговорну обавезу према туженоме. Сходно томе, и тужени је дужан да испуни своју обавезу према тужиоцу, а питање раскида уговора и правних последица овог раскида релевантно је за односе са другим уговорницима према којима нису испуњене обавезе из уговора. Поред тога, из чињеница које је утврдио првостепени суд произлази да су се уговорници споразумели да се обавезе из уговора (исплата одговарајућег дела вредности) измире и према онима који су одустали од уговора.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 829/94, од 15. марта 1994)

Б. Проузроковање штете

СОЛИДАРНА ОДГОВОРНОСТ

47

Ако и постоји одговорност првошуженог, у шипању је одговорност више лица за испу шипећу, сагласно одредби чл. 206 Закона о облигационим односима, као врста солидарне одговорности, шипо не дозвољава могућност да један солидарни дужник искључује своју одговорност иако шипо доказује и испице постојање одговорности другог одговорног лица, како шипо шужени Фонд у шипо шипуика и у ревизији чини.

Из образложења:

По оцени Врховног суда, у проведеном поступку изведеним доказима несумњиво је утврђено постојање основа одговорности друготуженог Фонда за накнаду штете коју је тужилац трпео. Ова одговорност произлази из одредаба Закона о путевима (Службени гласник СРС бр. 45, од 30. IX 1989)

који је важио у време настанка штетног догађаја (1. XI 1989). Из одредбе чл. 53 овог закона произлази да Фонд за путеве поверава одговарајућим предузећима пројектовање, изградњу и реконструкцију путева и путних објеката, као и друге радове на путевима, а одредбом чл. 46, ст. 4 истог закона прописано је да се поверавање редовног одржавања и заштите локалних и некатегорисаних путева и улица у насељима које не чине делове магистралних и регионалних путева врши у складу са прописом скупштине општине, Скупштине града Београда, односно скупштине градске заједнице.

Из цитираних прописа је несумњиво да је за стање путева одговоран Фонд за путеве, који је законом обавезан да се стара о заштити и да врши поверавање на редовно одржавање локалних и некатегорисаних путева. Сама чињеница да је била оштећена улица у насељу, која не чини део магистралног или регионалног пута, те да је због тога тужилац претрпео штету, указује да Фонд за путеве није одговорио својој обавези, није обезбедио заштиту пута, квалитетним и несумњивим поверавањем на редовно одржавање предузећу за путеве, односно другом овлашћеном субјекту.

Указивање туженог фонда да је за штету крив првотужени, не искључује одговорност Фонда, јер чак и да постоји одговорност првотуженог, у питању је одговорност више лица за исту штету, сагласно одредби чл. 206 Закона о облигационим односима, као врста солидарне одговорности, што не дозвољава могућност да један солидарни дужник искључује своју одговорност тако што доказује и истиче постојање одговорности другог одговорног лица, како то тужени Фонд у току поступка и у ревизији чини. Тужени Фонд може да искључи своју одговорност само доказивањем да апсолутно нема никаквог основа за његову одговорност, што није тачно, јер постоји цитирана законска одговорност друштвеног фонда за заштиту и поверавање на редовно одржавање улица у насељима.

По оцени Врховног суда, неоснован је и приговор подељене одговорности, који је тужени Фонд у току поступка и у ревизији истицао. Из околности под којима је дошло до незгоде у којој је оштећено возило тужоца и он тиме претрпео штету, несумњиво произлази да тужилац није крив за штету, те се ису стекли услови да се применом одредбе чл. 192 Закона о облигационим односима смањи накнада штете коју је трпео тужилац, јер његовог доприноса проузроковању штете нема.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 3876/93, од 17. августа 1994)

ТЕРЕТ ДОКАЗИВАЊА КРИВИЦЕ

48

У овој правној ствари терет доказивања кривице ишћо је дошло до ућинућа ићела био је на стћрани ићужиоца, иа се ићужени нису моћли обвезати да ићужиоцу накнаде настћалу ићићићу само на основу ићрећићосћивке о њиховој кривици.

Из образложења:

Према стању у спису, тужилац је одбио да да узорак угинулих пчела како би се хемијском анализом утврдило да ли постоји узрочна веза између угинућа његових пчела и поступка тужених приликом прскања воћа хемијским средствима.

Према томе, суд није могао утврдити да ли постоји кривица тужених што је дошло до угинућа тужпочевих пчела, па пошто је у овој ствари терет доказивања био на страни тужноца, то и Врховни суд налази да се тужени на основу претпоставки о њиховој кривци нису могли обавезати да тужноцу накнаде насталу штету.

Код таквог стања, неосновано се у ревизији тврди да су нижестепени судови погрешно применили материјално право кад су одбили захтев тужноца. Напротив, и Врховни суд налази да тужилац није доказао кривицу тужених за претрпљену штету, и да су нижестепени судови правилно поступили кад су му одбили захтев дајући разлоге које као правилне прихвата и Врховни суд.
(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 3036/91, од 10. децембра 1991)

УСЛОВИ ЗА СУБЈЕКТИВНУ ОДГОВОРНОСТ

49

Да би настало право тужиоца за накнаду штете, односно одговорност туженог по основу кривце за накнаду штете, потребно је да се испуне следећи, законом предвиђени услови: да штета постоји, да је проузрокована противправном радњом или пропуштањем, да се радња или пропуштање може приписати у кривицу штетнику, као и да постоји узрочна веза између радње или пропуштања и настанка штете.

Из образложења:

Према чињеничном утврђењу првостепеног суда на којем се заснива и побијана другостепена пресуда, тужилац је са катастарске парцеле бр. 5604 КО Заовине, за коју је несумњиво знао да је према споразуму странака о деоби припао у својину и државину туженом, посекао једно чамово стабло; то стабло је без знања и одобрења туженика о свом трошку посекао на три дела, од којих су два била дужине по 6 метара, а један 8 метара; туженик је одвукао са лица места два дела тог стабла дужине од по 6 метара, чија је укупна вредност износила 77.000.000 тадашњих динара; трећи део од 8 метара остао је тужноцу; а трошкови тужноца у вези са сечом чамовог стабла и његовом обрадом износили су укупно 14.280.000 тадашњих динара.

Полазећи од тако утврђеног чињеничног стања, окружни суд је, и по мишљењу Врховног суда, правилним тумачењем одредаба чл. 154, ст. 1 Закона о облигационим односима, закључио да се у конкретном случају нису стекли законски услови за примену правила о одговорности туженог за штету чију накнаду тужилац овом тужбом потражује, па је правилно поступио када је усвајајући део првостепене пресуде, ту пресуду преиначио и захтев одбио.

Наиме, да би настало право тужиоца за накнаду штете односно одговорност туженог за штету која је проузрокована, потребно је да се испуне следећи услови одређени законом: да штета постоји, да је проузрокована противправном радњом или пропуштањем, да се радња или пропуштање може приписати у кривицу штетнику, као и да постоји узрочна веза између радње односно пропуштања и настанка штете.

У конкретном случају тужилац тужбом није доказао да су испуњени наведени законски услови за постојање одговорности туженог, јер је сечу

чамовог стабла из парцеле туженог сам извршио, без знања и одобрења туженог, па тужени није крив ни одговоран за трошкове које је тужилац без икаквог повода и кривише туженог сам себи проузроковао.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 2040/94, од 22. јуна 1994)

РАД СУДА И ШТЕТА

50

Нема незаконни¹⁰ и не¹¹правилно¹² рада суда, као основа за накнаду штете, ако је постојао у парници окончан решењем којим је констати¹³овано повлачење тужбе, у смислу чл. 216 Закона о парничном поступку, после поновног испуњења услова за мировање поступка.

Из образложења:

У првостепеном поступку је утврђено да је тужила у предмету II општинског суда у Београду П. број 243/87-89, поднела тужбу 21. јануара 1987. године, ради накнаде штете против тужених: радне организације „21. мај“ и Јовановић Бранка. Тај поступак је окончан решењем П. број 243/87-89 од 7. XI 1990, којим је након поновног испуњења услова за мпровање поступка констатовано да је тужба повучена у смислу одредаба члана 216 ЗПП. Ово решење је остало на снази с обзиром да је правноснажно одбијен предлог тужиле у том поступку за повраћај у пређашње стање, и то решењем II општинског суда у Београду П. број 243/87-89 од 7. XII 1991. године, које је потврдио Окружни суд у Београду решењем Гж. бр. 1543/92 од 27. II 1992.

Имајући у виду овако утврђено чињенично стање, најестепени судови су правилно применили материјално право када су одбили тужбени захтев тужиле. У конкретном случају неоснован је тужбени захтев тужиле према првотуженој Републици Србији јер нема законитог и неправилног рада II општинског суда у Београду.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 3199/94, од 17. августа 1994)

УЗРОК ШТЕТЕ

51

Пошћио се налази и мишљење већњака М. Ш. и налази и мишљење већњака Електротехничког факултета Универзитета у Приштини битно разликују у погледу нађених података, као и у погледу закључака о узроцима настанка пожара у шћали пужиноа, суд је био дужан да оћклони ове разлике поновним саслушањем већњака, а у случају да у шћме не устје, био је дужан да обнови веошћачење са истим или другим већњацима.

Из образложења:

Предмет овог спора је тужбени захтев тужпоца за накнаду штете коју је трпео на дан 27. III 1988. године избијањем пожара у штали.

Првостепени суд је, ради утврђења одлучујуће чињенице шта је узрок пожара и штете коју је тужилац трпео, одредио извођење доказа вештачењем.

Тако је дипломирани инжењер технике Мухамед Шаља дао писмени налаз и мишљење у коме је истакао да је главни узрок избијања пожара у штали тужиоца – електрична сијалица. Због појаве већег напона, након укључивања прекидача за светло, дошло је до пуцања електричне сијалице и појаве искре, што је главни узрочник избијања пожара, у коме је изгорела тужичева штала. У свом налазу вештак је навео да је узрок штете несређено стање на трафо-станици, због чега није требало да се дозволи пуштање трафо-станице у рад: да одговарајућа заштита од напона на трафо-станици не постоји, да је преношење ниске напонске мреже спроведено помоћу дрвених стубова, да су лишће климаве а њихова висина је испод 5 метара, што такође није дозвољено по техничким правилима. При том је вештак нашао да је инсталација електричне мреже у кући и штали тужиоца извршена сагласно условима и стандардима и да испуњава услове за одређено оптерећење, као и да та инсталација, иако монофазна, одговара условима за нормалан рад.

Поред налаза и мишљења овог вештака, општински суд је у току доказног поступка одредио и вештачење од стране Електротехничког факултета Универзитета у Приштини. Комисија састављена од три члана дала је писмени налаз и мишљење у коме није прихваћена претпоставка вештака Шаље о могућем узроку пожара, већ је установљено да инсталација у штали тужиоца није била израђена према правилима, као и да снабдевање проводника није одговарало техничким правилима. Тако је активирањем електричне сијалице дошло до кратког споја, који је последица застарелости изолације и изражене слабости електричне мреже, што је убрзало загревање сијалице, проток велике енергије по контактима где је проузрокован велики пад напона.

Општински суд је прихватно налаз и мишљење Електротехничког факултета Универзитета у Приштини и закључио да је штета настала као последица дејства односно недејствовања самог тужиоца, који за конкретан објекат није обезбедио одговарајућу инсталацију по техничким нормама, што је изазвало неуредно снабдевање за ниски напон електричне струје, с тим што је повећању обима штете помогла и присутност прашине и другог лако запаљивог материјала као што је сточна храна, сено и др.

По оцени Врховног суда, тужилац у жалби основано указује да је суд учинио битну повреду одредаба парничног поступка из чл. 354, ст. 1, у вези са чл. 261 ЗПП. Пошто се налази и мишљење вештака Мухамеда Шаље и налази и мишљење вештака Електротехничког факултета Универзитета у Приштини битно разликују, у погледу нађених података као и у погледу закључка о узроцима настанка пожара у штали тужиоца, суд је био дужан да недостатке отклони поновним саслушањем вештака, а у случају да се у томе не успе, био је дужан да обнови вештачење са истим или другим вештацима.

Општински суд је пропустио да поступи на такав начин, што је проузроковало и погрешно и непотпуно утврђено чињенично стање.

Општински суд није покушао да битно разилажење у налазима и мишљењима вештака отклони, њиховим поновним саслушањем или мишљењима других вештака, како би отклонио несугласице, већ се приволео налазу и мишљењу вештака Електротехничког факултета Универзитета у Приштини, не дајући довољне и убедљиве разлоге за свој став.

С обзиром на изложено, за сада се не може прихватити уверење првостепеног суда да је узрок штете коју је тужилац трпео у његовом посту-

пању односно непоступању, па како је ова одлучујућа чињеница остала неутврђена, то је нужно да првостепени суд у поновном поступку поступи сагласно члану 261 Закона о парничном поступку, да битне чињенице о којима суд нема довољно стручно знање несумњиво утврди вештачењем, тако што ће позвати вештаке да отклоне противуречности и несагласности у датим налазима и мишљењима.

Пошто несумњиво утврди шта је узрок пожара на шталци тужноца, правилном применом материјалног права општински суд ће поново одлучити о тужбеном захтеву.

(Решење Врховног суда Србије Гж. бр. 150/92, од 29. јуна 1994)

ОДГОВОРНОСТ ЗА СЛУЧАЈ

52

На страни туженог нема кривице за насталу штету, па самим тим ни грађанскоправне одговорности за њену накнаду, јер је реч о случају који погађа онога коме се десило.

Из образложења:

Предмет тужбеног захтева у овој парници је потраживање накнаде штете коју је тужила претрпела због тешке телесне повреде у виду прелома доњег дела десне бутне кости са дисколацијом, задобијене на дан 5. децембра 1987. године.

У току поступка пред општинским судом утврђено је да је тужени тога дана помагао тужилци и њеном супругу док су вукли конопца да би оборили дрво, те да се у једном тренутку, с обзиром на стрм терен и чињеницу да храмље, оклизнуо и том приликом одгурнуо тужилцу и оборио је на земљу, а потом, пошто је пао преко ње, нагазпо је ногом и нанео јој наведену телесну повреду.

Имајући у виду утврђено чињенично стање, општински суд и окружни суд правилно су закључили да у овом случају на страни туженог нема кривице за насталу штету, јер је у питању случај који погађа онога коме се десило, па нема ни грађанскоправне одговорности туженог.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 1204/94, од 20. априла 1994)

ОБИМ НАКНАДЕ ШТЕТЕ И СУМА ОСИГУРАЊА

53

1. Обавеза заједнице осигурања на основу уговора о осигурању корисника односно сопственика моторног возила од одговорности за штете причињене трећим лицима цени се према уговореној осигураној суми.

2. Лимит обавезе заједнице осигурања утврдиће се према укупној штети у једном штетном догађају, без обзира на број оштећених лица.

Износ штете према којем се утврђује обим одговорности заједнице осигурања обрачунава се тако што се новчана штета узима у износу у којем

је настала, а неновчана материјална штета и нематеријална штета утврђују се према ценама, односно критеријумима у време штетног догађаја. Штета која се надокнађује у страниј валути обрачунава се по курсу на дан штетног догађаја. Ако тако утврђени износ штете не прелази износ осигуране суме, заједница осигурања дужна је да потпуно накнади штету, а такође и кад висина штете према ценама односно критеријумима у време судске одлуке прелази износ осигуране суме. Ако је износ штете утврђен на начин из претходног става већи од осигуране суме, заједница осигурања дужна је да накнади део штете према сразмери између осигуране суме и тако утврђеног износа штете.

3. Затезне камате и парнични трошкови досуђују се без обзира на лимит осигурања.

4. Кад се у парници по захтевима више оштећених из истог штетног догађаја утврди да укупна штета прелази осигурану суму, суд ће сваком од тужилаца досудити сразмеран део накнаде, тако да збир досуђених износа не пређе лимит обавезе заједнице осигурања.

(Начелни сџав са заједничке седнице Савезног суда, врховних судова и Врховног војног суда, од 26. и 27. октобра 1988)

НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

54

Да би се закључило ко је крив за насталу штету, потребно је утврдити да ли је до штете дошло услед погрешног повезивања инсталација или због укључења у електричну мрежу, којом приликом је дошло до замене фаза пројекцијом радника шужене.

Из образложења:

Према чињеничном стању утврђеном у поступку, тужноцу је причињена штета у износу 18.318,00 динара: оштећен ТВ пријемник у колору „спејс“, видео рикордер „тенсај“, касетофон РКС 40/2 Д, веш-машина „обод“ и фрижидер „обод“. До штете је дошло на тај начин што је приликом повезивања проводника, уместо проводника „0“ повезан проводник фазе, због чега је у објекту тужноца дошло до високог напона од 380 вати.

Полазећи од утврђеног чињеничног стања, првостепени суд је нашао да је до штете дошло кривицом тужене, али да је тужилац поставио превисок одштетни захтев, због чега је тужбени захтев делимично усвојен за износ од 18.318,00 динара. Међутим, другостепени суд је установио да не постоји кривица на страни тужене, јер су повезивање извршили радници „Косовомонтаже“ из Приштине, а не радници тужене. Поред тога, тужилац се укључио на електричну мрежу без овлашћења, пре него што је извршен технички пријем инсталација. Због тога је пресуда првостепеног суда преиначена и тужбени захтев одбијен.

Међутим, ревизијом се основано истиче да је због погрешне примене материјалног права чињенично стање у овом случају остало непотпуно утврђено.

Наиме, првостепени и другостепени суд су утврдили да је тужилац претрпео штету. Међутим, с тим у вези је потребно у наставку поступка

утврдити чијом је кривцом до штете дошло. „Косовомонтажа“ је постављала инсталацију на објекту тужноца, али тужена је извршила укључење. Због тога је потребно утврдити да ли је до штете дошло услед погрешног постављања инсталације, или услед укључења у електричну мрежу, којом приликом је дошло до замене фаза пропустом радника тужене. Поред тога, ревизијом се истиче да је тужена критичног дана послала своју екипу на лице места, па ће се у наставку поступка утврдити да ли је задатак те екипе био и да изврши технички пријем инсталација на објекту тужноца, или само укључивање у електричну мрежу. Разуме се, у склопу свега изложеног расправиће се и питање удела тужноца у насталој штети, уколико постоји и његова одговорност, или делимична одговорност, због тога што се укључио у електричну мрежу пре него што је обављен технички пријем инсталација.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 899/92, од 22. јуна 1994)

ШТЕТА НА СТРАНОМ ВОЗИЛУ

55

Ради правилне одлуке о обавезивању туженог на накнаду материјалне штете, било је нужно да се утврди да ли је у Југославији, где је штетни догађај настао, оштећено возило тужноца могло да се поправи, у ком случају би тужноцу припала накнада у висини трошкова потребних да се возило у Југославији поправи.

Из образложења:

Ради правилне одлуке о обавезивању туженог на накнаду материјалне штете, било је нужно да се утврди да ли је у Југославији, где је штетни догађај настао, оштећено возило тужноца могло да се поправи, у ком случају би, по оцени Врховног суда, тужноцу припала накнада у висини трошкова потребних да се возило у Југославији поправи. При том је остало неутврђено и то да ли су сви плаћени радови на поправци возила били нужни и да ли одговарају оштећењу возила.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 3876/93, од 17. августа 1994)

МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА

56

Висина материјалне штете у досуђеном износу утврђена је путем већипачења, па је тужена несумњиво у обавези да тужноцу надокнади штету у том износу, у смислу чл. 154 и 155 Закона о облигационим односима.

Из образложења:

Из утврђеног чињеничног стања произлази да је тужилац власник и држалац спорне парцеле на којој је 1991. године сам засејао детелину, да је тужена на основу правноснажне пресуде првостепеног суда П. 1273/93 већ обавезана да тужноцу на име накнаде штете за покошену детелину са наведене парцеле плати износ од 18.920.000.000 тадашњих динара, као и то да је тужена неовлашћено у јесен 1993. ову тужинчеву парцелу прерала.

Имајући у виду изложено, као и то да је висина материјалне штете у досуђеном износу од 241.136.000 динара утврђена путем вештачења, и Врховни суд налази да је тужена несумњиво у обавези да тужиоцу надокнади штету у досуђеном износу, према чл. 154 и 155 Закона о облигационим односима, што су правилно закључили и нижестепени судови.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 3073/94, од 29. јуна 1994)

УКЛАЊАЊЕ ИЗВОРА ОПАСНОСТИ

57

Одредбом чл. 156 Закона о облигационим односима прописано је да свако може захтевати од другога да уклони извор опасности од кога прети знатнија штета њему или неодређеном броју лица, као и то да ће суд на захтев заинтересованог лица наредити, поред осталога, и да се извор опасности отклони на трошак држаоца извора опасности ако он то сам не учини.

Из образложења:

У поступку пред општинским судом утврђено је да су странке граничари, и то тужилац као власник стамбеног објекта у ул. С. Погачаревића бр. 29 у Каравукову, и тужени као власник стамбеног објекта у бр. 31 у истој улици и месту. На основу налаза и мишљења вештака грађевинске струке, који је у том својству и саслушан, утврђено је да се у дворишном делу куће туженог налази септичка јама, ширине 1,50 m, и то на удаљености од 1,50 m од тужичевог стамбеног објекта, у правцу подрума. На исти начин је утврђено да се фекалне воде из септичке јаме туженог изливају у подрумске просторије тужичевог стамбеног објекта, чиме је тужиоцу онемогућено да користи подрум, као и да се тиме угрожава стабилност његовог стамбеног објекта.

Имајући у виду овако утврђено чињенично стање, општински и окружни суд применили су материјално право правилно када су усвојили тужбени захтев тужиоца као у изреци пресуде, па су стога неосновани ревизијски наводи туженог да је побijана пресуда донета уз погрешну примену материјалног права. Одредбом чл. 156 Закона о облигационим односима прописано је да свако може захтевати од другога да уклони извор опасности од кога прети знатнија штета њему или неодређеном броју лица, као и то да ће суд на захтев заинтересованог лица наредити, поред осталог, и да се извор опасности отклони на трошак држаоца извора опасности ако он то сам не учини.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 261/94, од 6. априла 1994)

ВИСИНА НОВЧАНЕ НАКНАДЕ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

58

Висина новчаног износа накнаде нематеријалне штете треба да буде иако утврђена да оштећеном пружи она задовољства која ће бити у стању да му компензују нематеријално добро које је лишен, односно онај степен задовољства и уживања који би имао да ипак добро није изгубио. При том, накнада не сме појединаца тежњама које нису сјојиве са њеном природом и сврхом.

Из образложења:

Закон о облигационим односима оштећеном даје право на правичну накнаду за претрпљене душевне болове због умањене животне активности, за претрпљене физичке болове и претрпљени страх, у смислу одредбе чл. 200, ст. 1 ЗОО. То значи да основни принцип о коме суд мора водити рачуна приликом одмеравања накнаде налаже да сатисфакција која се даје оштећеном у облику новчаног износа треба по свом обиму да буде адекватна обиму штете коју је оштећени претрпео повредом. Дакле, висина новчаног износа на име накнаде треба да буде тако утврђена да оштећеном пружи она задовољства која ће бити у стању да му компензују нематеријално добро којег је лишен, онај степен задовољства и уживања који би имао да такво добро није изгубио. При томе, накнада не сме погодовати тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

Једно од значајних питања за примену правила о правичној новчаној накнади односи се на утицај инфлације на износ досуђене накнаде, па је стога суд дужан да приликом одлучивања о висини правичне накнаде узме у обзир и време протекло од настанка штете до доношења пресуде.

Наиме, кад се штетно дејство инфлације изражава како у време од дана настанка новчане обавезе до дана падања дужника у доцњу, тако и од дана падања дужника у доцњу до дана главне расправе, па и после тога све до исплате – постоје разлози да се за читаво то време повериоцу призна право на валоризацију новчаног потраживања, па и онда кад би поверилац, по чл. 278, ст. 2 ЗОО, имао право на накнаду штете од настанка доцње до исплате. Ово се односи на новчане обавезе настале и доспеле до 3. јула 1993. године, када је ступио на снагу Закон о висини стопе затезне камате, којим се, за разлику од до тада важећег закона, предвиђа висина затезне камате која треба да покрива инфлацију са плус 1,2%. У случају да је новчана обавеза валоризована 3. јула 1993, повериоцу припада затезна камата само од тога дана до исплате. Међутим, ако је штета коју је поверилац претрпео због дужничковог задоцњења већа од износа који би добио на име затезне камате, он има право да захтева разлику до потпуне накнаде штете (чл. 278, ст. 2 ЗОО). Према томе, ако штету због доцње не покрива затезна камата, уместо валоризације новчане обавезе на наведени начин поверилац има право да од дана падања дужника у доцњу тражи разлику до потпуне накнаде штете – по основу поменутог члана Закона о облигационим односима. Ово право повериоцу припада на основу општих начела о накнади штете јер је оно засновано на закону. Ово право припада повериоцу од дана падања дужника у доцњу па до исплате, ако висина затезне камате не покрива пуну штету.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 1414/94, од 11. маја 1994)

СВРХА НОВЧАНЕ НАКНАДЕ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

59

Сврха новчане накнаде нематеријалне штете јесте у томе да ошклони или ублажи поремећај емоционалне односно психичке равнотеже изазване субјективним претрпевањем због загобијене повреде. Немогуће је у потпуности ошклонити неимовинску штету коју ижуиља у овом случају ирри. Међуишм, ириликом одмеравања новчаног износа, суд шреба да насшоји да се

досуђеним износом тужилји омогући прибављање извесног задовољства у животу којим ће се што више ублажити патња због претрпљених телесних повреда.

Из образложења:

Сврха новчане накнаде нематеријалне штете услед повреде у саобраћајној несрећи јесте у томе да се отклони или ублажи поремећај емоционалне односно психичке равнотеже због субјективног трпљења изазваног повредом у саобраћајној незгоди. Немогуће је у потпуности отклонити неимовинску штету коју тужилја у овом случају трпи. Међутим, приликом одмеравања новчаног износа, суд треба да настоји да се овим новчаним износом тужилји омогући прибављање извесног задовољства у животу којим ће се што више ублажити патња због претрпљених телесних повреда.

У конкретном случају, посебно пмајући у виду раније постојећа инфлаторна кретања и пад вредности динара, сврха накнаде нематеријалне штете није постигнута. Она није постигнута ни захтевом за камату која је досуђена на износ главнице. Због тога ће у наставку поступка, одлучујући у границама захтева тужилје, нижестепени судови утврдити висину нематеријалне штете у моменту пресуђења по свим траженим видовима, па ће од овако утврђених износа одбити раније досуђене износе процентуално у односу на време пресуђења. Тужилја на овако утврђени износ главнице има право и на затезну камату, према Закону о висини стопе затезне камате (*Службени лист СРЈ*, бр. 32/93). Доношењем овог закона и ступањем на снагу 3. јула 1993. године, висина стопе затезне камате одређена је према стопи раста цена на мало са увећањем од 1,2% месечно, па тако израчуната висина стопе затезне камате садржи у себи и инфлаторни део који је раван висини раста цена на мало и реално позитивни део од 1,2% месечно на стопу раста на мало. Због тога, овако утврђена камата по правилу покрива висину претрпљене штете од доношења првостепене пресуде.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 851/92, од 17. августа 1994)

ИЗГУБЉЕНА ЗАРАДА

60

Утврђујући да је тужени задовољно са испуњењем обавезе и да је због тога тужилац прејмрио износ у досуђеном износу, јер у периоду доње туженог није остварио зараду коју би извесно остварио да је тужени своју обавезу испунио у року – нижестепени судови су утврдили како висину износа, тако и кривицу туженог за настанак износ.

Из образложења:

Тужбени захтев за исплату спорног износа заснован је на чињеници да је тужилац због неблаговременог испуњења обавезе туженог из уговора од 27. марта 1992. године и 25. маја 1992. године изгубио зараду у траженом износу.

У поступку пред првостепеним судом утврђено је да се тужени споразумом од 27. марта 1992. обавезао да најкасније до 5. маја 1992. о свом трошку изгради за тужиоца металну конструкцију сплава и да му је тог дана испоручи,

заједно са металним цевима за надградњу над сплавом. Како тужени није своју обавезу испунио о року, странке су 25. маја 1992. закључиле нови писмени споразум, којим су, између осталог, регулисале тужбачев губитак у заради од 10. маја 1992, и тужени се обавезао да тужиоцу по том основу до 1. јуна 1992. исплати 1.000 DM, а убудуће по 50 DM за сваки дан доцње. Своју обавезу тужени је испунио 17. јуна 1992, па је тужилац са радом на сплаву, на коме је отворио ресторан, без дозволе отпочео 22. августа 1992. године.

Полазећи од ових утврђених чињеница и од чињенице, која је међу странкама неспорна, да зарада у ресторану на сплаву у летњим месецима износи 50 DM дневно, судови су правилно закључили да је тужбени захтев тужиоца за исплату досуђеног износа немачких марака у динарској противвредности основан, јер је тужилац, због доцње туженог у испуњењу уговорне обавезе, за 37 дана изгубио зараду у овом износу, коју му је тужени, као претрпљену штету његовом кривцом, дужан накнадити.

Тужени у ревизији неосновано истиче да се у конкретном случају ради о уговорној казни коју тужилац не може захтевати због доцње туженог, јер је примио испуњење обавезе а туженом није саопштио да задржава право на уговорну казну. Ово стога што је уведеном поступку утврђено да су странке приликом закључења споразума од 25. маја 1992. имале у виду стварни губитак тужбачеве зараде у случају доцње туженог, а која је према њиховом обостраном искуству из ортаклука износила по 50 DM дневно, па се тужени обавезао да тужиоцу накнади изгубљену зараду а не да му овај износ плати као казну због доцње у испуњењу уговора.

Утврђујући да је тужени задовољно са испуњењем обавезе и да је због тога тужилац претрпео штету у износу од 1.850 DM јер у периоду доцње туженог није остварио зараду коју би извесно остварио да је тужени своју обавезу испунио о року, нижестепени судови су утврдили како висину штете (која је иначе и споразумом странака одређена) тако и кривцу туженог за настанак исте. Зато се у ревизији неосновано истиче да због погрешне примене материјалног права уведеном поступку ипсу утврђене све чињенице битне за доношење одлуке о захтеву за накнаду штете због изгубљене зараде.

Ценећи и друге наводе за које налази да су неосновани и без утицаја на одлучивање о ревизији туженог, Врховни суд је из свих речених разлога, а на основу члана 393 ЗПП, одлучио као у изреци.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 2531/94, од 5. јула 1994)

ЛАКЕ ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ И НАКНАДА ЗА ФИЗИЧКЕ БОЛОВЕ И СТРАХ

Тужиоцу као оштећеном, на основу одредбе чл. 200 Закона о облигационим односима, припадају досуђени износи правичне новчане накнаде за претрпљене физичке болове и страхе. То у смислу ове одредбе ојављувају јачина и дужина трајања болова и страхова (средње и лаке јачине), као и околности случаја. На то није од утицаја чињеница да су повреде означене као лаке, јер то узето само за себе, у околностима овог случаја, не искључује

право тужаоца на правичну новчану накнаду нема материјалне штеђење по овим основима.

Из образложења:

Према сагласном утврђењу судова, у саобраћајној несрећи која се догодила 29. септембра 1992. године искључивом кривцом осигураника туженог као возача камиона, тужилац је као бициклиста задобио телесне повреде (потрес мозга са губитком свести, раздерано нагњечена рана на глави и угуваност грудног коша, због чега је боравио и у болници) праћене физичким боловима средње јачине у трајању од 2 до 3 дана и повременим лаким боловима у трајању до 10 дана, и страхом средње јачине у трајању око три дана и slabим, лаким страхом у трајању од око месец дана. При таквим околностима, судови су законито поступили кад су на изложени начин уважили део тужбеног захтева тужаоца.

И по нахођењу овог суда, тужаоцу као оштећеном, на основу одредаба чл. 200, став 1 Закона о облигационим односима (*Сл. лист СФРЈ* бр. 29/78) припадају досуђени износи правичне новчане накнаде за претрпљене физичке болове и страх. У смислу наведених одредаба, то оправдавају јачина и дужина трајања болова и страха, као и околности случаја. Тужилац је без своје кривике претрпео наведене телесне повреде и не би се могло прихватити схватање да му спорне накнаде не припадају. На то нема утицаја чињеница да су повреде означене као лаке, јер околности овог случаја не искључују тужачево право на спорну правичну новчану накнаду.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 2728/94, од 29. јуна 1994)

В. Остали извори облигација

СТИЦАЊЕ БЕЗ ОСНОВА

62

Пријемом и задржавањем цене за продају телефона, иако телефонски прикључак нису предали тужаоцима, туженици су без правног основа увећали своју имовину на рачун имовине тужилаца, па су у обавези да тужаоцима исплате утврђени износ као накнаду за постигнуту корист.

Из образложења:

Према утврђеном чињеничном стању, тужаоци су од тужених купили трособан стан, с тим што је у цену стана урачуната и цена телефонског броја која износи 2.208,00 динара. Туженици су испунили уговор у погледу стана, тако што су стан предали тужаоцима, али не и телефонски прикључак, који према одлуци надлежних органа, сходно чл. 67 и 68 Закона о ПТТ услугама, не може бити предмет промета, па су га туженици задржали за себе и пренели у други стан. Тако је уговор о купопродаји телефонског броја остао нереализован, а туженици су задржали примљени новац.

Полазећи од тако утврђеног чињеничног стања, а примењујући материјално право садржано у чл. 210 и 214 ЗОО, нижестепени судови су правилно закључили да су туженици, пријемом и задржавањем новца за продати телефонски број, увећали своју имовину на рачун имовине тужилаца у вредности

од 2.208,00 динара, и то без правног основа, па су у обавези да исплате тужоцима овај износ као накнаду за постигнуту корист.

(Одлука Врховног суда Србије Рев. бр. 6993/97, од 4. марта 1998)

ПОСЛОВОДСТВО БЕЗ НАЛОГА

63

Вршењу туђеџ посла без налога, према одредби чл. 220 Закона о облигационим односима, може се приступити само ако посао не трпи одлагање, ие ако предстоји штета или пројектовање очигледне користи.

Из образложења:

Указивање тужоца у ревизији да је спорни правни однос странака требало расправити применом правила о пословодству без налога, те у складу са одредбама члана 222 и 223 Закона о облигационим односима, усвојити тужбени захтев за износ трошкова сече и обраде предметног стабла као нужних и корисних трошкова – није основано јер се вршењу туђег посла без налога, према одредбама члана 220 Закона о облигационим односима, може незвано приступити само ако посао не трпи одлагање, те ако предстоји штета или пропуштање очигледне користи за лице чији су послови, што овде није случај.

Према томе, пошто тужилац у поступку ничим није доказао да је као пословођа без налога сечу предметног стабла предузео из разлога које закон у одредбама члана 220 предвиђа, а још мање да је то извршио у намери да помогне туженом – неосновано је, и за другачију одлуку у овој парници без утицаја је позивање ревизије на права тужоца као пословође без налога, а с тим у вези и на примену одредаба чл. 222 и 223, ст. 2. Закона о облигационим односима.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 2040/94, од 22. јуна 1994)

Г. Престанак облигација

РАЧУНАЊЕ РОКОВА ЗАСТАРЕЛОСТИ

64

Моменат сазнања оштећеног за штету и за учиниоца штете основна је релевантна чињеница за коју је везан почетак субјективног рока застарелости приказивања накнаде штете, из чл. 376, ст. 1 Закона о облигационим односима, па се због тога овај рок и назива субјективним роком. Међутим, ради правне сигурности, с једне стране, а са друге стране, ради заштите права оштећеног, у ставу 2 истог члана предвиђен је и објективни рок застарелости приказивања накнаде штете, који износи пет година. Почетак објективног рока застарелости закон је везао за само једну објективну чињеницу, а то је моменат настанка штете, иако да сазнање оштећеног код овог рока нема никакав релевантан значај, због чега се овај рок и назива објективним роком. Из овога даље произлази да објективни рок застарело-

стии поштраживања накнаде штете не може почети да тече док штета није настала. Настанак штете, пак, не мора се поклапати са штетним догађајем, јер штета може настати и после штетног догађаја.

Из образложења:

Предмет тужбеног захтева у овој парници је потраживање накнаде штете проузроковане повређивањем тужиоца у саобраћајној незгоди која се одиграла 3. октобра 1988. године, и то: потраживање накнаде материјалне штете по основу изгубљене зараде због смањене радне способности за период од 8. новембра 1991. до 30. септембра 1994. и убудуће, по истом основу, у виду ренте; и потраживање нематеријалне штете због наружености.

Полазећи од тога да се штетни догађај (саобраћајна незгода) одиграо 3. октобра 1988. године, а да је тужба у овој парници поднета 4. октобра 1993, дакле после протеча објективног рока застарелости потраживања накнаде штете од пет година (према чл. 376, ст. 2 Закона о облигационим односима), општински и окружни суд усвојили су приговор о застарелости и због тога одбили тужбени захтев.

Овакво правно становиште општинског и окружног суда за сада се не може прихватити као правилно.

Застарелост потраживања накнаде штете, осим ако се ради о штети проузрокованој кривичним делом, регулисано је чланом 376 Закона о облигационим односима.

Према одредби става 1 овог члана, потраживање накнаде проузроковане штете застарева за три године од када је оштећеник дознао за штету и за лице које је штету учинило. Овим прописом предвиђен је субјективни рок застарелости у трајању од три године, а почетак рока везан је за сазнање оштећеног за штету и за учиниоца. Тек од момента сазнања оштећеног за ове две чињенице, почиње да тече субјективни рок застарелости потраживања накнаде штете. Значи, момент сазнања оштећеног за штету и за учиниоца штете основна је релевантна чињеница за коју је везан почетак субјективног рока застарелости потраживања штете, па се због тога овај рок и назива субјективним роком.

Међутим, ради правне сигурности, с једне стране, а са друге стране, ради заштите права оштећеног, у ставу 2 члана 376 Закона о облигационим односима предвиђен је и објективни рок застарелости потраживања накнаде штете, који износи пет година. Почетак објективног рока застарелости закон је везао за само једну објективну чињеницу, а то је момент настанка штете, тако да сазнање оштећеног код овог рока нема никакав релевантан значај, због чега се овај рок и назива објективним роком.

Из овога даље произлази да објективни рок застарелости потраживања накнаде штете не може почети да тече док штета није настала. Настанак штете, пак, не мора се поклапати са штетним догађајем, јер штета може настати и после штетног догађаја.

Према томе, у овом случају, било да се ради о субјективном или објективном року застарелости потраживања накнаде штете, мора се утврдити када је штета настала, тако да се почетак рока застарелости никако не може рачунати од момента штетног догађаја, тј. саобраћајне незгоде, како то погрешно закључују општински и окружни суд.

У односу на тражену накнаду нематеријалне штете, због наружености лица, почетак рока застарелости тече од момента када је повреда лица залечена, односно од момента када је ожигљак, као последица те повреде, постао видљив и због тога код тужиоца проузроковао душевне патње.

У односу на материјалну штету, на потраживање изгубљене зараде, ради правилне примене наведених прописа потребно је утврдити да ли су се и у ком моменту код тужиоца манифестовале штетне последице због смањене радне способности, односно од када тужилац губи зараду због последица штетног догађаја у виду умањења радне способности. Од тог момента и тече рок застарелости потраживања материјалне штете. Међутим, како је реч о штети која континуирано траје а сукцесивно настаје, рок застарелости би почео да тече од настанка штете, односно, субјективни рок – од момента кад је тужилац за њу сазнао. Тако би након протека тог рока застаревало потраживање и за штету која ће се манифестовати у будућности.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 4459/95, од 15. новембра 1995)

ПРЕКИД ЗАСТАРЕЛОСТИ

65

Прекид засиарелости иужени није учинио ни на један од начина иредвиђених чл. 387, стп. 2 ЗОО, па је за оцелу основаности исиакнутог ириговора о засиарелости иредмеиног иоираживања ирелеванино да ли је и какво је обећање давао радник иуженог.

Из образложења:

Предмет спора у овој парници је тужбени захтев тужилаца (по основу стицања без основа) за исплату разлике између исплаћеног личног дохотка према уговорима на основу којих су упућивани на рад у Општу болницу у Зуари (Либја) и оног предвиђеног правилником туженог и одредбама протокола о техничкој сарадњи на попуњавању Опште болнице у Зуари.

Према чињеничном утврђењу првостепеног суда на којем се заснива и побијана другостепена пресуда, предметну накнаду тужилац Александар потражује за период од 16. новембра 1977. до 19. децембра 1980; тужилца Марица, као правни следбеник сада пок. Бранка – за период од 5. новембра 1974. до 5. новембра 1976. и од 5. априла 1979. до 16. фебруара 1980; тужилца Вера Ђорђевић – за период од 15. јула 1977. до 1. новембра 1981; тужилац Михаило – од 16. новембра 1977. до 30. јула 1980; тужилац Славољуб – за период од 16. новембра 1977. до 5. децембра 1980; и тужилац Благоје – од 16. новембра 1978. до 31. октобра 1981.

Полазећи од тих чињеница и од чињенице да су тужиоци тужбу у овој парници поднели 22. јула 1988. године, нижестепени судови су, и по становању Врховног суда, основано закључили да је потраживање тужилаца застарело, па су правилним тумачењем и применом чл. 371 Закона о облигационим односима приговор туженог усвојили и пресудом одбили тужбени захтев тужилаца као неоснован.

Разлоге које су за своје одлуке окружни и општински суд дали у свему као правилне, потпуне и основане, прихвата и Врховни суд.

Неоснован је, и за другачију одлуку у овој парници без битног утицаја, навод ревизије који се односи на околност да је Милетић Љубиша у својству секретара туженог обећавао предметну исплату након окончања спорова које су по истом основу водили и други радници туженог, односно, да је због тога дошло до прекида застарелости. Услов за прекид застаревања, по одредбама члана 378 Закона о облигационим односима, јесте да туженик призна дуг.

Пошто у конкретном случају туженик то није учинио ни на један од начина предвиђених чланом 387, став 2 ЗОО, то је за оцену основаности истакнутог приговора о застарелости предметног потраживања прелевантно да ли је и како је обећање тужиоцима давао радник туженика Милетић Љубиша, како је то правилно оцењено окружни суд.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 2103/94, од 18. маја 1994)

ГАРАНЦИЈА И РОК ЗАСТАРЕЛОСТИ

66

Уколико је гаранција за купљени цреп даћа на време од 10 година, онда нема застарелости ако је изјуба поднет у том року.

Из образложења:

Тужилац је тражио да му туженици испоруче нови цреп, јер је цреп који је купио некавалитетан.

Првостепени суд је усвојио приговор тужених о застарелости потраживања тужиоца и утврдио да тужилац рекламацију због квалитета црепа није извршио у року од 5 година.

Међутим, тужилац је у првостепеном поступку истицао, што понавља и у ревизији, да је гаранција купљеног црепа 10 година. То је првостепени суд првобитно покушавао да провери, али у томе није успео јер није добио никакве податке. Иако тај доказ није даље проводио, првостепени суд је усвојио приговор о застарелости и закључио главну расправу.

Врховни суд је нашао да ревизијски наводи, којима се истиче да је гаранција купљеног црепа 10 година, доводе у сумњу правилност побијане пресуде, јер је, због погрешне примене материјалног права, чињенично стање у првостепеном поступку остало непотпуно утврђено.

Наиме, уколико би била тачна тврдња тужиоца, онда је тужба поднесена у року у којем је још трајала гаранција, пошто је цреп купљен 1983, а тужба поднесена 1990. године.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 1607/94, од 4. маја 1994)

ПРЕСТАНАК ОБАВЕЗЕ ИСПУЊЕЊЕМ

67

Предмет испуњења, у смислу чл. 307 Закона о облигационим односима, јесте оно у вези са чим је настала облигациони однос, односно оно што чини садржину обавезе уколико је предмет уговора неко давање, чињење, или нечињење.

Из образложења:

Из чињеничног утврђења првостепеног суда, на којем се заснива и побijана другостепена пресуда, произлази да су тужници са првотуженом, дана 30. октобра 1980. године, закључили уговор о уступању на коришћење неизграђеног земљишта у друштвеној својини, уз накнаду, ради изградње куће за одмор. Према уговору, тужници су били обавезни да на уступљеним парцелама започну изградњу куће за одмор у року од 15 месеци, а знатније радове изврше у року од 2 године. У супротном, то право губе. Тужници су исплатили одређену накнаду за уступљено земљиште. Уговор је оверен код општинског суда, али пренос у земљишним књигама није извршен. Тужници раде у иностранству и у предвиђеном року нису отпочели са радовима на изградњи куће за одмор. Првотужена је накнадно, у 1983. и 1984. години, предметно земљиште уступила трећим лицима на коришћење, па је предмет спора у овој парници захтев тужилаца за измену уговора о уступању земљишта на коришћење у односу на предмет уговора, утолико што захтевају да им се на име првобитно уступљених парцела, које су накнадно уступљене трећим лицима, уступе на коришћење друге две парцеле.

С обзиром на тако утврђено чињенично стање, нижестепени суд је правилно применио материјално право када је тужбени захтев тужилаца одбио као неоснован. И према налажењу Врховног суда, пресудом се не могу вршити измене уговорних одредаба у том смислу што би био измењен предмет испуњења уговорне обавезе.

Предмет испуњења у смислу чл. 307 Закона о облигационим односима јесте оно у вези са чим је настао облигациони однос, односно оно што чини садржину обавезе уколико је предмет уговора неко давање, чињење или нечињење.

Парничне странке могу само сагласношћу својих воља да изврше измену појединих одредаба уговора, да траже извршење уговора или раскид уговора уз евентуалну накнаду штете.

При том, за правилност и законитост побijане пресуде немају значаја наводи у ревизији да су предметне парцеле незаконито уступљене трећим лицима на коришћење и да тужници свој захтев заснивају на начелима савесности и поштења, у смислу чл. 12, 15 и 17 Закона о облигационим односима.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 4197/93, од 15. децембра 1993)

ИСПУЊЕЊЕ ОБАВЕЗЕ

68

Тужени није извршио у целини своју уговорну обавезу из спорног уговора, па је на извршење исте законито обавезан на основу чл. 124 Закона о облигационим односима.

Из образложења:

Према сагласном утврђењу судова, тужени се по усменом споразуму, закљученом са тужиоцем 2. септембра 1992. године, обавезао да ће му на име узетог зајма у новцу испоручити 712 килограма бодљикаве жице, али ту своју уговорну обавезу није у целини извршио и остао је дужан да испоручи спорна

262 килограма бодљикаве жице. При таквим околностима, судови су законито поступили када су на изложени начин уважили тужбени захтев тужиоца. Тужени није извршио у целини своју уговорну обавезу из спорног уговора, па је на извршење исте законито обавезан одлукама судова, на основу одредаба чл. 124 Закона о облигационим односима (Сл. лист СФРЈ бр. 29/78).

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 1616/94, од 11. маја 1994)

Д. Посебни уговори

РИЗИК КОД УГОВОРА О ПРОДАЈИ

69

Тужени су предали сено тужиоцу у моменту закључења уговора о продаји, па је на тужиоца, у смислу чл. 456, ст. 1 ЗОО, прешао ризик случајне пројасити или оштећења ствари.

Из образложења:

Према утврђеном чињеничном стању, тужилац је крајем септембра 1993. године купио од тужених три пласта сена која су се налазила у кругу фабрике „Балкан“ у Великом Боњинцу и која су тежила по 1.000 kg. Цену у износу од 670 DM тужилац је одмах исплатио. Но, пошто тужилац није могао да сено одмах одвуче, странке су се споразумеле да он по сено може доћи кад хоће и узети га без присуства тужених, о чему су обавестили чувара фабрике. Међутим, после неколико дана тужилац је сазнао да је непознато лице запалило два пласта сена. Пошто је одвукао само један пласт сена, тражио је да му тужени предају још 2.000 kg сена или плате противвредност сена по ценама у време исплате.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, првостепени суд је нашао да тужени нису предали сено тужиоцу већ да је требало да му га предају кад он по сено дође, и да, према томе, у смислу чл. 456, ст. 1 ЗОО, они носе ризик оштећења сена, па су дужни да тужиоцу предају 2.000 kg сена или плате противвредност сена по цени у моменту исплате.

Међутим, имајући у виду утврђено чињенично стање, другостепени суд је нашао да из околности случаја произлази да су тужени предали сено тужиоцу у моменту закључења уговора о продаји; да је, у смислу чл. 456, ст. 1 ЗОО, ризик оштећења сена прешао на тужиоца и да он нема право да тражи од тужених да му предају сено или исплате његову противвредност.

Врховни суд налази да је другостепени суд правилно применио материјално право кад је усвојио жалбу тужених, преиначио пресуду првостепеног суда и одбио захтев тужиоца.

Наиме, у смислу чл. 454, ст. 1 ЗОО, уговором о продаји обавезује се продавац да пренесе на купца право својине на продату ствар и да му је у ту сврху преда, а купац се обавезује да плати цену и преузме ствар.

С друге стране, у смислу чл. 34, ст. 1 Закона о основним својинскоправним односима, на основу правног посла право својине на покретну ствар стиче се предајом те ствари у државину стицаоца.

С обзиром на изложено, и на одредбу чл. 70 наведеног закона, државина се стиче успостављањем фактичке власти над ствари. Међутим, стицање државине не мора увек бити праћено предузимањем апрехензионих радњи од стране стицаоца. Напротив, државина се може пренети и на фиктиван начин, сагласношћу воља уговорних страна. Сем тога, у смислу чл. 34, ст. 6 истог закона, предаја покретне ствари сматра се извршеном и када из конкретних околности произлази да је предаја ствари извршена.

У овом случају, тужилац је као купац тек неколико дана после закључења уговора о куповини и продаји предузео вучу сена. Но, то не значи да он сено није примио још у моменту закључења уговора иако се о томе странке нису изричито сагласиле. Али, странке су се сагласиле да тужилац сено може одвући кад хоће без присуства тужених, и о томе су обавестили чувара фабрике у чијем кругу се сено налазило. Како је тужилац у сваком моменту од закључења уговора о продаји могао предузети радњу вуче сена, несумњиво се, с обзиром на утврђене конкретне околности случаја, намеће закључак да је он ствар преузео већ у моменту закључења уговора.

Пошто су, дакле, тужени предали сено тужоцу у моменту закључења уговора, на тужоца је, у смислу чл. 456, ст. 1 ЗОО, прешао ризик случајне пропасти или оштећења ствари, па тужилац, и по схватању Врховног суда, неосновано тражи да му тужени предају сено или плате његову противвредност.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 3437/94, од 10. августа 1994)

ПРАВА И ОБАВЕЗЕ БАНКЕ ПО УГОВОРУ О НОВЧАНОМ ДЕПОЗИТУ

70

Према чл. 1035 Закона о облигационим односима, када је реч о уговору о новчаном депозиту, банка стиче право да располаже депонованим новцем, али и обавезу да га врати према условима предвиђеним у уговору, односно штедној књижици која замењује уговор.

Из образложења:

Према чл. 1035 Закона о облигационим односима, банка стиче право да располаже депонованим новцем, али и обавезу да га врати према условима предвиђеним у уговору, односно штедној књижици која замењује уговор. Тужена одбија да изврши исплату депонованих средстава.

Полазећи од утврђеног чл. 1035 Закона о облигационим односима, судови су правилно усвојили тужбени захтев и тужену обавезали да изврши исплату депонованих средстава, дајући разлоге које у целини прихвата и Врховни суд, па нису исправни наводи ревизије о погрешној примени материјалног права.

Наиме, према чл. 1035 Закона о облигационим односима, уговором о новчаном депозиту банка стиче право да располаже депонованим новцем, али и обавезу да га врати према условима предвиђеним у уговору, односно штедној књижици која уговор замењује. У конкретном случају, у питању је штедни

улог по виђењу, па је према чл. 1038, у вези са чл. 1046 истог закона, тужена банка била у обавези да у сваком моменту на захтев тужиле изврши исплату целог салда или једног његовог дела.

Ревизијом тужене неосновано се указује на подзаконска акта у погледу ограничења исплате девизних штедних улога грађанима. Парничне странке су уговор о новчаном депозиту закључиле као дозвољен правни посао, регулисан Законом о облигационим односима као императивним прописом. Одредбе оваквог уговора не могу се мењати изјавом једне стране, па ни актом носиоца монетарне власти. Због тога подзаконска акта не могу утицати на другачије решење спорног односа.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 5950/94, од 21. децембра 1994)

ОДГОВОРНОСТ ПРОДАВЦА ЗА МАТЕРИЈАЛНЕ НЕДОСТАТКЕ И БЛАГОВРЕМЕНОСТ РЕКЛАМАЦИЈЕ

71

Продавац одговара за материјалне недостатке ствари које је она имала у часу преласка ризика на купаца, без обзира да ли му је то било познато, као и за оне који се појаве после предаје ствари купацу, тј. преласка ризика на њега, ако су последица узрока који је постојао пре тога. При томе, купац је дужан да ове недостатке рекламира у роковима одређеним законом, односно гаранцијом.

Из образложења:

Нижестепени судови су, одбивши тужбени захтев, одлуке заснивали на протеку времена у којем је тужилац могао остваривати права која следе због скривених недостатака, односно на томе да није предузео потребне радње у гарантном року. У вези с тим, основаност тужбеног захтева зависи од чињеница које је потребно утврдити да би се могао извести закључак о томе да ли продавац одговара за материјалне недостатке на стварима, односно да ли одговорност продавца и произвођача произлази из гаранције за исправно функционисање продате ствари (одредбе чл. 478 до 507 ЗОО). Нижестепени судови нису утврдили све чињенице, зато што су погрешно применили материјално право. Осим тога, из тако утврђених чињеница произлази противуречност чињеничног стања са чињеничним закључком суда да тужилац није предузео радње у одређеним роковима те да стога нема право ни на пакнаду штете. Међутим, нижестепени судови сагласно утврђују исказ вештака Љубише Костића да се приликом замене главе мотора, односно блока мотора на трактору тога типа, мења и комплетна гарнитура заптивки, да се он не сећа да ли је тужилац тада извршио први сервис свог трактора код сервиса првотуженог у Бошњацу, али да је био дужан да први сервис изврши пре истека рока од 50 радних часова, односно пре истека рока од два месеца од куповине трактора. Судови налазе да је по мишљењу истог вештака тужилац уредно обавио први сервис пошто је на одсечку гарантног листа и сервисне књижице стављен печат сервиса првотуженог али без датума и потписа овлашћеног лица, што по њему није пракса тог сервиса. Но, исти вештак се сећа да је тужилац свој трактор дотеривао у сервис у Бошњацу и да се жалио да му

трактор меша воду и уље, да сумња на главу мотора, да је иста замењена, да се и након замене појављивао исти квар, те да се тек након тога посумњало у порозност блока, па се због тога тужилац касније ангажовао приватно да се на трактору угради нови блок мотора који је сам купио. Даље, нижестепени судови утврђују да је у извештају Индустије мотора – Раковица, Београд, недвосмислено утврђена порозност блока мотора, те да би произвођач свакако рекламацију уважао да је учињена у гарантном року.

На основу тако утврђених чињеница, није јасно зашто су нижестепени судови извели закључак да рекламације није било у благовременом року, на чему се и заснива одбијање тужбеног захтева, када изјава вештака, коју иначе нижестепени судови прихватају, гласи да се „сећа да је тужилац свој трактор дотеривао у сервис у Бошњацу и да се жалио да му трактор меша воду и уље“, и да је „тужилац уредно обавио први сервис, јер има печат на одсечку гарантног листа и сервисне књижице“ итд. Томе треба додати и поменути извештај произвођача трактора који потврђује порозност блока мотора, тиме и последицу мешања воде и уља. По становишту ревизионог суда, ако је последица мешања уља и воде била предочена произвођачу, односно продавцу, благовремено у роковима одређеним законом односно гаранцијом, то је несумњиво од значаја без обзира колико је времена прошло до дана када је блок мотора замењен другим.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 2797/94, од 29. јуна 1994)

ДЕВИЗНА ШТЕДЊА

72

С обзиром да из закљученог уговора о депоновању девизних средстава не произлази да су, у смислу чл. 1035, тл. 2 Закона о облигационим односима, странке уговориле посебне услове и рокове приликом враћања депонованих девизних средстава, што је ипужена банка у обавези да ипуживоу као депоменту и власнику спорних девизних средстава иста врати на његов захтев.

Из образложења:

Из стања у списима предмета произлази да су странке, у смислу чл. 1035 Закона о облигационим односима, закључиле уговор о депоновању девизних средстава, да је на основу овог уговора, у смислу чл. 1043 истог закона, тужена банка туживоу издала штедну књижицу, као и да тужена банка туживоу као власнику депонованих девизних средстава није хтела на његов захтев да врати спорна девизна средства којима је слободно располагала према закљученом уговору.

С обзиром да из наведеног уговора о депоновању девизних средстава не произлази да су странке, у смислу наведене одредбе чл. 1035 т. 2 ЗОО, уговориле посебне услове и рокове приликом враћања депонованих девизних средстава, и Врховни суд налази да је тужена банка несумњиво у обавези да туживоу као депоненту и власнику спорних девизних средстава иста врати на његов захтев, што су правилно закључили и нижестепени судови.

За правилност израженог становишта прелевантни су наводи ревизије туженика о одредбама Закона о Народној банци Југославије као и Закона о девизном пословању, будући да наведени уговор странке нису закључиле по

одредбама ових закона већ по наведеним одредбама Закона о облигационим односима, а што није било забрањено нити супротно тада важећим императивним законским прописима.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 2940/94, од 22. јуна 1994)

ПОСЛЕДИЦЕ НЕПЛАЋАЊА ПРЕМИЈЕ КОД ОСИГУРАЊА ОД ПОСЛЕДИЦА НЕСРЕЋНОГ СЛУЧАЈА

73

Иако се осигурање лица дели на осигурање живота и осигурање од последица несрећног случаја, за случај неплаћања премије код осигурања од последица несрећног случаја не примењују се исте законске одредбе као и за случај неплаћања премије код осигурања живота (чл. 945 ЗОО). На осигурање од последица несрећног случаја, које по својој природи представља осигурање од одговорности, (угодобљава се са осигурањем имовине), треба применити заједничке одредбе за имовинска осигурања и за осигурања лица 1. одељка XXVII главе Закона о облигационим односима, које се односе на последице неплаћања премије осигурања (чл. 913, стл. 4 ЗОО).

Из образложења:

Према утврђеном чињеничном стању, тужиоци су као радници ГП „П. пут“ 25. V 1990. године повређени на раду у Танзанији, с тим што је код тужиоца Б. Т. настао трајни инвалидитет 85%, а код тужиоца В. П. 20%. Предузеће тужилаца закључило је уговор о колективном осигурању својих радника са правним претходником туженог. Прва рата премије плаћена је 20. II 1990. у предвиђеном року, док је друга рата уплаћена 19. XII 1990, али је због општепознатих околности у Хрватској иста враћена 14. II 1991. Након прекида платног промета са Хрватском вођени су преговори, али писмено није тражена исплата друге рате премије осигурања од ГП „П. пут“.

На основу изложеног чињеничног стања да је из уговора плаћена само једна премија осигурања, првостепени суд је заузео становиште да је, према ставу 3 члана 945 ЗОО, уговор раскинут због неплаћања премије, тако да је неоснован тужбени захтев тужилаца да им се исплате износи према уговореној премији а према назначеном проценту инвалидитета.

Будући да препорученим писмом од стране правног претходника туженог није тражена исплата друге рате премије осигурања, окружни суд преиначује пресуду јер налази да нису испуњене претпоставке за раскид уговора по ставу 3 члана 945 ЗОО, и да је тужбени захтев општењених тужилаца основан.

Врховни суд има становиште да је на правилно утврђено чињенично стање окружни суд погрешно применио материјално право када је усвојио тужбени захтев тужилаца. Врховни суд налази да је из више разлога ваљало преиначити другостепену пресуду и потврдити првостепену пресуду.

Осигурање лица дели се на осигурање живота и осигурање од последица несрећног случаја. У конкретном случају ради се о осигурању од последица несрећног случаја а не о осигурању живота, када би могла да дође у

обзир примена законских одредаба о потреби писменог позивања на исплату премије (препорученим писмом).

Колективно осигурање радника од последица несрећног случаја, за које премију плаћа предузеће код којег су радници запослени, сматра се осигурањем од одговорности таквог предузећа за штете које радници могу да претрпе за време рада и у вези са радом. Овде се примењују заједничке одредбе за имовинска осигурања и за осигурања лица 1. одељка XXVII главе Закона о облигационим односима, и то одредбе чл. 913 ЗОО које говоре о последици неисплате премије. Осигурање од последица несрећног случаја јесте она врста осигурања лица која по својој природи представља осигурање од одговорности, те стога има обештећујући карактер и уподобљава се са осигурањем имовине, тако да се имају применити општа правила о последицама неплаћања премије из члана 913 ЗОО.

Према томе, како осигуравач због неплаћања премије није раскинуо уговор о осигурању, није подигао тужбу за наплату премије, нити се догодио осигурани случај да би била могућа компензација – уговор о осигурању престао је по самом закону након истека године од доспелости премије. По одредбама чл. 913, ст. 4 ЗОО, уговор о осигурању у сваком случају престаје ако премија не буде плаћена у року од годину дана од доспелости. Уговор, према томе, престаје по самом закону, што значи да за наступање ове последице неисплате премије није потребна никаква изјава осигуравача, па ни писмено препоручено позивање на исплату премије – након протекла једногодишњег рока, последице неисплате премије у виду престанка уговора наступају аутоматски.

И даље, одредбе става 5 члана 913 ЗОО не примењују се на осигурање живота. У погледу последица неплаћања премије постоје велике разлике између уговора о осигурању живота (што иначе регулишу одредбе чл. 945 ЗОО) и осталих уговора о осигурању. Наиме, код дугорочних осигурања (какво је доживотно осигурање) која немају обештећујући карактер (а имају неке карактеристике уговора о штедњи), осигуранику се у првим годинама исплаћује повећан износ премије – ствара се одређен фонд (резерва) одакле ће се покрити повећање ризика у каснијим годинама живота осигураника. На основу изложеног, кроз капитализацију осигурања, уговорник осигурања који је престао да плаћа премију за осигурање живота не губи раније уплаћене премије, с тим да се сразмерио смањује и обавеза осигуравача. У том смислу, исплата откупне вредности полисе (чл. 954 ЗОО) представља посебан начин престанка уговора о осигурању живота, и то оних уговора о осигурању закључених за цео живот осигураника.

Факултативност плаћања премије и последице неплаћања предвиђене у чл. 945, ст. 2 и 3 ЗПП, не односе се, дакле, на осигурање лица од последица несрећног случаја. Према томе, за случај неплаћања премије код осигурања од последица несрећног случаја не примењују се исте законске одредбе као и за случај неплаћања премије код осигурања живота. Како се овде, значи, не ради о осигурању живота већ о осигурању од последица несрећног случаја, то се има сматрати да је уговор о осигурању, закључен између предузећа тужилаца и правног претходника туженог, престао по самом закону 16. VII 1991. године, по истеку године дана од рока плаћања друге рате премије.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 3224/97, од 1. октобра 1997)

УГОВОР О КОМИСИОНУ

74

Комисионар је њриликом извршења уговора о комисиону дужан да се њридржава наложа, ујуйиства и инсјрукија комитента са њажњом доброј њривредника, водећи рачуна о зашјији инјјереса комитента. Основно је њравило да комисионар одговара њо њринију њрејјосјављене кривице само за своје радње и њројусје њриликом извршавања својих уговорних обавеза из уговора о комисиону, сем у случају када је у уговору о комисиону изричијо уговорено да комисионар јемчи комитенту за уредно испуњење обавезе од сјране њређеж лиша.

Из образложења:

Према доказима из списа и утврђењу судова, парничне странке су закључиле комисиони уговор 25. VIII 1988. године, на основу кога се тужени као комисионар обавезао да у своје име, а за рачун тужиоца као комитента, изврши увоз калупа односно алата за производњу дечјих играчака према понуди иностраног продавца, у укупној вредности од 51.700 USA долара. На основу тог уговора тужени је као комисионар, 2. IX 1988, закључио уговор са иностраним продавцем из Хонгконга, којим се инострани продавац (у складу са налогом тужиоца као комитента датог туженом) обавезао да изда гаранцију о квалитету продате робе – да се за четри године тим калупима може произвести 2.000.000 комада играчака. У закључењу уговора између туженог и инопродавца учествовао је и представник тужиоца који је дао сагласност да се тај уговор закључи. Тужилац је робу примио 10. V 1989, када је и конста-товао да испоручени калупи нису за даљу употребу због дотрајалости и оштећења. Тужилац је благовремено преко туженог приговорио иностраном продавцу на квалитет испоручених калупа. На захтев туженог да инострани продавац пошаље своје стручњаке ради прегледа и оправке калупа, овај је тражио да му се калупи врате ради поправке, с тим што је условио да трошкове транспорта и све друге трошкове везане за враћање робе сноси тужени. Такав предлог тужени није прихватио јер је инострани продавац одбио да му изда гаранцију у вези са враћањем, поправком и поновном испоруком робе. Тужилац је покушао да изврши поправку калупа, али у томе није успео у потпуности јер је само један део калупа оспособио за производњу, и то са знатно мањим капацитетом од уговореног.

При оваквом утврђењу, првостепени и другостепени суд су заузели становиште да је тужени у обавези да накнади штету тужиоцу јер је, на основу чл. 751, у вези са чл. 772 Закона о облигационим односима, комисионар дужан да заштити интересе комитента, поступајући при том као савестан стручњак и добар привредник. Ови судови закључују да се тужени није придржавао налога које му је дао тужилац.

Супротно становишту нижих судова, ревизијски суд је према садржини комисионог уговора заузео становиште да тужени као комисионар није пре-узео одговорност према тужиоцу као комитенту за испуњење обавезе ино-продавца, те да, сагласно одредби чл. 781 Закона о облигационим односима, није одговоран за спорну штету.

Савезни државни тужилац, међутим, налази да је ревизијски суд извео погрешан закључак да тужени није одговоран за накнаду штете, јер из спроведеног доказног поступка произлази да је представник туженог који ради у Хонгконгу дао усмено уверавање представнику тужиоца да су у питању нови

калупи наоко је у том моменту знао да су калупи половици, те да такав однос туженог према предметном послу указује на елементе преваре из чл. 65 ЗОО, па стога постоји одговорност туженог за неиспуњење обавезе иностраног продавца.

Наведено становиште савезног државног тужиоца не може се прихватити.

Комисионар је приликом извршавања уговора о комисиону дужан да се придржава налога, упутстава и инструкција комитента, са пажњом доброг привредника, водећи рачуна о заштити интереса комитента. Основно је правило да комисионар одговара по принципу претпостављене кривице само за своје радње и пропусте приликом извршавања својих уговорних обавеза из уговора о комисиону, сем у случају када је уговором о комисиону изричито уговорено да комисионар јемчи комитенту за уредно испуњење обавеза од стране трећих лица.

У конкретном случају, на основу спроведеног доказног поступка, Савезни суд оцењује да је тужени у свему поступио у складу са закљученим комисионим уговором, придржавајући се налога који му је дао тужилац, и то како у вези са условима за закључење уговора са иностраним продавцем тако и у вези са приговором тужиоца на квалитет испоручене робе, те изналажења начина за решавање тог приговора.

Не може се прихватити становиште савезног државног тужиоца, изражено у захтеву за заштиту законитости, да однос туженог према предметном послу садржи елементе преваре пошто је тужени знао да се не ради о новим већ о половним калупима. Одредбом члана 1 Уговора закљученог између туженог као комисионара и иностраног продавца 2. IX 1988. године, продавац је обавезан да изда гаранцију да је роба нова и израђена од првокласног материјала, те да као таква у одређеном времену може да произведе одређену количину играчака. То што инострани продавац није извршио своју уговорну обавезу онако како је уговором закљученим са туженим обавезан, не значи да је комисионар одговоран за накнаду штете тужиоцу по том основу, јер је тужени при закључењу уговора са иностраним продавцем поступао стручно, унесећи у тај уговор све оно што је потребно да се заштити интерес тужиоца као комитента.

(Пресуда Савезног суда Гзс бр. 13/96, од 27. јуна 1996)

УГОВОР О ПРЕВОЗУ

75

Одредбе Закона о уговорима о превозу у железничком саобраћају, како је проишано чл. 1 тог закона, примењују се на односе настале из уговора о превозу путника и ствари у унутрашњем железничком саобраћају и у међународном железничком саобраћају, ако међународним уговором није другачије одређено.

Из образложења:

Према чињеничном утврђењу судова, тужилац је 22. VIII 1991. године све ствари које су ближе описане у изреци првостепене пресуде картирао и предао на превоз железничкој станици у Илирској Бистрици, где су ствари по товарном листу број 01-948 од 26. VIII 1991. утоварене у железнички вагон број 50123 са означањем крајњег одредишта – железничка станица Алексинац.

Међутим, вагон којим су ствари отпремљене са железничке станице Илирска Бистрица није стигао до крајњег одредишта, већ је последњи пут транзитиран 28. VIII 1991. на железничкој станици Добава, која се налази на територији ЖТП Загреб, где је вагон опљачкан и од тада му се губи саки траг.

На основу овог утврђења, побијаном пресудом заступљено је становиште да је, на основу одредбе чл. 67 Закона о уговорима о превозу у железничком саобраћају, као и на основу одредбе чл. 677 Закона о облигационим односима, тужбени захтев основан. Превоз тужиочевих ствари железницом требало је извршити на одређеној редовној линији преко подручја и мрежа више железничких транспортних предузећа, па је сваки од превозника уговорна страна са правима и обавезама солидарног дужника и повериоца.

Супротно наведеном становишту, у захтеву за заштиту законитости савезног државног тужиоца истиче се да у конкретном случају нема солидарне одговорности у смислу чл. 67 Закона о уговорима о превозу у железничком саобраћају, јер у тренутку када је тужилац отпремнио ствари са железничке станице Илирска Бистрица, није постојала јединствена југословенска железница с обзиром да је тужени почео са радом као самостално предузеће 1. VII 1991, односно два месеца након предаје ствари на воз.

Наведено правно становиште савезног државног тужиоца не може се прихватити.

Одредбе Закона о уговорима о превозу у железничком саобраћају, како је прописано чланом 1 тог закона, примењују се на односе настале из уговора о превозу путника и ствари у унутрашњем железничком саобраћају и међународном железничком саобраћају, ако међународним уговором није другачије одређено.

У конкретном случају у питању је превоз робе у унутрашњем железничком саобраћају, јер је у време предаје тужиочевих ствари на превоз још увек постојала јединствена југословенска железница за подручје ондашње СФРЈ, коју је сачињавало више железничко-транспортних предузећа, па се између осталих у саставу Југословенске железнице налазило и Железничко-транспортно предузеће „Београд“ из Београда.

С тим у вези, евентуалне статусне и организационе промене које су настале код туженог предузећа, сходно чл. 187а, ст. 2 Закона о предузећима, не утичу на одговорност туженог предузећа везано за обавезе оног предузећа које је престало да постоји. Дакле, и тужено Јавно железничко-транспортно предузеће „Београд“ из Београда један је од учесника у реализацији превоза тужиочевих ствари.

Према изложеном, Савезни суд не налази да је побијана пресуда донета уз битне повреде одредаба парничног поступка и уз погрешну примену материјалног права на које савезни државни тужилац захтевом указује, јер према наведеном утврђењу судова и према стању у списима, и овај суд оцењује да је, према одредби чл. 67 Закона о уговорима о превозу у железничком саобраћају, тужено предузеће као супревозилац један од солидарних дужника. Ово из разлога што је превоз тужиочевих ствари требало да буде извршен на редовној линији у тада још увек домаћем железничком саобраћају, преко подручја више железничко-транспортних предузећа, па између осталих и преко подручја које покрива тужено предузеће.

(Пресуда Савезног суда Гзс бр. 13/97, од 15. маја 1997)

ПРОДАЈНИ НАЛОГ

76

У наставку јавној ситуацији странке су накнадно ушле у други уговорни однос у коме се тужени обавезао да ће продајци означено гвожђе и тужницима исплатити постигнуту купопродајну цену. Према садржини њиховог уговорног односа, реч је о уговору о продајном налогу из одредбе чл. 554, ст. 1 ЗОО, у коме су тужници налогодавци, а тужени налогопримац.

Из образложења:

Према чињеничном утврђењу, тужници су имали девизну штедњу код „Иносбанке“ из Параћина, а то тужилац Предраг Гајић у износу од 2.000 DM, Радмила Ђорђевић у износу од 3.000 DM, и Милован Јовић у износу од 1.000 DM. У току 1993. године, када је дошло до затварања „Иносбанке“, тужници су са туженим постигли договор да им на име девизних штедних улога обезбеди бетонско гвожђе у односу: 1 kg гвожђа = 1 DM. Тужилац Предраг Гајић је на дан преузимања гвожђа туженом дао сва три уговора о девизној штедњи и потписао отпремницу о пријему 6.000 kg гвожђа. Тужилац Предраг Гајић и тужени накнадно су се договорили да тужени прода гвожђе и исплати тужницима постигнуту купопродајну цену. У поступку је утврђено да је тужени робу продао, али да добијени новац није исплатио.

На основу оваквог чињеничног утврђења, првостепени и другостепени суд стали су на становиште да је захтев тужилаца, у смислу одредбе чл. 262 Закона о облигационим односима, основан.

Врховни суд Србије у Београду, међутим, заузео је супротно становиште, налазећи да се, према одредби чл. 544, ст. 1 Закона о облигационим односима, ради о уговору о продајном налогу, па како је у конкретном случају тужени као налогопримац ствар продао, то га суд није могао обавезати на враћање ствари.

Наведено правно становиште Врховног суда Србије није основано.

Према чињеничном утврђењу, међу парничним странкама постојала су два уговорна односа која су самостално егзистирала. У првом уговорном односу тужени се обавезао да ће на име девизних штедних улога тужницима обезбедити бетонско гвожђе у договореном односу, а њему ће припасти уговори о девизној штедњи тужилаца. Овај уговорни однос је у целости реализован, јер је тужени тужницима предао у посед бетонско гвожђе и на име вредности дате робе примио од тужилаца сва три уговора о девизној штедњи. Дакле, испуњењем у целини овог уговорног односа, тужници су постали власници предметног бетонског гвожђа.

Странке су накнадно ушле у други уговорни однос у коме се тужени обавезао да ће продати означено гвожђе и тужницима исплатити постигнуту купопродајну цену. Према садржини њиховог уговорног односа, ради се о уговору о продајном налогу из одредбе чл. 54, ст. 1 Закона о облигационим односима, у коме су тужници налогодавци, а тужени налогопримац.

Одредбом чл. 556, ст. 1 Закона о облигационим односима прописано је да ако налогопримац не прода ствар и не преда одређену цену налогодавцу до одређеног рока, нити је врати у том року, сматра се да је он ствар купио. Како је у конкретном случају тужени бетонско гвожђе продао, али добијену продајну цену није исплатио тужницима, то је тужени као налогопримац стекао правни положај купца, а тужници као налогодавци правни положај

продаваца. Из тог разлога на њихове односе треба применити правила уговора о продаји, са свим последицама које овај уговор производи. У насталој правној ситуацији тужиоци као налогодавци остају власници ствари све до момента док тужени као налогопримац не исплати куповну цену. Према томе, ствар коју је налогопримац купио, заправо са одложеним условом исплате цене, не може ући у састав његове имовине, јер је он само држалац ствари све до момента док не исплати тужиоцима купопродајну цену за ту ствар.

(Пресуда Савезног суда Гзс бр. 10/97, од 15. маја 1997)

УГОВОР О КРЕДИТУ

77

За правилно решење овог спора нужно је поуздано утврдити какав је био споразум странака у вези са враћањем средстава кредитна према уговору о кредити, те у том смислу – да ли је тужени пао у доњу са плаћањем присиљених ануитета, односно целој дузи.

Из образложења:

Тужичево потраживање у овој парници односи се на повраћај средстава кредита одобреног за изградњу мини фарме за производњу прасади и на накнаду штете због неиспоручене уговорене количине прасади, према уговору о заједничкој производњи прасади.

Према чињеничном стању утврђеном у првостепеном поступку на којем се заснива и побијана другостепена пресуда, произлази да су тужилац (Земљорадничка задруга) и туженик, дана 11. августа 1983. године, закључили уговор о кредиту, којим је тужилац одобрио туженику кредит ради изградње мини фарме за производњу прасади, капацитета 12 крмача. Рок отплате кредита је 10 година. Туженик је одобреним средствима, уз лично учешће, изградио фарму, а тужилац је обезбедио основно стадо. Надаље је у току поступка утврђено да је туженик у три турнуса испоручио тужиоцу одређену количину прасећег меса, односно прасади, а затим је на фарми дошло до угинућа прасади, па је туженик вратио тужиоцу основно стадо, а затим је, уз сагласност тужиоца, адаптацијом извршио промену намене објекта – фарму је прилагодио за чување крупне стоке. Цео износ кредита, по уговору о кредиту од 11. августа 1983, туженик је вратио тужиоцу одједанпут, 24. децембра 1991, а по признаницама на износе од 100.000 и 50.000 динара.

Код таквог стања ствари нижестепени судови су сагласно закључили да је туженик вратио тужиоцу кредит, те да је према томе измирио своју уговорну обавезу према уговору о кредиту, и то пре утужења. У односу на захтев за накнаду штете нижестепени судови налазе да и уколико је тужилац претрпео штету, исту је претрпео својом кривицом а не кривицом туженика, па стога нема основа за накнаду штете од стране туженика.

Одбијањем тужбеног захтева од стране нижестепених судова, по нахођењу Врховног суда, погрешно је примењено материјално право, због чега је чињенично стање остало непотпуно утврђено. Наиме, нижестепени судови утврђују да је туженик вратио тужиоцу средства одобреног кредита и то пре утужења, односно 24. децембра 1991, а при томе није разјашњено када је туженик према закљученом уговору о кредиту био дужан да отплати са отплатом кредита. За правилно решење овог спора нужно је поуздано утвр-

дити какав је био споразум парничних странака у вези са враћањем средстава кредита, према уговору о кредиту, те у том смислу да ли је туженик пао у доцњу са плаћањем приспелих анuitета, односно целог дуга. Надаље, ниже-степени судови утврђују да тужилац није претрпео штету, односно да штету није претрпео кривицом туженика, те да нема основа за накнаду штете, а при томе нису дали разлоге за овакав свој закључак. Наиме, из образложења побijане пресуде не види се да је дошло и када је дошло до промене намене производње, да ли су и на који начин уређени односи између парничних странака у вези са новом производњом, това јунади, и како су регулисани односи у погледу неиспоручене количине прасећег меса, односно прасади.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 4375/93, од 11. јануара 1994)

УГОВОР О ПРОДАЛИ – ОДГОВОРНОСТ ПРОДАВЦА ЗА МАТЕРИЈАЛНЕ НЕДОСТАТКЕ ПРОДАТЕ СТВАРИ

78

Када се кулчев налож односи на продају групе ствари без недосијатка уместио продаје и предаје ствари која има недосијатка, суд ће, ако је ошклањање недосијатка могуће и економски оправдано, обавезати продавца да уклони недосијатка.

Из образложења:

Побијаном пресудом потврђена је пресуда Општинског суда у Крагујевцу П. 1594/91 од 10. II 1992. године, у делу у којем је одбијен као неоснован прворедни тужбени захтев којим је тужилац тражио да суд солидарно обавезе тужене да му предају ново путничко возило марке „југо 101 – скала“ – 55/Б, а да узму његово возило исте марке, све у року од 15 дана. Затим је одбијен као неоснован другоредни тужбени захтев којим је тужилац тражио да суд обавезе туженике да на његовом возилу изврше замену шасије и плате све трошкове у вези са заменом, а уколико то не ураде, да се власти тужилаца да то учини преко трећих лица на терет туженика. Истом пресудом потврђена је првостепена пресуда у делу у којем је одлучено о трошковима поступка.

Против наведене пресуде тужилац је изјавио ревизију због битних повреда одредаба ЗПП и погрешне примене материјалног права.

Испитујући побijану пресуду у смислу чл. 386 ЗПП, Врховни суд је нашао да ревизија није основана.

Побијана пресуда није обухваћена апсолутном битном повредом из чл. 354, ст. 2, т. 10 ЗПП на коју Врховни суд пази по службеној дужности, нити апсолутном битном повредом из т. 13 наведеног члана, на коју се ревизијом неосновано указује, јер побijана пресуда садржи правилне и јасне разлоге о одлучујућим чињеницама, па се иста може са сигурношћу испитати.

И Врховни суд налази да тужилац као купац нема права на замену возила, нити замену шкољке, како истиче, будући да се корозија на возилу појавила по истеку гарантног рока од годину дана. Ово због тога јер из допунке гаранције, која је саставни део уговора о купопродаји возила, не произлази обавеза првотуженог да замени возило нити шкољку због наведеног недостатка, већ има право да отклони недостатак у погледу антикорозионе заштите возила, што је и учињено. Како и поред отклоњених недостатака возило има умањену вредност, то је евентуално основан захтев тужноца за накнаду по овом основу, који је утврђен од стране вештака у досуђеном износу

од 46.000 динара, а што је у складу са одредбом члана 488 ЗОО. Јер, кад купац тражи да му продавац преда ствар без недостатка, а уклањање недостатка је могуће и економски оправдано, онда ће суд обавезати продавца да недостатак уклони, што су правилно закључили и нижестепени судови.

Стога су неосновани наводи тужиоца да је суд погрешно кад у смислу члана 501 наведеног закона није обавезао солидарно произвођача и продавца возила да замене шасију или замене возило, пошто се, с обзиром на изложено, ова законска одредба у конкретном случају не може применити.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 1083/93, од 5. априла 1993)

79

Куџац има право да захтева од продавца да му преда другу ствар без недостатака, ако недостатак на продајној и предајној ствари није могао да буде у њиховој уклањеној.

Из образложења:

У досадашњем поступку је утврђено да је тужилац од туженог купио путничко возило „застава 128/1100“ дана 14. новембра 1984. године, када му је исто и испоручено, да је тужилац у гарантном року приметио да се фарба на шкољки аутомобила љушти и да је овај недостатак пријавио туженом као продавцу и сервисеру. О томе је отворен и радни налог бр. 341548. У радном налогу је наглашено да треба извршити фарбање са унутрашње стране на поклопцу гејека и скидање напрслог слоја по целој страни возила од друге боје. Утврђено је такође да се са овако понуђеном оправком тужилац није сагласио већ је тражио испоруку новог возила. Вештачењем пред првостепеним судом утврђено је да се недостатак на возилу може потпуно отклонити заменом нове шкољке, а да не би било економски оправдано вршити оправку лима јер се на тај начин уочени недостатак не би могао уклонити.

Код тако утврђеног чињеничног стања, првостепени суд је у целости усвојио постављени тужбени захтев применом одредбе члана 488 ЗОО, уз оцену да је тужилац према наведеној законској одредби имао право да тражи и замену возила новим возилом и да ће једино на тај начин бити потпуно обештећен.

Преиначујући првостепену пресуду, окружни суд је применом исте одредбе оценио да кад ствар има недостатак, купац може тражити од продавца испуњење уговора предајом друге ствари без недостатка само ако се недостатак не може уклонити или је његово уклањање економски неоправдано. С обзиром да је вештак установио да се недостатак на тужбеном аутомобилу могао уклонити заменом шкољке, а пошто тужилац овакав захтев није поставио, преиначио је првостепену пресуду и тужбени захтев одбио.

Врховни суд прихвата становиште изражено у другостепеној пресуди да би тужилац имао право на предају друге ствари без недостатка под условом да недостатак на возилу није могао да се уклони. Вештачењем је утврђено да је уочени недостатак могао да се уклони заменом шкољке. Из радног налога умешача број 341548 утврђено је да је тужиоцу понуђено отклањање недостатка на возилу фарбањем са унутрашње стране на поклопцу гејека и скидањем напрслог слоја по целој страни возила од друге боје. Вештак се изјаснио да се оваквим радовима недостатак не би могао потпуно уклонити. Тужилац је одбио да прихвати да се на возилу ураде ови радови а није му понуђена замена шкољке. Из свега изложеног произлази да тужени није понудио адекватну поправку, којом би се потпуно уклонио недостатак на возилу.

Нижестепени судови ову чињеницу нису ценили, а иста би по оцени Врховног суда била од утицаја на правилну примену материјалног права.

Из наведених разлога стекли су се услови да се нижестепене пресуде укину и да се предмет врати првостепеном суду на поновно суђење. У поновном поступку првостепени суд ће поступити по изложеним примедбама, тако што ће приликом поновног одлучивања оценити да ли је тужени понудио адекватну поправку возила, којом би се недостатак потпуно уклонио, и каквог утицаја ова чињеница има на право тужиоца да му се преда ствар без недостатка.

(Решење Врховног суда Србије Рев. бр. 1810/93, од 1. јуна 1993)

УГОВОР О СТИПЕНДИРАЊУ

80

Уговорник се не може позивати на промењене околности ако су оне наступиле по истеку рока за испуњење његове уговорне обавезе.

Из образложења:

Предмет овог спора је тужбени захтев за испуњење уговора о стипендији.

У доказном поступку је утврђено да су странке, дана 5. децембра 1994. године, закључиле уговор о стипендији, по коме се тужени обавезао да тужиља као студенту I године Економског факултета у Крагујевцу плаћа стипендију почев од 1. октобра 1994. године па до 30. септембра 1999. године, у 12 месечних рата сваке школске године и у износима утврђеним општим актом и одлуком туженог. Такође, истим уговором тужиља се обавезала да редовно уписује наредну годину и да о томе достави туженом потврду Факултета. Тужиља је са своје стране испунила уговорне обавезе и редовно уписала II годину Економског факултета, о чему је на време доставила званичну потврду, али тужени није исплатио ниједну рату стипендије, већ је обавестио тужиљу да је једнострано раскинуо уговор због измењених околности насталих после закључења уговора, које се огледају у западању туженог у тешку материјалну ситуацију. Иначе, тужени није оспорио висину износа неисплатених рата стипендије, већ је оспорио само основ.

Полазећи од оваквог чињеничног стања, нижестепени судови су правилно закључили да је тужени дужан да испуни своју уговорну обавезу, предвиђену чл. 4 уговора и да исплати тужиљи доспеле рате стипендије, ближе означене у изреци првостепене пресуде. Такође, правилан је став нижестепених судова да се у конкретном случају нису стекли услови из чл. 133 Закона о облигационим односима за једнострани раскид уговора о стипендији, јер је у време закључења уговора пословање туженог било стабилно, а и за случај да су промењене околности наступиле, на њих се тужени према ставу 3 наведеног члана не може позивати, јер су настале по истеку рока одређеног за испуњење обавезе.

У ревизији се истичу две чињенице: да пре закључења уговора о стипендији није расписан конкурс и да је уговор о стипендији испред туженог потписало неовлашћено лице. Ово су у ствари једина два разлога због којих је ревизија изјављена, али по налажењу ревизионог суда, и ове чињенице не могу представљати разлоге за неиспуњење и једнострани раскид уговора.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 1339/97, од 23. априла 1997)

УГОВОР О ОСТАВИ

81

Уговор о остави може закључити као оставодавац и лице које није сопственик ствари. Пошто истекне рок на који је закључен уговор, оставопримац је дужан да врати ствар своме сауговорнику, оставодавцу, и када овај није сопственик.

Из образложења:

Према утврђеном чињеничном стању, спорне ствари, ближе описане у изреци првостепене пресуде под I, биле су у државини код тужиоца на његовом рибњаку, с тим што су се налазиле у контејнеру туженика. Туженик је преузео контејнер не знајући за његову садржину, али су се странке касније споразумеле да тужени чува ствари тужиоца. Ово је поступајући суд утврдио увидом у списе предмета П. бр. 915/96, где се налази и записник о примопредаји од 29. III 1993. године који су овлашћена лица парничних странака потписала и оверила печатом. Међутим, према записнику од 30. III 1996. године, спорне ствари туженик је, уместо тужиоцу, предао умешачу ЗЗ „Пољопривреда“, који се позивао на то да му исте ствари припадају по основу деобног биланса између њега и тужиоца.

Привредни судови су сматрали да су парничне странке закључиле уговор о остави ствари, да је реч о стварима које су биле у државини тужиоца, и да је тужени ове ствари као оставопримац чувао и био у обавези, применом члана 714 ЗОО, да их врати тужиоцу, с тим да ће се питање својине над самим стварима решити у посебном поступку код деобе ствари, деобним билансом између тужиоца и умешача на страни туженог.

На основу изложеног чињеничног стања, привредни судови су правилно применили материјално право када су усвојили тужбени захтев тужиоца на повраћај ствари, дајући за то разлоге на које упућује и овај суд.

Врховни суд налази да се у ревизији неосновано позива на то да је спорни однос између странака расправљен уз погрешну примену материјалног права. Наводи на које се указује у ревизији већ су истицани у проведеном поступку и исте наводе привредни судови су правилно оценили. У ревизији се наново указује на то да су спорне ствари подељеле у поступку проведеном пред првостепеним судом под бројем И. 324/95 према записницима од 30. I 1996. године и 27. VI 1996. године. Међутим, привредни судови су цитиране записнике приложене уз поднесак умешача на страни туженог од 30. VIII 1996. године извели као доказе у проведеном поступку и правилно закључили да се питање својине има решити деобним билансом између тужиоца и умешача на страни туженог, а да тужени оставопримац није смео да дозволи да ствари које су предмет спора однесе треће лице.

У проведеном поступку утврђено је постојање активне легитимације на страни тужиоца. Виши привредни суд правилно указује на то да уговор о остави може пуноважно закључити у своје име и лице које није сопственик ствари, с тим да је оставопромац дужан да врати ствари управо њему, изузев ако би дознао да је ствар украдена.

(Пресуда Врховног суда Србије Рев. бр. 287/97, од 4. јуна 1997)

Приредио Милан Субић,
судија Врховног суда Србије,
у пензији.